

131

ნაბიჯი

დოქტორი ყიფიანი

ლიბიტრი ყიფიანი

131 აგზავი

შემდგენელი თამაზ ჯოლოგუა

გამომცემლობა არტანუჯი
თბილისი

თან საკითხავი

20

სერიის მთავარი რედაქტორი
ბუბა კუდავა

ივანიშვილი ილია

ივანიშვილი ილია

14.5.21

დამკაბადონებელი
ვლადიმერ პერანიძე

გარეკანის დიზაინერი
ილია ხელაია

ISSN 2587-4993

ISBN 978-9941-478-16-1

© გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2018

მოგეხსენებათ, როგორ უჭირთ ადამიანებს დღეს
კითხვა.

დაძაბული გრაფიკი, ცხოვრების ჩქარი რიტმი, ცოტა
დრო, ბევრი საფიქრალი, ინფორმაციის მიღების
პრაქტიკული სხვა საშუალება...

არადა, ბევრს უყვარს კითხვა და ბევრს აქვს
მოთხოვნილება იკითხოს.

გამომცემლობა „არტანუჯის“ ახალი სერია —
თან საკითხავი ერთგვარი გამოსავალია ამ
საყოველთაო უდროობის უამს.

დიახ, თან-საკითხავი.

საკითხავი „სხვათა შორის“, საკითხავი
თანდათანობით, სვენება-სვენებით თუ ერთი
ამოსუნთქვით. საკითხავი კეთების პარალელურად.
ადვილი და საინტერესო საკითხავი. საკითხავი
დასვენებისას, მგზავრობისას, თუნდაც მუშაობა-

მუშაობისას. საკითხავი ავტობუსში, მანქანაში, თვითმფრინავში, მატარებელში...

საკითხავი ჰამაკში, პლაჟზე, ჯდომისას თუ წოლისას, საკითხავი ისე, ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ ვითარებაში. საკითხავი მათთვის, ვისაც მოსწონს წიგნებისთვის „თვალის გადავლება“, ვისაც უყვარს კითხვა აქა-იქ თვალის ჩაკვრით და ვისაც არ იზიდავს ვრცელი და გაბმული ტექსტები.

თითოეულ გამოცემაში ერთი საინტერესო თემისა თუ პიროვნების შესახებ შეკრებილი, გასაგები და უშუალო ენით დაწერილი, მცირე მოცულობის ძალზე საინტერესო „ამბები“ მოიყრის თავს. ეს ნაწილები არ იქნება ერთმანეთზე გადაბმული და დამოკიდებული.

ასე, ნაკვეს-ნაკვეს კითხვა ხომ წიგნის ნებისმიერი ნაწილიდან შეგვიძლია დავიწყოთ და ნებისმიერ დროს შევწყვიტოთ, ნებისმიერ დროს განვაახლოთ და შემდეგ ნელ-ნელა ჩავამთავროთ. ან არც ჩავამთავროთ... ☺

ესეც სერიის მეოცე წიგნი!..

ბუბა კუდავა

შეფასებისაგან

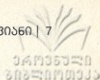
დიმიტრი ყიფიანს საზოგადოებრივ საქიროებათა შეგრძნების განსაცვიფრებელი უნარი ჰქონდა – XIX საუკუნის 30-80-იანი წლების საქართველოში ძნელია დასახელება ეროვნული მიზანდასახულობის რამდენადმე მნიშვნელოვანი საქმისა, რომლის ინიციატორი, ორგანიზატორი ან აქტიური მონაწილე იგი არ ყოფილიყო. ამიტომაც უწოდებდნენ დიმიტრი ყიფიანს „ჩვენს ხუროთმოძღვარს“ (ი. ჭავჭავაძე), „მალლით ცხებულ და ქვეყნისადმი მიჩენილ მადლიან არსებას... დიდებულ მოძღვარს“ (ა. წერეთელი), „მედგარს, ენერგიულსა და პატიოსნების

იშვიათ განსახიერებას, მეტისმეტად დიდდ: ჭკუისკა განუზომელი უნარის პატრონს... მთლიან, ნათელ ნატურას, ურყევს პირველი დღეებიდანვე უკანასკნელ დღემდე" (ნ. ნიკოლაძე), „უალრეს პატრიოტს... ფხიან მუშაკს და მეთაურს ქართული საქმეებისა" (ე. თაყაიშვილი) და ა. შ.

პატრიოტული მოღვაწეობისთვის იმპერატორ ალექსანდრე III-ის ბრძანებით სტავროპოლში გადასახლებული დიმიტრი ყიფიანი იქვე მოკლეს 1887 წლის 24 ოქტომბრის ღამეს. მისი ცხედრის სამშობლოში ჩამოსვენება და დაკრძალვა მძლავრ საპროტესტო მანიფესტაციაში გადაიზარდა. არჩილ ჯორჯაძე, ამ მოვლენის თვითმხილველი, წერს: „ჩვენდა მოულოდნელად ერთად ვიგრძნევით ჩვენი თავი, თვით-შემცნე და თვით-შემგნე ერთად. ეს სასწაული დიდის ხნობით მზადდებოდა... წინადაც, სხვადასხვა მომენტებში, მცონარენი შევკრთებოდით ხოლმე. ილიას, აკაკის და სხვათა ძახილზე ვილაცის მოლოდინში გაოცებულის სიხარულით გავყურებდით ამ ჩვენ დამშვენებულ ქვეყანას და ახლამ მოხუცის წყალობით, მთანმინდაზე რომ მინას აბარია, გადაჭრით და სამუდამოდ გამოვერკვიეთ ძილისა და ბურანისაგან...“

„ძილისა და ბურანისაგან“ გამორკვევიდან 131 წელიწადია გასული. ამ გარემოებითაა განსაზღვრული წინამდებარე წიგნში შესულ „ამბავთა“ რაოდენობა.

1.

დიმიტრი ყიფიანს მამა მოუკვდა ადრე, როდესაც ორი ან სამი წლისა იყო. [16 წლით უფროსმა ძმამ], ქაიხოსრომ გაუნია მამობაც და დედობაც... ერთ დღეს შეჯდა ქაიხოსრო ცხენზედა, შემოისვა თავისი პატარა ძმა დიმიტრი და გასნია ქალაქისაკენ.

– ჩემო სინათლე დიმიტრი, ვინძლო კაცი გამოხვიდე, ვინძლო გაუხარო გული შენს ქაიხოსროსა!..

ბევრი დავიდარაბა გასნია, სანამ მოახერხა და მიაბარა ძმა სასულიერო სემინარიაში. დიმიტრი სწავლობდა მშვენივრად: სუყველა საგნებში პირველი იყო.

ნიკოლოზ ყიფიანი

2.

დიმიტრი ყიფიანი იგონებდა: „[სასწავლებელში] მი-
ლების მეორე დღეს შემოვიდნენ კლასში აღმასრუ-
ლებელი დირექტორის თანამდებობისა შიპულინი,
მასწავლებელი სროტინსკი; ამათ თან მოსდევდა
რამდენიმე შეგირდი უფროსის კლასებისა... წამო-
მადგნენ თავსა.

- როგორ გაბედე და დარეკე ზარი, როდესაც შენთვის არავის უბრძანებია? - გაშტერებული შევყურებდი. ჩამავლეს ყურებში ხელი, გამინივ-გამომინიეს და ხელმეორედ შემომიტიეს.

- მე არ დამირეკია-მეთქი, - ვუთხარი.

- ოჰო! არ უნდა, რომ გამოტყდეს? ვერ უყურებთ!.. მამიტათ სახაზავი აქა! - და რალაც უცნაურის გააფთრებით მირტყეს და მირტყეს სახაზავი ხელის გულზე. თანა მტკივა და ჯავრი მომდის!

- რისთვისა მცემენ-მეთქი, - ვკითხავდი ჩემს თავსა და ცრემლი ლაპა-ლუპით ჩამომდიოდა ლოყებზე... შეცდომა იყო! საყვარელი დედა მასწავლიდა, რომ შეცდომა უნდა შეუნდოს კაცმაო, და, მგონი, მეც შევუნდე: მაგრამ დავინწყებით კი ვერ დავივიწყე".

ეს იყო პირველი ლახტი, რომელიც ბედმა მოახვედრა პატარაობითვე დიმიტრი ყიფიანს... იცით, რა არის, როცა უბოროტოს, მტრედევით უსუსურს, უბინო ბავშვს შეუგინებენ გრძნობას სამართლიანობისას?!.. რაც სხვას პირველშივე გაანადგურებდა, პირქვე დაამხობდა, იმან დიმიტრი ყიფიანი გაამაგრა, ფეხზედ უფრო მკვიდრად დააყენა, ზეაახედა. აი, აქ არის ნასკვი, აქ არის სათავე იმ მტკიცე და მკვიდრ ხასიათისა, რომელიც ასე ამშვენებდა დიმიტრი ყიფიანსა და იზიდავდა მის მიმართ ყოველის კაცის გულსა.

3.

ბედში და უბედობაში, ყმანვილობაში და სიბერეში, ყოველთვის განუწყვეტლივ სწავლობდა რასმე და რაც იცოდა, თავისი საკუთარი შრომით და ჯაფით ისწავლა...

როდესაც ყმანვილობაში [1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისთვის] დაჭერილი იყო, იფიქრა: ვიცი, ასრე დამწყვედული კარგა ხანს დამტოვებენ აქაო და მოდი, ამ ჩემმა დამწყვედევამ რომ ტყუილა-უბრალოდ არ ჩამიაროს, ვისწავლი რასმეო. იმის მაგიერ, რომ ნუხილს ან სასონარკვეთილებას მისცემოდა, როგორც ბევრნი იმისი ამხანაგნი მიეცნენ, შეუდგა ფრანგული ენის სწავლასა. ფრანგული ენის სწავლაში ისე ვიყავ გართული დილიდან საღამომდინ, რომ დღე როგორ გადიოდა, ვერ ვატყობდიო.

ნიკოლოზ ყიფიანი

4.

ვოლოგდაში [გადასახლებულ] დიმიტრი ყიფიანს ნება მისცეს სამსახურში შესვლისა და გაამწესეს მწერლად გუბერნატორის კანცელარიაში. 19 წლისა იყო... ერთხელ გუბერნატორი ისეთი კმაყოფილი დარჩა ერთი იმისგან მინდობილი საქმის შესრულებითა, რომ დაუძახა და უთხრა: – ძვირფასო დიმიტრი ივანიჩ, იმ ზომამდინ კმაყოფილი ვარ, რომ არ ვიცი, რითი დაგიმტკიცო ჩემი მადლობა! რომ დაგპირდე წინ ნაწევას, უკეთესს ადგილს, უფროსს ჯამაგირს, ჩინს ან ჯვარსა, შენის ნიჭითა, ჭკუით და შრომით უჩემოდაც იშოვნო. მითხარი – რა გიყო იმისთანა, რომ ძალიან გესიამოვნებოდეს და რასაც უჩემოდ ვერ იშოვნო?

ამ გუბერნატორს ჰყავდა გასათხოვარი ქალი, რომელსაც დიმიტრი ყიფიანი ძალიან მოსწონდა და გუბერნატორი მოელოდა, რომ დიმიტრი იმ ქალის ხელსა სთხოვდა და გულითაც სურდა, მიეცა...

– თუ გსურთ ჩემი ბედნიერება, საქართველოში დაბრუნების ნება მიშოვნეთ, სხვა არა გამხდის-რა ბედნიერად.

გუბერნატორს პეტერბურგში მოუხდა თუ არა მისვლა, აულო დიმიტრი ყიფიანს საქართველოში დაბრუნების ნება.

5.

ერთხელ [ახალგაზრდა დიმიტრი ყიფიანს ვოლოგ-დაში] სამსახურის დროს უფროსმა შენიშვნა მისცა: უზრდელად მოპყრობიხარ საგუბერნიო მმართველობის საბჭოს წევრსაო და სალამი არ მიგიციაო. დიმიტრიმ უპასუხა:

- მე ქართველი გახლავართ, ყველაფერი შეგიძლიანთ მიაწეროთ ქართველ კაცს, მაგრამ უზრდელობას კი ვერ დასწამებთო.

ნესტორ მაჭარაშვილი

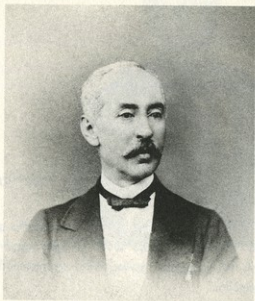
6.

1860-იან წლებში დიმიტრი ყიფიანი პეტერბურგში იყო და იქიდან სწერდა მეუღლეს:

„პატიოსანი სახელის მეტს სხვას ვერაფერს დავუტოვებ ჩემს შვილებს. და სანამ ეს ჩემს ხელშია, ამ სახელს არ გავცვლი ჯამაგირში, ჯილდოებში და ორდენებში...“

ათასჯერ გეუბნები, არას დროს არა მქონდა და არც ეხლა მაქვს სურვილი ტფილისს გარეთ ვმსახურებდე. თუ ჩემს სამსახურს სარგებლობის მოტანა შეუძლიან, უნინარეს ყოვლისა ჩემი სამშობლოსთვის მინდა ვიყო სასარგებლო, მაგრამ ყოველივე ჩვენს ხელში არ არის. ბევრი რამ, უკეთ ვსთქვათ, მთელი ჩვენი სიცოცხლე ღმერთის ხელშია. მაშ, მის საქმეებში ნუ გავერევით“.

არჩილ ჯორჯაძე

თეოდორე ყიფიანი

7.

ასეთი რწმენისა იყო დიმიტრი ყიფიანი. ის ამბობდა:
ჩვენი ყველაფერი უნდა შეენიროს სამშობლოსო.

გიორგი ტატიშვილი

8.

მალლით იყო ცხებული და ქვეყნისადმი მიჩენილი დიმიტრი ყიფიანის მადლიანი არსება! მთელ მის ხანგრძლივ სიცოცხლეში საზოგადო საქმე არა ყოფილა ჩვენში, რომ იმასაც მონაწილეობა არ მიეღოს... არც ერთ სასარგებლო საქმეს არ ერიდებოდა! ეს პატარაა, ეს გარეულია, ეს არ მეკადრება, ეს ბევრს არ მოეწონებაო და სხვანი არ იცოდა. ყოველგან მონაწილე იყო თუ საქმით, თუ სიტყვით და რჩევით. ყოველი მხრით ეჭირა თვალყური!.. თუ პირად ველარ მიწვდებოდა, ხმას მაინც მიაწვდენდა!.. გონების თვალი უჭრიდა, მომავალშიაც გადადიოდა. ამ თავითვე წარმოიდგენდა ხოლმე, მომავალში რა იყო საჭირო და რაზედ უნდა გვეზრუნა. ბანკი მისი მეოხებით დაარსდა, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება მისი საქმეა, დრამატიული საზოგადოება მან დააარსა და სხვანი... პირველი აზრი ყოველთვის ამას უტრიალებდა ხოლმე თავში და განმახორციელებელიც ის იყო!..

აკაკი წერეთელი

9.

დიმიტრი ყიფიანი ამბობდა ხშირად, რომ ქართველი მხოლოდ იმას კი არა ჰქვია, ვინც ქართულს ლაპარაკობს და მართლმადიდებელი სარწმუნოებისა არისო: რამდენია იმისთანა, რომ ქართულსაც ლაპარაკობს, მართლმადიდებელი სარწმუნოებისაც არის, მაგრამ ქართველის სახელის ღირსი არ არის... ქართველი ჰქვია საქართველოს შვილსა. ქართველებად მიმაჩნია სუყველა ქობულეთისა, აჭარის და შავშეთის მცხოვრებნიო, თუმცა სჯულით მაჰმადიანნი არიანო. ქართველნი ზოგნი (უმეტესი ნაწილი) მართლმადიდებელნი არიანო, ზოგნი – ფრანგის სარწმუნოებისა, ზოგნი – სომეხთა სარწმუნოებისა, ზოგნი – მაჰმადიანნი.

სწორედ ამ აზრით სავსე იყო, დიმიტრი ყიფიანს გარდა, კიდევ ერთი შესანიშნავი და დიდად პატივსაცემი ქართველი, ერთი უკეთესთაგანი საქართველოს შვილი, თავადი გრიგოლ გურიელი.

ნიკოლოზ ყიფიანი

10.

ერთხელ დიმიტრი ყიფიანი იჯდა მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვთან, როდესაც [გენერალი] ობოლენსკი შევიდა კაბინეტში.

– მიხეილ სიმონიჩ! გთხოვთ ერთი უსიამოვნებიდან გადაგვარჩინოთ მე და ჩემი შვილები. ქართული ენა უნდა ისწავლოთო, ეუბნებიან ინსტიტუტში... ჩემი შვილებისათვის რა საჭიროა ქართული ენა... დღეს თუ აქ არიან, ხვალ, ვინ იცის, სად იქნებიან!..

– რას იტყვი, ჩემო დიმიტრი ივანიჩ? – მოუბრუნდა ვორონცოვი დიმიტრი ყიფიანს, რომელმაც პირდაპირ მოახსენა:

– საქართველოს ინსტიტუტში ქართული ენა სავალდებულო უნდა იყოს ყველასათვის, კანონი ერთი უნდა იყოს ყველასათვის... თუ კნიაზ ობოლენსკის არა ჰსურს, რომ იმის შვილებმა ისწავლონ საგანი, რომელსაც აქაურ ინსტიტუტში ასწავლიან და სმოლნის ინსტიტუტში კი არა, ვინ დაუშლის, თავისი შვილები ხელახლად სმოლნის ინსტიტუტში წაიყვანოს?..

ნიკოლოზ ყიფიანი

11.

ვერც ერთ საქმეს ვერ გადასწყვეტდა მთავარმართებელი [ნიკოლოზ მურავიოვი], რომ იქ ყიფიანი არ ჰყოლოდა. ხანდისხან შუალამისას გაგზავნიდა ყიფიანთან თავის კარეტას, თავის თფილს ქურქს და დაიბარებდა, რომ აბა, საჩქაროთ მოდი, საქმე არისო! „ცისკრის“ რედაქტორმა, ივ. კერესელიძემ, მითხრა:

– „ცისკრის“ პირველ ნომრის კორექტურას ვასწორებდიო. მე მშველოდა დ. ყიფიანიო. ვნახოთ, რედაქციაში მთავარმართებლის ეკიპაჟი და კაცი მოვიდა, თან თფილი პალტო მოეტანათ და მაშინათვე წაიყვანესო.

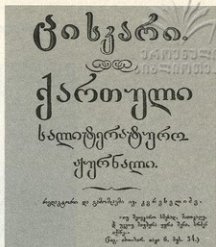
ზაქარია ქიქინაძე

12.

დიმიტრი ყიფიანს დიდი ადგილი ეჭირა რუსის სამსახურში, ჭკვიანი და საქმიანი კაცის სახელი ჰქონდა მოპოვებული. რუსის სამსახურში იყო, მაგრამ ბევრს სხვებსავით არ გადაგვარებულა. ქართველი იყო სულით და გულით, ასევე უყვარდა ქართული მნიგნობრობაც და ცდილობდა, ასეთივე სიყვარული შთაენერგა თავისი შვილებისთვის. საუკეთესო მცოდნეს ქართული მნიგნობრობისა და ენისა, უნდოდა, რომ შვილებსაც საფუძვლიანად შეესწავლათ ქართული ენა. ამის გულისთვის მან თავის შვილებს შეუდგინა კიდევ ქართული გრამატიკა...

იაკობ მანსვეტაშვილი

13.

„ცისკრის“ დაარსების ერთ უმთავრეს მოთავეთ აუცილებლათ დ. ყიფიანი უნდა მივიღოთ. როგორც განათლებულ პირს, ამას უფრო ესმოდა ამ საქმის საჭიროება და ისიც ენატრებოდა, რომ ეს ყურნალი უეჭველათ მეცნიერულის მიმართულებით დაარსებულიყო.

ყიფიანი ამბობდა: მეცნიერული ყურნალი ჩვენთვის დიდს საჭიროებას შეადგენს, რადგანაც ჩვენ საერთოთ უმეცრებაში ვიხრჩობითო. 1856 წ. ყურნალის პროგრამაც მოემზადებინა. დანიშნულს დღეს ერთს კრებაზედაც წარადგინა და წაიკითხა, მაგრამ კრებას შეშინებიყო – ვაითუ ნება არ მოგვცენო... სხვას მიანდეს შედგენა და შემდეგ ის მოიწონეს, რომელიც წარდგენილ იქმნა მთავრობასთან დასამტკიცებლათ.

ზაქარია ჭიჭინაძე

14.

[1864 წელს დიმიტრი ყიფიანს თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლად („მარშლად“) რომ ირჩევდნენ], წამოდგა გრ. ორბელიანი, ჩვენი გრძნობით აღსავსე პოეტი-პატრიოტი, შემთხვევითი უკვდავის ლექსებისა, მოუბრუნდა საზოგადოებას და თითქო ცეცხლმოკიდებულმა დაიძახა:

– მოგმართავთ თქვენ, საქართველოს კეთილშობილს თავადაზნაურობასა! სად არიან დღესა სახელოვანნი გვარნი სოლალიშვილებისა, ბასტაშვილებისა და სხვა? (აქ ჩამოთვალა რამდენიმე გვარი...), განიფანტნენ, განჰქრნენ, როგორც გაჰქრა ჩვენი დიდება! აღარ გვიბრწყინვენ დღეს იგინი, ვინც უნინ ბრწყინავდნენ ქართლ-კახეთში!.. დავეცენით, დავმცირდით, წარვხდით, ვაი ჩვენს თავსა! მაგრამ, ახლა ვინცა დავრჩით წარჩინებულთა, უკეთესთა გვართა შვილნი, მოგმართავთ საქართველოს კეთილშობილსა თავადაზნაურობას, მოგმართავთ ჩვენ, თქვენი უფროსნი ძმანი, თქვენ, ჩვენს უმცროსს ძმათა – ნუ გვაჭმევთ სირცხვილსა, ნუ დაგვასვამთ თავზედ ჩვენ, ქართლ-კახეთის გამაბრწყინებელ გვართა, აზნაურიშვილსა, აბაშიძის ნააზნაურევის შვილსა!..

– გაუმარჯოს დიმიტრი ყიფიანს! ყიფიანი მარშლად, დიმიტრი ყიფიანი!.. – დასძახა პასუხად გრიგოლ ორბელიანს საზოგადოებამ.

15.

[თავადაზნაურობის წინამძღოლის] არჩევნების დღეც დადგა. წინა რიგები გენერლებმა, მაღალი სამოქალაქო თანამდებობის პირებმა, სხვა მსხვილ-მა პერსონებმა დაიკავეს. დაიწყო კანდიდატების დასახელება. ხმოსანთა უდიდესმა უმრავლესობამ ყიფიანზე მიუთითა... წინა რიგებიდან მბრძანებლუ-

რი ტონით დაუწყეს ყვირილი პუბლიკას, მძაფრ პროტესტს გამოხატავდნენ ყიფიანის კანდიდატურის წინააღმდეგ... ივანე მუხრანსკი წამოხტა, იქ მყოფთ ბრალს სდებდა უტიფრობასა და გენერლების უპატივცემულობაში. და როცა ამან ვნებათა ღელვა კიდევ უფრო გაამძაფრა, მუხრანსკიმ სულ მთლად დაკარგა წონასწორობა და იღრიალა:

- როგორ? ამბობს აწყობთ?.. ეს ამბოხია!! პროკურორს უხმეთ!.. მეამბოხე უნდათ წინამძღოლად დაგვიყენონ!.. ჩქარა პროკურორი!..

- რა ამბავია? - გაისმა უცებ ხმა დარბაზიდან, - მეამბოხე სწორედ ის უმცირესობაა, რომელიც უმრავლესობის უფლებას არ ცნობს. არ მოგწონთ უმრავლესობის სურვილი? შეგიძლია დატოვოთ ყრილობა და წაბრძანდეთ...

მუხრანსკი გაშრა... მისი თანამოაზრეებიც საგონებელში ჩაცვივდნენ... გაისმა ხმები: „ძირს მუხრანსკი!!! გააგდეთ მუხრანსკი!!!“

მუხრანსკიმ დაავლო ქუდს ხელი და დარბაზის აღშფოთებულ გნიასში - „გააგდეთ! გააგდეთ! ძირს გენერლები!“ - დამდულრულივით გავარდა კარში.

ყიფიანის მონინააღმდეგენი გაავებული სახეებით წამოიშალნენ და დატოვეს ყრილობა. კანდიდატურა თითქმის ერთხმად გავიდა...

16.

[ბატონყობის გაუქმების გამოცხადების დღეს] დიმიტრი ყიფიანს აცნობეს, ქალაქის ქუჩებში ჯარი მიდი-მოდისო, მახათას მთაზე ზარბაზნები დააყენესო. იმნამსვე მივიდა დიმიტრი ყიფიანი მეფის-ნაცვალთან – დიდს მთავარ მიხეილ ნიკოლოზის ძესთან და დააჯერა, რომ აქ საშიში არა არის რაო, მთავრობამ თავისი შიში ხალხს არ უნდა უჩვენოსო და ჯარები გადააყენებინა, მაგრამ ისე იყო შეშინებული მიხეილ ნიკოლოზის ძე, რომ თავის სასახლის სახურავზე ავიდა ცოლ-შვილით და იქიდან უცქეროდა ხალხის მოძრაობას, ღრიანცელსა და უზომო მზიარულებას.

მე, ამ სტრიქონების დამწერი, სხვა ჩემ ტოლებს შორის ვიყავი ქუჩაში სასახლის წინ და ჩემი თვალითა ვნახე მიხეილ ნიკოლოზის ძე სასახლის სახურავზე ასული...

17.

დიმიტრი ყიფიანის შორს გამჭვრეტმა გონებამ მოისაზრა და ასწონა, რომ უმთავრესი ფაქტორი ცივილიზაციის წარმატებისა არის სწავლა, მეცნიერება, განათლება.

იმან განიზრახა გადაედებინა თავად-აზნაურთათვის ბანკის შესადგენათ ნაწილი იმ ფულისა, რომელიც გამოსდიოდათ იმათ ხაზინიდან ყმებში. ის შეუდგა ამ საქმეს გასაოცარი სიმხნევეთა და ცოდნით. იმან შესძრა ამაზე მთავრობა, გუბერნატორი ორლოვსკი, შესძრა უეზდის მარშლები, უპირველესი საქართველოს პირები, მთელი ქართლ-კახეთის თავადაზნაურობა წერილებით, პირად მოლაპარაკებით; შესძახოდა, აგონებდა მომავლის წინ მოვალეობას და შევედრიდა, დაჰხმარებოდნენ ამას ამ დიდს საქმეში... მხურვალე გულით, ცხარე, რიხიანი, შეწყობილი, დასაბუთებული სიტყვებით, რომლებისაც უკეთესი იქნება თვით უმაღლესად განათლებულს ევროპის ერებშიაც ძვირად გაისმოდეს, შეასმენდა თავად-აზნაურთა ამ დიდი საშვილიშვილო საქმის კისრებას.

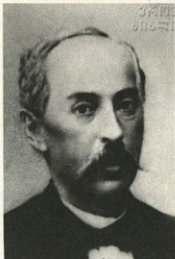
ანტონ ფურცელაძე

18.

როდესაც ბატონ-ყმობა მოისპო, მამულის პატრონებს მიეცათ ფული საფასურად იმ მიწებისა, რომელიც ამათ ჩამოერთოთ და გლეხებს მიეცათ. რადგან ყიფიანმა კარგად იცოდა, რომ ეს ხაზინიდან მიღებული ფული მალე გაიფლანგებოდა, განიზრახა, ცოტა რამ მაინც გადაერჩინა და ამით რაიმე საქვეყნო საქმე მოეწყო. იფიქრეს და გადაწყვიტეს ბანკის დაარსება.

დიმიტრიმ ფეხთ ჩაიცვა, – როგორც ჩვენი ხალხი იტყვის, – რკინის ქალამნები, და ასე per pedes apostolorum (ფეხით, მოციქულთა მსგავსად) გაუდგა გზას. გადადიოდა სოფლიდამ სოფელში, როგორც ძველ დროს ბერები დადიოდნენ სოფელ-სოფელ კალმასობაზე, ე. ი. პურის მოსაგროვებლად მონასტრისათვის... ვინ ბევრს იძლეოდა, ვინ ცოტას, ყველას მაღლობით იღებდა დიმიტრი, და ამ გვარად, რომ იტყვიან, გროშობით შეაგროვა ოთხმოცი ათასი მანეთი. ამას ზედ დაემატა სახელმწიფოდან მოცემული კიდევ ამავე საქმისთვის ას სამოცი ათასი მანეთი და ამ გვარად შესდგა ორას ორმოცი ათასი მანეთი. ეს თანხა საკმარისი იყო ბანკის საქმეების დასაწყებად.

იაკობ მანსვეტაშვილი

19.

რამდენად ძლიერი იყო ყიფიანის წადილი, როგორმე განეხორციელებინა თავისი იდეა და ბანკის სახსრებით ახალგაზრდობისთვის განათლება მიეცა, სხვას რომ თავი დავანებოთ, მარტო მის მიერ გრიგოლ ორბელიანისადმი გაგზავნილ ერთ ბარათში შეგვიძლია ამოვიკითხოთ.

ყიფიანი და ორბელიანი ამ დროს დამდურებულები იყვნენ. კერძოდ, მას შემდეგ, რაც ამ უკანასკნელმა გუბერნიის წინამძღოლად არჩევასთან დაკავშირებით ყიფიანს ზედიზედ მიაყენა შეურაცხყოფა... ყიფიანმა თვითონ ხომ დაივიწყა წარსული წყენა, ამისკენ მოუწოდა ორბელიანსაც და სთხოვა დახმარება ბანკის დაარსებაში.

ანტონ ფურცელაძე

20.

სამწუხაროდ, ჩვენს გორის მაზრაში ისინი, ვისაც ბლომად გამოუვიდა ყმების ფული, არ დაეთანხმნენ [ბანკისთვის] ფულების გადადებას. მთელ ერისთვის მარტო ერთმა ბიძაჩემმა გიორგი ერისთავმა („მამამზედ“ ნოდებულმა) გაიმეტა თავისი ხვედრი, დანარჩენებმა თავიანთი ფული უბრალოდ მიფლანგ-მოფლანგეს. ის რვა ათასი თუმანი, რომელიც განსვენებული ყიფიანის წინადადებით შეკრიბა ყველა მაზრებმა, უფრო ღარიბ თავადაზნაურობისაგან იყო შეგროვილი.

ვასილ მაჩაბელი

21.

[დიმიტრი ყიფიანმა] არ ინამა ილია ჭავჭავაძის საბანკო მოძღვრება და დაბეჭდა გაზეთში წერილი, სადაც გამოსთქვამდა შემდეგ აზრს: ჩვენი მემამულენი დიდს გაჭირვებას განიცდიან, ბანკის ვალს ველარ იხდიან. მამულები ხელიდგან ეცლებათ. უნდა რაიმე ვილონოთ, რომ მამული ჩვენ შეგვრჩეს, უცხოელების ხელში არ გადავიდეს, თორემ სრულიად დავილუპებით...

ილიამ ხმა ამოიღო... თქვენ ბანკი ისეთ დანესებულებად გინდათ გადააქციოთ, რომელმაც უნდა მოაწყოს და მართოს რალაც სამადლო თავშესაფარი დავრდომილთა, „მცონარეთა“ და უძღურთათვისო. მოჰყვა ასე და, როგორც ილიას მკაცრი, შეუბრალებელი კალმის ამბავი მოგეხსენებათ, სულ ტყავი გააძრო საბრალო მოხუცს...

ძლივს, ვაი-ვაგლახით დავიყოლიეთ ილია, მოესპო ამ საგნის შესახებ წერა.

იაკობ მანსვეტაშვილი

22.

მამაჩემმა შემდეგი ამბავი გადმომცა:

დიმიტრი ყიფიანმა დიდი დასაბუთებით თავისი წინადადება შეიტანა, მგონი, ბანკის შესახებ. დიმიტრის შემდეგ ილიას მოეთხოვა სიტყვა და გაეკრიტიკებინა დიმიტრის შემოტანილი წინადადება და ბოლოს საზოგადოებას თურმე ასე მიმართა:

– მე გირჩევთ, რაც ბატონმა ყიფიანმა აქა სთქვა, დაივიწყოთ, უკუ აგდოთ მისი წინადადება, რადგან იგი ზარალის მეტს არას მოგვცემსო...

ეს სიტყვები მხცოვან დიმიტრი ყიფიანს ისე სწყენოდა, რომ გულმოსული წამომდგარა და თავისი ბოხი ხმით ეთქვა:

– ჰო, და მაშ მე აქ სულ ზედმეტი ვყოფილვარ, – სთქვა ესა და გულნაწყენი გავიდა კრებიდანო... და მას იქით იგი კრებაზე აღარავის უნახავსო.

გიორგი ყურული

23.

1870 წელს იმპერატორმა ალექსანდრე II-მ დააპირა საქართველოში მობრძანება... ხშირად ასმენდნენ დ. ყიფიანს, რომ, რადგანაც ხელმწიფე-იმპერატორი უნდა მობრძანდეს საქართველოში, ამიტომ საჭირო არის თავადაზნაურობის წინამძღოლი საქართველოს განთქმულ გვარისა იყოსო, იქნება ხელმწიფემ მოწყალება რამ მოიღოს ჩვენთვისაო. ამიტომაც, როდესაც 1870 წლის მაისში დაიწყო თავად-აზნაურთა კრება მარშლების ამოსარჩევად, დ. ყიფიანს, თუმცა უმეტესი ნაწილი კრებისა სთხოვდა, კიდევ დარჩით მარშლადაო, მაგრამ მან უარი სთქვა და ვერაფრით ველარ შევარციეთ იმისი გადაწყვეტილება. დიმიტრი ყიფიანი ამ საქმეში თავს ასე იმართლებდა:

- ყველანი დარწმუნებულნი არიან, რომ ხელმწიფე იმპერატორი მოწყალებას რასმე უბოძებს საქართველოსაო, და თუ ვინიცობაა, ეს იმედი არ გამართლდა, საზოგადოება მე დამაბრალებს, შენ რომ არა ყოფილიყავი მარშლადა, იქნება ასე არ დაგვმართნოდაო. ან, ვინ იცის, იქნება მართლა ჩემი მარშლობა შეიქმნას მიზეზი იმისი, თუ ვინიცობაა, ხელმწიფემ არავითარის მოწყალების მოცემას არ ისურვა და გამოვალ დამნაშავე საზოგადოების წინაშეო.

ვახტანგ თულაშვილი

24.

ჩემს დროს ქართველ სტუდენტობას [პეტერბურგში] საკუთარი წრე ჰქონდა შედგენილი. ვიკრიბებოდით დროგამოშვებით ვასო მაჩაბლის ბინაზე... უმთავრესი საგანი სჯა-ბაასისა იყო ჩვენი სამშობლოს მომავალი სვე-ბედი. ჩვენი წრის კრებებს ესწრებოდნენ აკაკი, ნიკო ნიკოლაძე, როდესაც კი პეტერბურგში ყოფნა მოუხდებოდათ. ერთხელ დიმიტრი ყიფიანიც გვეწვია, ჩვენს ცხარე ბაასში ჩაერია და ასეთი სიტყვა ჩაურთო:

– ჯერ-ჯერობით დიდ საქმეს ნუ შეეჭიდებით. კარგი პატრონი სახლის შენებას რომ დააპირებს, ჯერ მასალის მომზადებას შეუდგება და მერე შენობას დაიწყებს. ჩვენი ქვეყანა პატარაა, მომუშავე ძალები ცოტა ჰყავს, სიფრთხილით უნდა მოიქცეთ, დიდ საქმეს ნუ ჰკიდებთ ერთბაშად ხელს, რომ არ დაიძალნეთ და ჩვენ სამშობლოს არ მოაკლდეთო.

მისი იგავებით ნათქვამი სიტყვები ვერ მოჰხვდა ჩვენს გულს... ჩამოვარდა უხერხული სიჩუმე. ეს იგრძნო ჭკვიანმა ყიფიანმა, მაშინვე ადგა და ზრდილობიანად გამოგვემშვიდობა.

იაკობ მანსვეტაშვილი

25.

ერთ დროს ჩემთან მსახურობდა ნიკოლოზ დავითის ძე გეხტმანი, – ბაქოს საოლქო სასამართლოს წევრი, ს.-პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის აღზრდილი, თავის დროზე პეტერბურგის სასამართლო უწყების თანამშრომელი, – რომელსაც მოსმენილი ჰქონდა საუკეთესო ნაფიც ვეჟილთა სიტყვები. და აი, ამან მოუსმინა ყიფიანის სიტყვას – თავისი თავის დასაცავად წარმოთქმულს თავად მინგრელსკისთან დაკავშირებულ სასამართლო პროცესზე.

ამის შემდეგ გეხტმანი აღფრთოვანებით მესაუბრობდა ხოლმე ყიფიანზე და აყენებდა მას ყველა იმ ვეჟილზე მალლა, ვისთვისაც ოდესმე მოუსმენია, თვით სპასოვიჩის ჩათვლითაც კი.

ანტონ ფურცელაძე

26.

[მაღალ თანამდებობაზე ვინმეს დანიშვნასთან დაკავშირებით] ქართლში ხშირად გამიგონია: ჩემმა შვილმა დიმიტრი ყიფიანობა მიიღოვო; ისეთი დიდი სახელი ჰქონდა გავარდნილი დიმიტრის, რომ ყველა დედა ნატრობდა, იმისთანა შვილი გამოსვლოდა.

თბილისის საქალაქო საბჭო

27.

თბილისის ქალაქის თავის თანამდებობაზე არჩევისას დიმიტრი ყიფიანის კონკურენტი იყო გენერალი [იერემია] არნრუნი, რომელსაც საკუთარმა შვილმა, თბილისში ცნობილმა იურისტმა, შავი კენჭი ჩაუგდო, რათა ქალაქის თავად პოპულარული და ყველასთვის საყვარელი ყიფიანი გასულიყო.

გიორგი ბაგრატიონ-დავითაშვილი

28.

[დიმიტრი ყიფიანი თბილისის ქალაქის თავი რომ იყო], ერთი ახალი ხმოსანი უნდა დაეფიცებინათ. სამოქალაქო წესდების ძალით, ფიცი უნდა მომხდარიყო ქალაქის საბჭოს სხდომაში ქალაქის თავის თანადასწრებით. დასაფიცებელი ხმოსანი იყო სომეხი, სომეხთა მღვდელს უნდა დაეფიცებინა. დაინყო ხმოსანმა ფიცის თქმა სომხურად. დიმიტრი ყიფიანმა, რომლისგანაც მაქვს გაგონილი ეს ამბავი, გააჩერა და უთხრა:

– გთხოვთ ან რუსულად თქვათ ფიცი, რადგანაც ქალაქის საბჭოში ყველა რუსულ ენას ვხმარობთ, ან ქართულად, რადგანაც ეს ქალაქი საქართველოს დედაქალაქიაო...

სომეხი მღვდელი ადგა და გავიდა კარში. დასაფიცებელი ყმანვილი კაცი თან გაჰყვა. ნამოდგენ ხმოსანი სომეხნი, ვინც იყვნენ (ესე იგი, უმეტესი ნაწილი) და ყაყანით გავიდნენ კარში...

29.

შემდეგ ბატონ-ყმობის გადავარდნისა საქართველოში 1864 წელს, ქართველ საზოგადოებაში დაიბადა და აღიზარდა ის აზრი, რომ ეს რეფორმა მხოლოდ მაშინ მოიტანს სანატრელს ნაყოფს, როცა გლეხობა განთავისუფლდება სიბნელისა და უმეცრებისგანაო...

ამ მოსაზრებამ დაბადა წადილი „წერა-კითხვის საზოგადოების“ დაარსებისა...

ერთს მშვენიერს სალამოს ვეახელით [დიმიტრი ყიფიანს]. როცა ჩვენი წინადადება მოისმინა, მხურვალე თანაგრძნობით მიეგება ჩვენი ძვირფასი მასპინძელი... გაჩაღდა შაბათის კრებები. ჩემდა სამწუხაროდ, მე დავესწარი მხოლოდ რამდენსამე კრებას; ზამთრის სიცივემ ამიშალა ფილტვების ავადმყოფობა და შინ დამამწყვდია... ნიკო ცხვედაძე თავისი ჩვეული ენერგიით შეუდგა ამ საქმესა და ყოველს შაბათს სალამოს დაიარებოდა დიმიტრი ივანეს ძესთან, და მხოლოდ ეს ორი ქართველი ადგენდა წესდებულებასა ახალის ქართულის საზოგადოებისას...

ვისაც კი წესდებულება მიუტანეს, ყველამ სიამოვნებით მოაწერა ხელი. მოხდა საზოგადო კრება, რომელზედაც ერთხმით იქმნა ამორჩეული გამგეობის თავმჯდომარედ დიმიტრი ყიფიანი.

იაკობ გოგებაშვილი

30.

დომიტრი ყიფიანმა ისარგებლა რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს (1877-78 წწ.) შექმნილი ვითარებით, როდესაც კავკასიის ფრონტზე ომმა რუსთათვის სახიფათო ხასიათი მიიღო, და ქართველების, როგორც კავკასიაში მოწინავე ერისა და საუკეთესო მამაცი მხედრობის, ერთგულებას რუსეთისადმი დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა. მთავრობა ნამდვილად დამფრთხალი იყო და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, უსვამდა თავზე ხელს ქართველებს, ოღონდ არ გვიღალატონო, და იყო ერთი მანიფესტების გამოშვებაში: „Наш благоверный грузинский народ“-ო [„ჩვენი ერთგული ქართველი ხალხი“] და ასეთები!

სწორედ მაშინ იხელთა დრო დომიტრი ყიფიანმა და შეადგინა წესდება საზოგადოებისა, რომელსაც ქართველთა შორის წერა-კითხვა და ცოდნა უნდა გაეცრცელებინა. იმავე დროს ის საზოგადოება სამეცნიერო მუშაობასაც გასწევდა, არაოფიციალურად: სამეცნიერო საზოგადოებათა დაარსების ნებას იმჟამად აღარ იძლეოდნენ. ამრიგად წარმოიშვა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება, რომლის... დამსახურება ქართული კულტურის წინაშე საყოველთაოდ ცნობილია.

31.

საჭიროა აღვნიშნო დიმიტრი ყიფიანის ერთი იშვიათი ღირსება – მისი გადაშლილი პირისახე, მისი გრძნობით სავსე თვალების გამომეტყველება, რომელიც ჰხიბლავდა მასთან მოსაუბრეს და გადააშლევინებდა მას გულს. დიმიტრი ყიფიანში ის ხედავდა კაცს, რომელთანაც ყოველივე აღსარების თქმა შეიძლება. მასში ის ხედავდა თავის დარდების მოზიარეს და იმათ განქარვების ძალას. ერთის სიტყვით, უკეთესს მოსაუბრეს, ჭირში და ლხინში თანამგრძნობ ადამიანს, სხვას ვერ იპოვიდით.

ამიტომ მიყვარდა ხოლმე [პეტერბურგში მისი ყოფნისას], როდესაც დრო ჰქონდა, მოპატიჟება ჩემთან ქართულ სადილზე. მახსოვს, ერთხელ ახალი თევზი მოვახარშვინე და მშვენიერი ძველი კახური ღვინით გავუმასპინძლდი. გამოცალა ჭიქა. მერე ჭიქის პირით ცერის ფრჩხილებზედ დააკაკუნა და წარმოსთქვა: „ცოცხალ თევზს წყალი უყვარს და მოხარშულს ღვინო“.

ამასთანავე, მიაბობდა ბევრს ამბებს ჩვენი წარსულიდან.

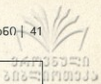
ვასილ მაჩაბელი

32.

დიმიტრი ყიფიანი იყო გარეგნული შეხედულებით შუატანის კაცი; მშვენიერი შეხედულების ადამიანი. როცა ის ქვიშხეთში უკან ხელებდადებული თავის აივნის გარშემო სეირნობით დადიოდა, უსათუოდ რალაცაზედ ფიქრობდა, რის შემდეგ შევიდოდა თავის კაბინეტში და საქმიანობდა. ძალიან ბევრს კითხულობდა და წერდა.

ყველამ არ იცის, რომ დიმიტრი ყიფიანი დიდად მომზადებული პიროვნება იყო, დიდად განათლებული და ზედმინევენით მცოდნე რუსულის, ქართულის, ინგლისურის და ფრანგული ენებისა. იყო დიდად ჭკვიანი, პატიოსანი, დიდად თავმოყვარე და დიდად დიდი პატრიოტი. ყმანვილებს მუდამ გვარიგებდა: ისწავლეთ და გამოადექით თქვენს მშვენიერ, ტურფა სამშობლოს, იყავით მართალნი, პატიოსანნი, მოსიყვარულენი მოყვასისა და თქვენი ერისა. გიყვარდეთ სხვა ერებიც და იყავით პატივისმცემელნი მათიო.

გიორგი ტატიშვილი

ახალი

ქართული გრამატიკა

საბჭოთა დაწერილი
მხატვარ შუბლაძის მიერ

„ დი კნ ქვეს
„ კრუ დივეს—
„ ჩუეს ზმე ტაბის ქლას—
კრ. ე. ი. დიკლანს.

დომიტრი ყიფიანის.

სინკტ-პეტერბურდი.
საბჭოთა უკლეშის სკაშა.
1882.

33.

როდესაც სამოცი წლის მეტი სა იყო, [დომიტრი ყიფიანმა] დააპირა ქართული გრამატიკის შედგენა და ამისათვის საჭიროდ სცნო ლათინური ენაც ესწავლა. შეუდგა ლათინურის სწავლასა და ისე საფუძვლიანად ისწავლა, რომ ოვიდის და ვირგილის თხზულებებს თავისუფლად კითხულობდა.

თედო სახოკია

34.

მე ჯერ გიმნაზიაში ვსწავლობდი, მეხუთე კლასში, როდესაც... ვთხოვე ანტონ ფურცელაძეს, რომელსაც მსვლელობა ჰქონდა დიმიტრი ყიფიანის ოჯახში, მეც წავეყვანე.

მე ეხლაც მახსოვს, რა სიხარულით დაგვხვდნენ დიმიტრის ბავშვები, რა გულახდილ ღიმილით ჩამომართვა განსვენებულმა დიმიტრიმ ხელი, მომიჭირა და მისურვა სამშობლოს სასარგებლო კარგ კაცად გამოსვლა. მისმა მეუღლემ მაშინვე მიგვინვია ჩაიზედ... შემდეგ ამისა, მე კიდევ რამდენჯერმე ვიყავი სალამ-სალამოობით ამ დიდად სასიამოვნო ოჯახში, სადაც ხშირად განსვენებული დიმიტრი გვიამბობდა ძველ ამბებს მამა-პაპათა დამსახურებაზედ. ზოგჯერ გვიკითხავდა ხოლმე სხვადასხვა პიესებს, წერილებს და ჩვენც განცვიფრებით სულგანაბული ვუსმენდით მის მკაფიოდ, დინჯად და მშვენივრად გამოთქმულ სიტყვებს. ნაკითხვის დროს ვერ შეამჩნევდით მას რაიმე სიტყვის ჩაფუჩეჩებას, რა ნაკლსაც ამჟამად ბევრს ჩვენს ლიტერატორს შეამჩნევთ.

ვასილ მაჩაბელი

35.

დიმიტრი ყიფიანს სცენა ძლიერ უყვარდა და თვალს ადევნებდა თეატრალურ ცხოვრებას არა მარტო თბილისში, არამედ იმპერიის დედაქალაქში და თვით პარიზშიც კი. უფრო მეტიც, იგი იკვლევდა კიდევაც სახელგანთქმული მსახიობების – ტამბერლიკის, ადელინა პატისა და სხვათა – შემოქმედებას.

ანტონ ფურცელაძე

გ. ერისთავის „გაყრის“ 1850 წ. 2(14) იანვრის წარმოდგენა.
 მარჯვნივ – დიმიტრი ყიფიანი ივანეს როლში.
 მხატვარი გრ. კორადინი

36.

ვორონცოვის დროს დიმიტრი თავის მეუღლით შინაურულად იყვნენ ნამესტნიკის სასახლეში და დიმიტრის ზედ გავლენით დააარსა ვორონცოვმა თბილისში ქართული თეატრი, რომლის მეთაურობა ის-ის იყო ვარშავიდან ახლად ჩამოსულს გიორგი ერისთავისშვილს ჩააბარა.

პირველ წარმოდგენებში თითონ დიმიტრიც თამაშობდა და მისი ცოლი ნინოც.

ეკატერინე გაბაშვილი

37.

ჩვენ, ახალგაზრდებს, ჯერ საზოგადოებაში გამო-
უსვლელებს, ნახევრად მშვივრებს, ნახევრად მინუ-
რებში მცხოვრებთ, გაგვიჩნდა ქართული თეატრის
მკვდრეთით აღდგენის იდეა... მალე ლაპარაკიდან
საქმეზე გადავედით, პიესაც შევარჩიეთ. დაიწყო
რეპეტიციები...

მალე, ჩვენდა გასაკვირად, ამ გასაცოდავებულ
ხუხულაში სიარული დაიწყო დიმიტრი ივანეს ძე
ყიფიანმა, რომელსაც მეფისნაცვალ მურავიოვის
დროს ჩვენს მხარეში ერთი უპირველესი თანამ-
დებობათაგანი ეჭირა სამოქალაქო ნაწილში... იგი
ჩვენს „არტისტებს“ მითითებებს აძლევდა – თანაც
საქმის ისეთი ცოდნით, რომ ამ კაცს დიდი თეატრე-
ბის ბევრი რეჟისორი მოწაფედაც კი დაუდგებოდა.

ჩვენი გამოუცდელი ბიჭუნებისგან დიმიტრი ყი-
ფიანმა ნამდვილი მსახიობები შექმნა. ამასთანავე,
მათ სულის სიმხნევე და გაბედულებაც ჩაუნერგა.
მსახიობთა ძველი სიმორცხვისა კვალიც აღარ დარ-
ჩა; ტექსტის სრულფასოვნად გაგება და ათვისებაც
ისწავლეს...

სპექტაკლმა ბრწყინვალედ ჩაიარა...

ანტონ ფურცელაძე

38.

გ. ნ. სუნდუკიანცის პიესის „კიდევ ერთი მსხვერპლი“ რეპეტიცია, როგორც სხვა მრავლისა, იმართებოდა დიმიტრი ყიფიანის სახლში, ნეტარსენებული დიმიტრი ყოველთვის გულლიად და სიამოვნებით დაგვიხვდებოდა და გაგვიმასპინძლებოდა ხოლმე...

ერთხელ, არ მახსოვს, რა პიესა იყო, რეპეტიციაზედ სუფლიორობაც კი იკისრა, რადგანაც ჩვენ ყველანი მოთამაშენი ვიყავით და მეტი კაცი არა გვყავდა. მაგრამ პირველ მოქმედებაშივე დაღლილობა რომ შევატყუეთ, მივცვივდით და ძალით ნავართვით წიგნი ხელიდან...

ავქსენტი ცაგარელი

39.

ჩემთან შემოვიდა დიმიტრი ყიფიანის ასული და მითხრა: მამაჩემი გვირჩევს, დავდგათ შექსპირის „შეილოკ“ [„ვენეციელი ვაჭარი“], რომელსაც დღეს თითონ წაიკითხავს თქვენთვის გასაცნობათ და, შემდეგ მოთამაშეთა ძალების გამორკვევისა, გაანანილებს როლებს...

დიდი, უშველებელი ყიფიანიანთ დარბაზი სავსე იყო ხალხით... შუა ზალაში მაგიდა იდგა და მაზედ მდგარი ლამფა მკრთალად ანათებდა გარეშემოს...

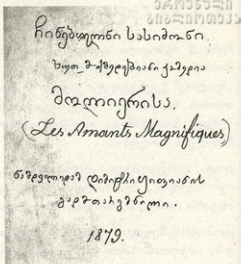
[დიმიტრი] შეუდგა კითხვას და თავისის ღვთაებრივის, იშვიათის ხმით და კითხვის ხერხით მთლად მოხიბლა, დაიმონა საზოგადოება. ყველანი აღფრთოვანებით ვისმენდით მოხუცებული ებრაელი შეილოკის მრისხანებით და შურისძიებით აღსავსე სიტყვებს ქრისტიანთაგან უსამართლოდ შეურაცხყოფილის „ურჩისას“ და მის სასტიკ ჯავრის ამოყრის სურვილს შეურაცხმყოფლებისადმი თითქმის სამართლიანად ვხედავდით.

„ერთი გირვანქა ხორცი, გულის უახლოეს ამოჭრილი, ერთი გირვანქა გამოუსადეგარი ლეში, საჭიროა ჩემთვის“, – ჰქუხდა და გმინავდა ებრაელი დიმიტრის ზარდამცემი ხმით და ჩვენ, იმის მსმენელები, ვგრძნობდით მთელი საუკუნის განმავლობაში დევნილი „ურჩის“ დრტვინვას და უალრესის შურისძიების სურვილსა.

ეკატერინე ვაბაშვილი

ქართული
ლიბრერთა

40.

1871 წლებიდან თბილისში არსდება თეატრალური წრე დიმიტრი ყიფიანისა და იოსებ მამაცაშვილის ხელმძღვანელობითა და მეთაურობით. წრის მიზანი იყო წარმოდგენების მართვით ფული ეგროვებია და დახმარება აღმოეჩინა ლარიბი და ნიჭიერი სტუდენტებისათვის. სცენისმოყვარეთა რეჟისორად იყო ხოლმე ხან დიმიტრი ყიფიანი, ხან ანტონ ფურცელაძე, ხან ვახტანგ თულაშვილი...

ამ ჯგუფის შემწეობით რუსეთსა და საზღვარგარეთ აღიზარდა ორმოცამდე ახალგაზრდა.

ივანე გომართელი

41.

„როგორ?“, ქართველი ქალი „ტრიატრში“ გამოვიდეს საქვეყნოთ! ვილაც უცნობ ყმანვილს ელაზლანდაროს და ესიყვარულოს!.. თურმე ხელზედაც ჰკოცნიან, როგორც საკუთარ დანიშნულებსაო! ეს რა საქციელია, ვის ეკადრებაო?.. თეატრი მიაჩნდათ დიდათ სათაკილო და დასაძრახის საქმედ... [ასეთ ვითარებაში] შევადგინეთ მუდმივი დასი. პირველი [საგასტროლო] მოგზაურობა შესდგა 1879 წლის თიბათვეში...

ფოთიდან ხაშურში წამოვედით. აქ [დიმიტრის შვილმა, მსახიობმა] კოტე ყიფიანმა მიგვიწვია თავის სოფელ ქვიშხეთში... გავსწიეთ ქვიშხეთისკენ. მალე გავარჩიეთ სახლის აივანზე დინჯი და მტკიცე ნაბიჯით მოსიარულე წელში მოუხრელი ღვთაებრივი მოხუცი. დიმიტრი დიდის დურბინდით ხელში ჩვენს გზას გამოჰყურებდა. მივედით, გადმოვხტით ეტლებიდან; მოგვეგება ჭიშკრის კარებში მოლიმარი... როდესაც ვუამბეთ ხალხის აღტაცება და დიდებული დახვედრა ყველგან და უცხო ტომის ხალხისაგანაც-კი, [დიმიტრის] სიამოვნებამ ფრთა შეისხა და ფილოსოფიური აღტაცებით სთქვა: „ეს ასეც უნდა მომხდარიყო. საქმე დამნიფდა, ხალხმა შეიგნო საქმის ძალა!..“

შემოვუსხედით ძვირფას სუფრას. თითონ განსვენებულმა იკისრა თამადობა და რა არ ითქვა ამ ნეტარმოსაგონებელ სუფრაზედ!.. დიდის ლხინით, სიამოვნებით და სიმღერით გავატარეთ ეს დაუვინყარი ნადიმი.

ავქსენტო ცაგარელი

ილია ჭავჭავაძემ და ივანე მაჩაბელმა გადმო-
თარგმნეს შექსპირის „მეფე ლირი“. ქართველ მაღალ
საზოგადოებაში რამდენიმე პირმა მოისურვა „მეფე
ლირის“ დადგმა ქართულ სცენაზედ, მაგრამ ისე,
რომ ყველა როლები თავიანთ შორის უნდა გაენაწი-
ლებინათ, რომ არც ერთს ჯამაგირიან მსახიობს არ
უნდა მიეღო ამ წარმოდგენაში მონაწილეობა... მეფე
ლირის როლი შესთავაზა ილია ჭავჭავაძემ მამაჩემს
[- დიმიტრი ყიფიანს]. მისწერა წერილი ქვიშხეთს და
თავისი თარგმანიც გაუგზავნა.

[მამაჩემმა] მისწერა ილია ჭავჭავაძეს ამ შინაარსის
წერილი: „შრომა გაგიწევიათ დიდი; ნიჭი გიხმარიათ
შესანიშნავი. ერთი შეცდომაა მხოლოდ, ერთადერთი
- კილო. შექსპირის თხზულებაში, რომელიც კარგა
ძველია, ლექსებიც [ე. ი. სიტყვები] ბევრი იპოვება და-
ძველებული, რომელსაც დიდი ხანია აღარ ხმარობენ,
მაგრამ კილო არის სასაუბრო... თქვენ უფრო სამ-
ნიგნობრო კილოს გაპყობიხართ. მშვენიერება არის
თქვენი ნათარგმნი - ეს ყოვლად უეჭველია, მაგრამ
ამ კილოზედ არსად ულაპარაკნიათ, არც სადმე ლაპა-
რაკობენ. თუ მაინცა და მაინც გნებავთ, რომ ლირი
მე წარმოვადგინო, ნება მომეცით, რომ ეს როლი თვი-
თონ მე ვსთარგმნო, ჩემებურათ, - მარტო ეს როლი“.
ამაზე მამაჩემს ილია ჭავჭავაძემ და ივ. მაჩაბელმა
უარი შემოუთვალეს.

43.

ილია ჭავჭავაძემ დამიბარა თავის სახლში:

– შენ უნდა იკისრო [მეფე ლირის] როლის შესწავლა. კონკურსი იქნება... ვინც უკეთესად იტყვით წყევლის ლექსს – იმან უნდა ითამაშოს ლირი. შენ შეგნებული კაცი ხარ, მოამზადე როლი ისე, როგორც გესმის, ნურა კრიტიკოსის თხზულებას, ნურა რეცენზიას ლირზედ ნუ წაიკითხავ, თორემ აგერევა გზა და კვალი. შენათ, თვითონ შენათ უნდა შეჰქმნა ლირის ხასიათი და მერნმუნე, უკეთესად გამოგივა.

მამაჩემმა როცა შეიტყო, რომ ლირის როლი მე მომცეს, მითხრა: აილე წიგნები, გარს შემოიწყე და რაც რამ სადმე სწერია როლის ხასიათზე და სხვადასხვა არტისტთა შესრულებაზე, ყოველი რეცენზია და კრიტიკა გადაიკითხე, რომ შენ თვითონ შეგეძლოს შექმნა ლირის ხასიათიო.

მეტად დამაფიქრა ამ ორმა რჩევამ – ურთი-ერთის წინააღმდეგმა. ვიყავი სწორედ დიდ ვაი-ვაი-გლახში და გაჭირვებაში. მაინც მამაჩემის რჩევამ დამძლია... გამოცდის დროს, რომელზედაც ძალიან ბევრი დაესწრო ილიას სახლში, ერთხმად მე გამომაცხადეს მეფე ლირად...

44.

1868 წელს ზაფხულის მინურულში თამაშობენ საფრანგეთის დრამატურგის [მოლიერის] კომედიას „ცოლის შერთვევინება“, დიმიტრი ყიფიანის თარგმანს... ქალის გამოსვლა სცენაზე იმ დროს ისეთ თავისმოჭრად ითვლებოდა, რომ დედამინის გადატრიალება უფრო ადვილი იყო, ვიდრე მსახიობი ქალის შოვნა. დორიმენას როლში გამოიყვანეს ვასილ გიორგის ძე მაჩაბელი, რომელსაც ჩააცვეს გრძელკუდიანი კაბა. შლეიფი მიბლანდული იყო და ზოგან ქინძისთავებით მიბნეული კაბაზე. პაჟის როლი მისცეს კოტე ყიფიანს, [სცენაზე პირველად გამოსულს]. მას შლეიფი უნდა ჰკავებოდა ხელში.

„რომ დავინახე უშველებელი დარბაზი თეატრისა და აუარებელი ხალხი, დავაღე პირი და გავშეშდი ერთ ადგილას“, – მოგვითხრობს კოტე ყიფიანი. მაჩაბელი, რომელსაც თურმე მშვენიერი, კოპნია ქალისაგან ვერ გაარჩევდით, წინ მიიწევდა, კოტე კი ერთ ალაგას იდგა და, როცა მაჩაბელმა ღონივრად გაინია, შლეიფი კოტეს ხელში შერჩა. ატყდა დამსწრე საზოგადოებაში საშინელი სიცილი და ტაშის ცემა...

– ყოჩაღ, კოსტიუკ, ჩინებულად შეასრულე შენი როლი, – ამასხარავებდა ამის შემდეგ კოტეს მამა [– დიმიტრი ყიფიანი].

ივანე გომართელი

45.

ხშირად გვატკობდა დიმიტრი თავისი ღვთაებრივი კითხვით. შემოვუსხდებოდით მაგიდას დიდს დარბაზში, კაცები პაპიროსით ხელში, ქალები რაიმე ხელ-საქმით...

მახსოვს, ერთხელ ვიქტორ ჰიუგოს „ოთხმოცდაცამეტიდან“ გვიკითხავდა. ერთ ალაგას, რამდენადაც მახსოვს, გავარვარებული ხანძრის დროს იწვის სახლი, რომელშიც ოთხი წლის ბავშვია მომწყვდეული. ერთ-ერთი გმირი რომანისა, გულქვა როიალისტი ლანტენაკი, რომელმაც თავისი იდეური მონინაალმდეგე, ძმისწული გოვენიც კი არ დაინდო, მონინაალმდეგის ბავშვის ცეცხლში მომწყვდევას ვერ იტანს და თითონ შევარდება შიგ იმის გამოსაყვანად. რომ შეეკითხება მშვენიერ, თმა-ხუჭუჭა გოგონას, რა გქვიანო და ის უპასუხებს: ჟორჟეტა! და თან შემოეხვევა ნდობით კისერზე, – მთელი ეს ამაჟროლებელი სურათი ისეთი გრძნობით, ისეთი კილოთი და ისეთი მეტყველებით ნაიკითხა, რომ ყველას ცრემლები მოადგა თვალზე, მე კი წამსკდა ქვითინი და ძლივს დამამშვიდეს.

46.

მახსოვს, რა გულმხურვალედ ეკიდებოდა საქმეს, რა გულმხურვალედ მუშაობდა. როდესაც „რომეო და ჯულიეტას“ თარგმნიდა, ადრე დილიდან მოკიდებული ნაშუადღევის სამ საათამდინ არ ეშვებოდა საქმესა: ზედ სტოლზედ წინ ედვა ნამდვილი, ესე იგი, ინგლისური დრამა, მასთან ფრანგული თარგმანი ვიქტორ ჰიუგოს შვილის (Francois Hugo), აგრეთვე, მეორე, ფრანგულივე თარგმანი ბენჟამენ ლაროშისა (მგონია), კიდევ – რუსული თარგმანი კეთჩერისა და ქართულად რომ თარგმნიდა, ადარებდა თარგმანებს და ნამდვილს.

სანამ არ დავეხვეოდით ცოლ-შვილი, სანამ ხელს არ მოვკიდებდით კალთაზედ, არ ადგებოდა სადილის საქმელად, ისრე იყო გართული ამ მშვენიერი თხზულების თარგმნით. ხშირად დედაჩემს და მეგობრებს უკითხავდა ხოლმე თავისი ნათარგმნის ხან ერთსა და ხან მეორე ადგილსა.

ნიკოლოზ ყიფიანი

რომეო & ჯულიეტა,
დრამა,

სუი მოქმედებად განყოფილი.

ასსულუბა შეკვხირისა.

ანგლოურიდამ ჭრანსუზულს ენაზედ მღოდ გადა
ღებულა,

ზენეამენ ლაროშისაგან.

& პარიჟში დაბეჭდილი 1856 წელსა.

ჭრანსუზულიდამ ქარაულს ენაზედ კლასიკად
გადმოღებულა 1859 წელსა,

დამ. ყიფიანისაგან.

47.

კერძო ცხოვრებაში და თავის ოჯახში დიმიტრი დიდად სასიამოვნო პიროვნება იყო. მისი ოჯახიდან წასვლა ერთნაირ გლოვას ბადებდა და მოსვლა – უდიდეს მზიარულებას და სიამოვნებას. უყვარდა ყველას დასაჩუქრება, როგორც ოჯახის წევრებისა, ისე მოსამსახურეებისა. მასთან ცხოვრება დიდი ბედნიერება იყო, რადგან მისგან ჯერ ბევრ რამეს ისწავლიდი, და მერე შეითვისებდი მის სიუხვეს, პურ-მარილსა, თავაზიანობას...

ძალიან გემრიელი პურისჭამა იცოდა და თავისი ზურის მშვენიერ ღვინოსაც გემრიელად დააყოლებდა. სოფლად მის სუფრაზე თიხის ჩარექებით სარგებლობდნენ. ლაქიად [მოსამსახურედ] ჰყავდა ქვიშხელი თომა გიგიტაშვილი, გამონყობილი გლეხურ ტანისამოსში, სუფთა წინდა-ქალამნებით.

გიორგი ტატიშვილი

48.

დილით ყველანი ერთად მოვიყრიდით თავს სასადილო ოთახში, სადაც უკვე დაგვხვდებოდა თავით-ფეხამდე გამონყობილი დიმიტრი. გადაგვხვებოდა ყველას და გვაკოცებდა. ჩვენც, ყველანი, – ქალეზი და კაცებიც, – პირზე კოცნის გარდა, ხელზედაც ვაკოცებდით. და უნდა ვსთქვა, რომ ხელზე ჰკოცნიდნენ დიმიტრის არა მარტო შვილები, ცოლი, აგრეთვე, მეზობლებიც და შორეულ-ახლობელი ნათესავი ყმანვილი ქალებიც.

მისალმების შემდეგ მივუსხდებოდით დიდს, რგვალ მაგიდაზე განყობილ ყავას. ჩაის არა ვსვამდით, რადგან ერთხელ თურმე აწყინა დიმიტრის და ოჯახმა ჩაის სმა აჰკვეთა სრულებით, „სამოვარი“ მხოლოდ სტუმრებისთვის დაიდგმებოდა. სადილი უნდა ყოფილიყო დანიშნულ დროს, დაგვიანება არ უყვარდა ძალიან, რაც მოხდებოდა ხოლმე ჩემი დედამთილის მიზეზით, რომელსაც უთუოდ მოუცდიდა და ის კი შეგვიანდებოდა თავის ოთახში.

49.

ოჯახში უფროსის მორჩილებას [დიმიტრი] სასტიკად თხოულობდა, მაგრამ არც ერთს საკითხს არ გადასწყვეტდა ისე, რომ ოჯახის ყოველ წევრს არ დაჰკითხებოდა. „ჰკითხე ასსა, ჰქმენ გულისაო“ – იტყოდა ხოლმე და მით უმეტესად ოჯახის წევრს არ დასტოვებდა დაუკითხავად ისეთ დიდ-მნიშვნელოვან საკითხშიაც კი, რომელიც მას შეეხებოდა, როგორც საზოგადო მოღვაწეს ან როგორც თანამდებობის კაცსა. სულ უმცროსიდან დაიწყებდა შეკითხვას და იმისი აზრის მოსმენას ყოველ დაყენებულ კითხვაზე.

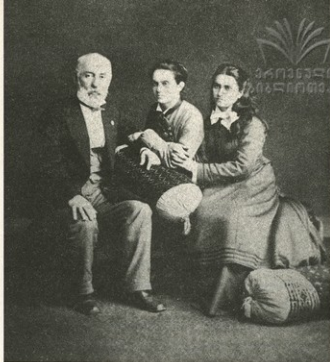
ამას იმ მოსაზრებით სჩადიოდა, რომ იცოდა – მისი საქციელის შედეგს, კარგი იქნებოდა თუ ცუდი, მისი ოჯახის წევრებზედაც გავლენა ექნებოდა. სწორედ ასეთივე შეხედულების თვალსაზრისით უყურებდა ის სახელმწიფოსაც. რამდენადაც ვიცი, მიმართულებით მონარქისტი იყო.

50.

დიმიტრი სადილად უსათუოდ ერთ ჩაციებულ ჩარეჯა ღვინოს გამოცლიდა; ნასადილევს, ძილის შემდეგ, მიართმევდნენ ხილს და ზედ ერთ ჩარეჯა ჩაციებულ ღვინოს დააყოლებდა. უვახშმოდ მათი ოჯახის ძილი შეუძლებელი იყო, რა დროსაც კიდევ ერთ ჩარეჯა ღვინოს უსათუოდ დააყოლებდა. ეს იყო მისი „პორცია“ და მისი გადამეტება შეუძლებელი იყო, რა გარემოებაც არ უნდა შეხვედროდა...

სიმთვრალემდე არასგზით არც თვითონ მივიდოდა და არც სტუმარს მიიყვანდა.

გიორგი ტატიშვილი

დომიტრი ყიფიანი, მისი ქალიშვილი ელენე ყიფიანი-
ლორთქიფანიძე (ცენტრში) და მსახიობი მარიამ ყიფიანი

51.

სანამ სუფრა იშლებოდა ვახშმისათვის, დომიტრის უყვარდა მუსიკის მოსმენა. მისი ქალი ელენე მშვენივრად უკრავდა როიალზე. ის რომ როიალს მიუჯდებოდა და დაუკრავდა მის საყვარელ ნაწარმოებს, დომიტრი, წელზე ხელებ-განყობილი, მიდმოდიოდა დარბაზში და შესაფერად ფეხებს აყოლებდა მუსიკის ხმას...

ნინო ყიფიანი

52.

შვილების აღზრდასა და განათლებას დიმიტრი ძალიან დიდ ყურადღებას აქცევდა... არავითარ ხარჯსა და დაბრკოლებას არ ერიდებოდა...

ბავშვები სწავლობდნენ შინ, სადაც მასწავლებლებად მონვეული იყვნენ ბესარიონ ლოლობერიძე, ნიკოლოზ ლოლობერიძე, პირველი გიმნაზიის ინსპექტორი მონასტირსკი. დიმიტრის ოჯახში ცხოვრობდნენ ფრანგები შარლე და ლეონტინა დიუშენი. ესენი ასწავლიდნენ ბავშვებს ფრანგულ ენას: შარლე ვაჟებს, დიუშენის ქალი კი - დიმიტრის ქალიშვილს ელენეს.

ივანე გომართელი

53.

სამოცდაათიან წლებში ჩვენშიც დაიწყო ხალხოსნური მიმართულება... ახალგაზრდობა ხარბად დაენაფა აკრძალულ ლიტერატურას, რომელიც ძალიან გავრცელდა და ყველგან მოედო. 1876 წ. თითქმის მთელი საქართველოს ახალგაზრდობა დაჩხრიკეს. ზოგიერთნი დაიჭირეს... ერთს სალამოს, ენკენისთვის გასულს, 1878 წ., ვზივარ მარტოკა მყრალს ოთახში გორის საპყრობილეში. სულ არ გასულა ნახევარი საათი, შემოიჭრიალა ოთახის კარმა და მომაყენეს კოტე ყიფიანი...

ჩვენი იქ ყოფნა იმითი იყო შესანიშნავი, რომ ყოველს შაბათს ჩამოდიოდა კოტეს სანახავად მამამისი, დიდებული მამულიშვილი დიმიტრი თავის მეუღლით, ნინო იაგორის ასულით, თითქმის ერთი კვირის სამყოფი სანოვაგე მოჰქონდა; ტკბილად გვემუსაიფებოდა რამდენსამე საათს მამულიშვილობაზე. „მე მრწამს, – გვითხრა ერთხელ სულმნათმა მოხუცმა, – ჩვენი სული გაღონივრდება, გაძლიერდება იქამდე, რომ მსხვერპლად შეწირვა თავისა სამშობლოსათვის თითოთ საჩვენებელი აღარ იქნება. იშრომეთ, იმოქმედეთო...“

სოფრომ მგალობლიშვილი

54.

ძალიან უყვარდა დიმიტრის სტუმარი. სტუმრია-
ნობის დროს მეზობლებსაც არ იკლებდა. ერთი
შესანიშნავი თვისებათაგანი იყო დიმიტრისა მე-
ზობლების ღირსეულ სტუმრებთან გამოჩენა: სულ
უბრალო ადამიანს, ქალს თუ კაცს, ისე მიეგებე-
ბოდა, ისე ექცეოდა სტუმრებთან, როგორც ძალიან
საპატივ-საცემს, რომ უცხონიც ასევე მოჰქცეოდ-
ნენ მას.

არაფერი სხვა გამასპინძლებით არ მოიწონებდა
თავს სტუმრებთან, როგორც თავისი დაყენებული
ღვინით! ეს კი მისი სუსტი მხარე იყო – ძალიან
იამებოდა, როდესაც მოუწონებდნენ ღვინოს. რაც
უნდა მსმელი სტუმარი ჰყოლოდა, ის არავის არ
დაუდგამდა მის „პორციათ“ ორ ბოთლზე მეტსა.
დასალევად კმარაო და დათრობას არ თანაუ-
გრძნობდა.

ნინო იაგორ ჭილაშვილის
 ასული დ. ყიფიანის მეუღლე

55.

დimitრი ყიფიანის მეუღლე იყო ჭილაშვილის ქალი – ნინო იაგორის ასული ყიფიანისა, პეტერბურგს ქალების ინსტიტუტში გამოზრდილი, ქართულს რუსული კილოთი ლაპარაკობდა.

ნინო საზოგადოდ თავისებური ადამიანი იყო, რომელიც ამბობდა დაუინებით: „ვსწუხვარ, რომ არ შემიძლიან, ღმერთი ყოვლად ძლიერი ჩემს ნებაზე იყოს, რომ მხოლოდ ჩემი დიმიტრისათვის და ჩემი შვილებისთვის ჰზრუნავდეს და სხვისთვის არავისთვის“.

მიხეილ (მიშო) ყიფიანი

56.

განათლებული და დიდად პატიოსანი ჩემი დედამთილი, თავდადებული მეუღლე [დიმიტრი ყიფიანისა], ცნობილი იყო, როგორც თავისებური ხასიათის ადამიანი... [ერთხელ მანყენინა]. ყველაფერი ტირილით ქმარს გადავეცი. მობინდებულზე შვილი მამასთან ავიდა... არ გასულა რამდენიმე წამი და შემომესმა მისი ხმა. კარგად ვიცნობდი საზოგადოდ იმ კილოს, როგორითაც ის ახლა შვილს ელაპარაკებოდა: მტკიცედ, მოკლედ და გადაჭრით.

– კოტე, გააფრთხილე ნინა, რომ დედასთან კამათი არ შეიძლება!

შვილიც არ იყო დამშვიდებული. იმასაც გულს აკლდა, რომ ცოლი აუტირეს.

– შენ თითონ კარგად იცი, რომ დედაჩემის ხასიათი ზოგჯერ აუტანელია!..

– ეგ თქვენი საქმე არ არის! თქვენ არა ხართ იმისი მსაჯული!

– მამ მონები უნდა ვიყვეთ. არაფრის პასუხი არ შეიძლება, რაც უნდა უცნაური იყოს იმისი სურვილი! მაგისტანა ცხოვრება აუტანელია! ბავშვები ხომ აღარა ვართ!

– მე მოვითხოვ მორჩილებას. სხვაფრივ ერთად ცხოვრება შეუძლებელი არის! – გაათავა სიტყვა და გატრიალდა.

57.

[თავისი რძლის], ნინოს, სურათს დიმიტრი უბით ატარებდა და პირველ ხანებში ასე აცნობდა თავის ნათესავეებს. სადაც უნდა ყოფილიყო, ნინოსათვის უნდა გაეზიარებინა თვისი ფიქრი, თვისი გრძნობანი, თვისი სულისკვეთება. „ჩემო საყვარელო შვილო ნინუკა“, „ჩემო სასიქადულო შვილუკა ნინუკა“, „ჩემო სიხარულო ნინუკა“, – აი, როგორის გრძნობით სავსე აღერსით არის აჭრელებული დიმიტრის წერილები ნინოსადმი.

როცა ამ წერილებსა ჰკითხულობთ, შეუძლებელია სიამოვნების ცრემლები არ მოგადგეთ თვალზე.

ივანე გომართელი

58.

[დიმიტრის მეუღლე ნინო] ილია ჭავჭავაძეს „Противный Илья“-ს [„საძაგელი ილია“] ეძახდა იმისთვის, რომ „ჩემს ღვთაებრივ დიმიტრისთან ბანკის თაობაზე პოლემიკაში უზრდელ და უხეშ სიტყვებს ხმარობდაო“.

გიორგი ტატიშვილი

59.

[დიმიტრი ყიფიანის მეუღლეს] თავისი დიდბუნე-
 ბოვანი ქმარი გაგიჟებით უყვარდა. ეს სიყვარუ-
 ლი თითქმის კერპთაყვანისმცემლობას აღწევდა.
 როდესაც მე გავიცანი, იგი უკვე ღრმად მოხუცე-
 ბული იყო. იმ დროს დიდი ხანი არ იყო გასული,
 რაც მისი საყვარელი და სათაყვანებელი დიმიტრი
 ტრალიკულად დაიღუპა. ამ ამბავს დიდად ემოქ-
 მედნა მასზედ. ისე ღრმად იყო დამწუხრებული,
 ჩაფიქრებული, შერყეული, რომ გეგონებოდათ, ამ
 ერთ ფიქრს მისცემია და მთელი მისი არსება ამას
 შეუპყრიაო. დადიოდა და წამდაუნუმ ნალვლია-
 ნად წამოიძახებდა: „Убили моего божественного
 Димитрия“ [„მოკლეს ჩემი ღვთაებრივი დიმიტრი“].
 ისე არ გაიხსენებდა თავის დიმიტრის, რომ სიტყვა
 „божественный“ [„ღვთაებრივი“] არ დაემატებინა.

იაკობ მანსვეტაშვილი

დომიტრი ყიფიანის სახლი ქვიშხეთში

60.

დომიტრის დასაფლავების შემდეგ ცოლმა დასტოვა თბილისი და გადასახლდა ს. ქვიშხეთში და იქიდან აღარსად არ წასულა. ბევრჯერ უთქვამს, რომ იმას მხოლოდ მკვდარს წაიღებენ იქიდან. წინოს ანდერძი იყო: „დამასაფლავეთ ღვთიური დომიტრის გვერდით“.

ეს ნატვრა აუსრულდა. ის გარდაიცვალა ქვიშხეთში [1902 წელს], საიდანაც შვილმა ჩამოასვენა და დაასაფლავა დომიტრის გვერდით მთანმინდაში.

ნატალია ყიფიანი

61.

[დიმიტრი ქვიშხეთში] კარგად იყო მოწყობილი. დიდი, ორსართულიანი სახლი, მალეობ ადგილზე გაშენებული, ფართო კარ-მიდამოთი, რომლის შუაგულში ცივი მთის წყარო გამოჩუხჩუხებდა მილიდამ, - ზემოდამ დაჰყურებდა ტაშისკარს, დოღლაურს და მთელ ქართლის დაცემულ გაშლილს ადგილს.

ძველებურად ფართო, გრძელ, ზემო სართულის აივანზე იდგა დიდი ღურბინდი, რომელიც დიმიტრის პარიზში ყოფნის დროს შეეძინა. როდესაც კი დიმიტრის ქვიშხეთში მოუხდებოდა ყოფნა, ამ ღურბინდში ხშირად უყვარდა თურმე გახედვა და რა დაინახავდა ვისმე, კარგა შორს მანძილზე იმის სახლისკენ მომავალს, მაშინვე პურადი მასპინძელი განკარგულებას გასცემდა, რომ სამზადისს შესდგომოდნენ სტუმრის პატივით დასახვედრად.

იაკობ მანსვეტაშვილი

62.

[ქვიშხეთში დიმიტრი ყიფიანის შვილმა, კოტემ, ოჯახში მიგვიწვია]. მისაღებ ოთახში რომ შევედით, თვალს ესიამოვნა გრძელი მაგიდა თეთრი სუფრით, რაზედაც პარიზიდან ჩამოტანილ წმინდა ფაიფურის ჭურჭელს ეხამებოდა ლამაზი ბროლის ჭიქები და ყველა ერთად ვერცხლის დანაჩანგლით გალამაზებული. სუფრა და ხელის სახოცეებიც ამის შესაფერისი, კარგად ნაქარგი, პატრონის ინიციალებით. ერთი სიტყვით, ამ ჩვენს ქართლის სოფელში ვერსალის ნაგლეჯი დამიხვდა. ეს ყველაფერი ძველად დიმიტრი ყიფიანის მიერ იყო შექმნილი, ევროპიდან ნამოღებული.

რომ გამოვედით აივანზედ, იქ ისეთი სურათი დაგვიხვდა, იქიდან წამოსვლა აღარ მინდოდა: მზე აპირებდა ჩასვლას და თავის ოქროს სხივებს დოვლათიანად ჰფენდა უსაზღვრო მინდვრებს, დატვირთულს მწვანე თავთავით, რომელსაც ნელი სიო ეალერსებოდა და ქოჩორს უვარცხნიდა. ზევიდან რომ ამ სურათს გადავხედე, იქაურობა დამესაბა, როგორც დამშვიდებული ზღვა, რომელიც წყნარად გალობდა ამ ღვთიურ ჰანგს: „ღმერთო, კარგი მოსავალი მოიყვანე“.

სოფიო ჩიჯავაძე-კედია

63.

მეურნეობას [დომიტრი] დიდ ყურადღებას აქცევდა. გააშენა მშვენიერი ბაღი და ვენახები; საუცხოვო საზღვარგარეთიდან დაბარებული ხეხილი დარგო. თითონ დასდევდა მებაღეს თან და მათ მოვლას ასწავლიდა. ვენახს, თავის „ზვარს“, შვილივით დასტრიალებდა. ასეც ეძახდა: „მოე დეტიშჩეო“ [„ჩემი შვილიო“].

მახსოვს, შემოდგომაზე, ვენახში დადიოდა ხოლმე და ყურძნის დასამწიფებლად ვაზს თავისი ხელით ფოთოლს აცლიდა. რთველის დროს მარანში თითონ ტრიალებდა, ამარცვლინებდა ნოემბერში დაკრეფილ, დაჩამიჩებულ, არჩეულ ყურძენს და ისე აწურვინებდა. მართლა რომ საუცხოვო, შამპანისებურ ღვინოსაც აყენებინებდა და თვისის სტუმართ-მოყვარეობით და გულ-უხვობით დიდის სიამოვნებით და სიამაყით სტუმრებს უმასპინძლებოდა.

64.

15 დღიურიანი ზვარი ჰქონდა, რომლის მოვლაში დიდ ყურადღებას იჩენდა. მებაღეები ჰყავდა რამდენიმე კაცი და მათ შორის ერთი უფროსი – დათია ხახნელიძე, რომელიც უჩიოდა დიმიტრის, რალაცა ახალი მეთოდით ვაზს მიფუჭებსო: – ჩამობრძანდება ის დალოცვილი უკვე თითქმის დასაკრეფ ვენახში, გაგვაცლევინებს ფოთოლს ვაზზე და ასე მიუშვერს მტევნებს მზესა! აბა რა ხიერი დაეყრება! ნიგნში რაც სწერია, ყველაფერი კარგი კი არ არის!

ვერ ვიტყვი, რომელი იყო იმათში მართალი, მაგრამ დიმიტრი კი თავისას არ იშლიდა ხოლმე. როდესაც ყურძენი თითქმის დაჩამიჩნდებოდა ვაზზე და ხანდახან კიდევ დათრთვილავდა, მხოლოდ მაშინ მოაკრეფინებდა, შემდეგ დაამარცვლინებდა, განსაკუთრებით ბუდეშურს, და ისე დაანურვინებდა. ასეთი ტკბილისაგან დაყენებულ ღვინოს კი რამდენიმე წელიწადი ინახავდა და მართლა შამპანურივით შუშხუნა და ძალიან მაგარი ღვინოები დგებოდა.

65.

ზარალის მეტი არა იყო რა დიმიტრისთვის დიდი ვენახი. მისი მოსავალი და კიდეც სხვა მამულებიდან შემოსული ღვინო სახლში სახარჯავადაც არ ჰყოფნიდა ოჯახს და რამდენსამე საპალნეს კიდეც ყიდულობდა ხოლმე...

განა არა ჰხედავდა, რომ ზვარის მოვლა ზარალს აძლევდა და იმის მოსავლელი ფულით უფრო მეტს ღვინოს იყიდდა, მაგრამ იმას უყვარდა ის შვილივით, ეხალისებოდა მოვლა მისი და თავისი გემოვნებით და ცოდნით დაყენება ღვინისა.

ნინო ყიფიანი

66.

უნდა გენახათ, როგორ თავ-მომწონეობით მოუყვე-
 ბოდა ვისმე ერთ შემთხვევას:

სტუმრად სწვევია სხვებთა შორის ჩიტო კალატო-
 ზიშვილი, ძველი ქართველი ისეთი ზორბა და მალა-
 ლი ტანისა, როგორსაც ახლა იშვიათად შეხვდებით;
 ღვინის მსმელი ისეთი, რომ არავის არ დაუძლევია
 – ერთი ჩაფი რომ დაელია, ისე იჯდა სუფრაზე,
 თითქო ახლა ინყებსო სმასა.

ჩვეულებრივ ჩამოურიგებიათ სტუმრებისათვის თი-
 თო ბოთლი და კალატოზიშვილისთვის კი – ორი
 ბოთლი. ჩემი ღვინო ისეთი მაგარიაო, შენც მეტს
 ვერ გაუძლებო, – უთქვამს ჩიტოსთვის. ჩიტოს
 ჩაუცინია თავის გრძელ, დაგრეხილ ულვაშებში –
 ორმა ბოთლმა რა უნდა მიყოს, როგორი მაგარიც
 არ უნდა იყოსო! – მაგრამ თქვენ წარმოიდგინეთ,
 სადილს შემდეგ რომ ადგა ჩიტო და აივნისკენ გაე-
 მართა, ოდნავ ნაბარბაცდა! დარცხვენილი ღიმი-
 ლით მომიბრუნდა და მითხრა: – ბატონო დიმიტრი,
 თქვენი ღვინო მართლა რომ მაგარი ყოფილაო! –
 ამას ისეთი სიამოვნების ღიმილით იტყოდა, გეგო-
 ნებოდათ, რაღაც დიდი გამარჯვება მიუღიაო!

67.

დიმიტრი ყიფიანს ისაია ფურცელაძემ გაუშენა დღევანდელი ბორჯომის რკინიგზის ქვიშხეთის ბაქნიდან მთამდე ლობით შეფენილი ზვარი 13-15 ჰექტარამდე, მშენიერი ჯიშის ვაზით; ზვარშივე იყო გაკეთებული საკალმახე, რომელიც სარგებლობდა გვერდით მქონე დიდი, ცივი წყაროთი. ეს საკალმახე მუდამ ბევრ და გემრიელ კალმახს იძლეოდა...

სახლის წინაც გაშენებული ჰქონდა კარგი ჯიშის ვენახი და ეკლესიის გვერდით – შესანიშნავი ხილით გაშენებული ბაღი. მშენიერ ეზოში გაკეთებული ჰქონდა მშენიერი აუზი, შიგ მუდამ მტკვრის თევზით. აქვე გამოყვანილი იყო დიდებული წყარო, რომლის ნაკადულიც გამოდიოდა საციებელ ოთახში და მიდიოდა აუზში.

გარდა ცხენებისა ეტლისათვის, სხვა პირუტყვს ძალიან ცოტას ინახავდა, რადგან ეს მშენიერი ეზო ბალ-ვენახით, არ აძლედა ნებას მეტის ყოლისა და თუ ხარებს და ძროხებს გაიჩენდნენ, ინახავდნენ ზვარში.

გიორგი ტატიშვილი

68.

უყვარდა მეოჯახეობა. დიდად აფასებდა მეტადრე მეოჯახე ქალს... წარმოგიდგენიათ დიმიტრი ყიფიანი, როდესაც ის წინილ-კრუხის დაბინავებაში მეხმარებოდა!..

როცა ან მურაბა, ან სხვა რამე ამისთანა გამიფუჭდებოდა, სიცილით მეტყოდა: – სადაც არა კეთდებო, იქ არცა რა ფუჭდებო; გაივარჯიშებ და მერე ყველაფერს კარგად გააკეთებო...

საერთოდ, მისი მისწრაფება იყო მეურნეობის გავრცელება ჩვენ ხალხში და თითონაც ცდილობდა მაგალითის ჩვენებას. ერთხელ გადასწყვიტა თევზის მოშენება. გამოიწერა ქვირითი ზუთხისა და შეუდგა შესაფერი შენობის აგებას ზვრის თავში, დიდი წყაროს გვერდით, რომელ წყაროსაც უნდა ესაზრდოებიან თევზი.

შენობა დამთავრდა, მოვიდა სანატრელი ქვირითიც, მაგრამ საუბედუროდ გზაში წამხდარიყო და იმოდენა ხარჯმა და შრომამ სულ ამაოდ ჩაიარა.

69.

ერთხელ [დიმიტრის] ვუთხარი: ძვირი ჯდება ყიდვა და შლიაპების კეთება მე თითონ უნდა ვისწავლომეთქი.

– შლიაპების, ფეხსაცმელის, ხელთათმანების და სხვა ამგვარი რამის კეთება იმას მიანდეთ, ვისაც მეტი ლუკმა არსაიდანა აქვს, – მიპასუხა ამაზე, – შენისთანებისათვის კი ოჯახში ბევრი სხვა საქმე მოუცია მოვალეობას და ის პირნათლად შეასრულო.

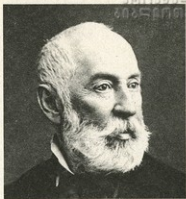
ნინო ყიფიანი

70.

დიმიტრი ყიფიანს ისაია ფურცელაძე დიდხანს ჰყავდა მოურავად. ქვიშხეთში გაშენებული ხილის ბაღი და ზვარ-ვენახები დიმიტრი ყიფიანისა, ამ ფურცელაძის მიერ იყო გაშენებული. ბოლოს ისაიამ გადაწყვიტა, მეხილეობის კულტურა შეეტანა დიდი და პატარა ლიახვების ხეობაში, რაზედაც დიმიტრი ყიფიანმა ფულით თუ საქმით დიდად ხელი შეუწყო და დაასახლა სოფ. მერეთში, სადაც დანიშნეს იქაურ სასწავლებლის მასწავლებლად.

ამ ფურცელაძემ [მერეთში] გააშენა ევროპული ჯიშების ხეხილი და ხილეულობის სანერგე, გასავრცელებლად ქართლში. ისაიამ მიაღწია დიმიტრი ყიფიანის დახმარებით თავის მიზანს და მისი მონყალეობით დღეს ქართლი პირველია მეხილეობაში.

გიორგი ტატიშვილი

71.

იშვიათად შეხვდება კაცს მისგვარად პიროვნების პატივისმცემელი ადამიანი. პიროვნება დიმიტრისთვის უდიდესი რამ იყო. დიდი და პატარა, მალა-ლი და დაბალი, მდიდარი და ღარიბი, ჭკვიანი და სულელი მისთვის უპირველესად პიროვნება იყო – ადამიანი!..

ყოველ სტუმარს, ვინც უნდა ყოფილიყო, კარებში მიეგებებოდა და ნასვლის დროს იქვე კარებამდინ მიაცილებდა. სტუმრიანობის დროს ერთი საგულისხმიერო თვისება ჰქონდა: რაც უნდა დიდ-ხარისხოვანი სტუმრები ჰყოლოდა, ღარიბ, უსწავლელ მეზობლებს, – ქალი იყო თუ კაცი, – იმ დროს უფრო მეტს ყურადღებას აქცევდა.

ნინო ყიფიანი

72.

„დიდო ბატონო“ – ასე იხსენიებდნენ [დიმიტრის გლეხები] მოკრძალებით. იმათ ერთმანეთში კეთილგანწყობილებას ის გარემოება კიდევ უფრო ხელს უწყობდა, რომ ჰომეოპატიით სწამლობდა. გარშემო სოფლებიდანაც კი დიდის ნდობით მოდიოდნენ მასთან სანამლებლად. ყველას გვარი ჩანერილი ჰქონდა, ვისაც სწამლობდა. დაწვრილებით იყო აღნიშნული, რა სენით იყო ავად, როდის დაუწყო წამლობა და რა წამლით.

მახსოვს, ერთხელ ცუდით დაჭრილისათვის ჰომეოპატიურ წამლით ღრმად შეჭრილი ფეხი შეეხვია და აი, იმის მორჩენას მეტის-მეტი სიამოვნებით მიაშობდა:

– ორი დღე იყო გასული, რაც ჭრილობა შევუხვია. აივანზე დავდიოდი. გავიხედე და თვალი მოვკარ, რომ ჯობზე დაბჯენილი ვილაც კაცი კოშკის აღმართზე მოიკაკვება. ეჭვი შემეპარა, ჩემი პაციენტი ხომ არ არის-მეთქი და მაშინვე დურბინდით გავხედე. წარმოიდგინე ჩემი გაოცება და ამასთან ნყენაც, როდესაც სწორეთ ის ჩემი პაციენტი დავინახე! მაშინვე კაცი ვაფრინე და სასტიკად გავუწყერი, რომ ასე უდროვოთ, ჭრილობა მოურჩენელი გარეთ გამოსულიყო... პატარა ხანს უკან ის კაცი ჩემს წინ იდგა და სრულებით შეხორცებულ ჭრილობას ჩემის თვალით მაშინჯებდა.

73.

ჩვეულებრივ, ყოველ შობასა და აღდგომის მეორე დღეს ჩვენთანაც მოჰქონდათ გლეხებს ძღვენი. [დიმიტრი] თვითეულ მეძღვენეს თითონ მიიღებდა ხოლმე, გადაჰკოცნიდა და ძღვენს ჩამოართმევდა. ერთხელ ამაზედაც შევეკითხე: – ბატონ-ყმობა ხომ აღარ არის და ეს ძღვენი რაღად მოაქვთ, რატომ არ გადააგდებთ-მეთქი ამ ჩვეულებას?

ამაზე იმან თავისებურად გადმისვა შუბლზე ხელი და მომიგო: – ძალას არავინ ატანს, თავისი ნებით მოაქვთ ძღვენი. ეს მოვალეობა კი არ არის მაგათთვის, ეს ეხლა ჩვენს მეზობლურ კეთილ-განწყობილებას ნიშნავს ერთმანეთს შორის და ამ განწყობილების გამოსახატავად ერთმანეთს პურ-მარილს ვუზიარებთ. მაგათ ძღვენი მოგვიტანეს და სამაგიეროთ ჩვენც მასპინძლებათ ვუხვდებით. ამიტომ ძღვენის მოტანა მაგათაც სასიამოვნოთ მიაჩნიათ: ბედნიერი დღეებია, სხვაგვარი დროს გატარება არა აქვთ და გული-კი მოითხოვს, რომ სხვებთან ერთად გაატაროს დრო მთელი წელიწადი მუშაობაში დაღლილმა ადამიანმა...

მისი სიკვდილის შემდეგ, ჩვენს ოჯახში ძღვენის მოტანა ავკრძალეთ. ჩვენთან მოსატანი ძღვენი მეორე წელიწადს სხვა მებატონეს მიართვეს...

74.

დიმიტრის რწმენა და დაჯერება ადამიანისა ბავშვის გულუბრყვილობამდინ მიდიოდა... მახსოვს ერთი მაგალითი: თბილისში იყო იმ დროს ჩვენთან სასტუმროში ჩამომხდარი. დუშეთის მამულის მოურავად ჰყავდა ვინმე ე. კ-ლი. იმ კ-ლს ფული ჰქონდა იმასთან მოსატანი. რამდენიმე დღე გავიდა, რომ არ იქნა და ერთად ვერ შეხვდნენ ერთმანეთსა: როგორც კი ის გასდგამდა გარეთ ფეხს, მოურავიც შვეიცარს შეეკითხებოდა – შინა ბრძანდება თუ არაო. რასაკვირველია, შინ არ იყო და მოურავიც დაუბარებდა – მოვედი და არ დამიხვდით. ასე, ამგვარად, რამდენიმე დღეს ატყუა და ის კი გულ-წრფელად გვეტყოდა ხოლმე: „საწყალი ე-მი, ეს რამდენჯერ შესწუხდა, მოსულა ფულის მოსატანად და მე სულ შინ არ ვუხვდებო!“

თურმე მოურავი კი განგებ სდარაჯობდა და, დაინახავდა თუ არა გასულს, მაშინვე შვეიცართან მივიდოდა. ვცადეთ, მაგრამ ეს ხერხი მოურავისა იმას ვერაფრით ვერ დავაჯერეთ.

მაგრამ ესეც კი იყო, რომ თუ მართლა დარწმუნდებოდა ადამიანის უპირობაში, ან თალღითობაში, მაშინ ეს იმის რისხვასაც ძალიან დიდს გამოიწვევდა. არ დაინდობდა არავის, არც შინაურსა, არც გარეულს, არც გულითად მეგობარს, არც კარგს ნაცნობს, ყოველივე კავშირს სპობდა მასთან და არ დაეძებდა იმას, თუ იქნებ ავნებდა მას ასეთი საქციელი.

75.

პირველად რომ საქართველოში სალდათების გაყვანას აპირებდნენ, ერთ დღეს მთელი ეზო ქვიშხეთისა ახლომახლო სოფლების გლეხებით გაივსო...

დიმიტრი მაშინვე ჩავიდა გლეხებთან: – ბატონო დიმიტრი! ჩვენს შვილებს სალდათად გაყვანას უპირებენ და გაგზავნას ცივ რუსეთში, საიდანაც ნახევარი ცოცხალი არ დაბრუნდება... გთხოვთ, დაგვეხმაროთ და უბედურება თავიდან აგვაშოროთ.

დიმიტრიმ ცოტა ხნის დაფიქრების შემდეგ უპასუხა: – ხალხნო! უნდა გაგიტყდეთ, რომ მე თითონ მომხრე ვარ იმისა, რომ ჩვენმა ხალხმა იარაღის ხმარება ისწავლოს. ერთი თოფიანი მტერი რომ სოფელში შემოგვივარდეს, ერთმა არ ვიცით იარაღის ხმარება, რომ მტერი მოვიგერიოთ. საერთოდაც, ჩვენთვის საჭიროა იარაღის ხმარების ცოდნა ბევრნაირი მოულოდნელი ამბებისათვის... რაც შეეხება რუსეთში წაყვანას, ამისი მეც წინააღმდეგი ვარ, რადგან ალაგობრივადაც კარგად შეიძლება სალდათის განვრთნა, რაზედაც გაძლევთ სიტყვას, ძალიან ვეცდები, რომ ამ მართლაცდა უბედურებისაგან კი დაგიხსნათ.

გლეხები, – გამოეთხოვნენ-რა მადლობით დიმიტრის, – ნელ-ნელა ბაასით და მსჯელობით დაიშალნენ.

76.

სარწმუნოებას დიმიტრი დიდს მნიშვნელობას აძლევდა და მეტადრე კი უფრო ჩვენთვის, ჩვენი ენის უპირველეს დამცველად, ეროვნების შემარჩენელად ეკლესია მიაჩნდა. თითქმის არც ერთს დღესასწაულს, არც ერთს კვირა-უქმეს არ გაუშვებდა, რომ საყდარში არ წასულიყო და, ამასთან, დიდ-უქმე დღეს – უთუოდ მუნდირით და ჯვარ-მედლებით მორთულ-გამონყობილი. ამ უკანასკნელ გარემოებას იმითი ხსნიდა ხოლმე, რომ რაც მეტი სადღესასწაულო ელფერი ედება საყდარში ყოფნას, მით უფრო მეტი ხალისი ექნება ხალხს სიარულისაო.

ატყობდა ხალხს, რომ გულგრილად ექცეოდა ეკლესიას და თავისის მაგალითით მას ახალისებდა.

ნინო ყიფიანი

77.

ერთხელ [დიმიტრის] შევეკითხე: – ღმერთი მართლა არის-მეთქი?

ამ დროს ჩვენ აივანზე ვიდექით ზაფხულის მშვენიერ სალამო ჟამს და გადავსცქეროდით ჩვენს თვალწინ ამართულ დაბურულს მთებს, მთების კალთებ ქვეშ მდორეთ მოდენილ მტკვარს და მის კიდეებზე აბიბინებულ ყანა-მინდორს.

იმან ჩემ კითხვაზე ღმობიერათ გაიღიმა, უბიდან საათი ამოიღო და გამომიშვირა: – აბა, დახედე ამ პატარა საგანს, თავისთავად რომ დადის. აი, ამა-საც კი ადამიანის გამკეთებელი ხელი დაჭირდა და როგორ გინდა, რომ ამ დიდებულ, ადამიანის გონება-მიუნვდომელ სამყაროს თავისი დამაარსებელი არ ჰყავდეს!

ჩემთვის იმ დროს ეს მისი სიტყვები სრულებით საკმარისი იყო, რომ ღმერთის არსებობაში მტკიცედ დავრწმუნებულიყავ.

78.

დიმიტრი ივანეს ძე დიდად მორწმუნე კაცი იყო. აღდგომა ღამეს, მთელი ფორმით გამოწყობილი, უსათუოდ ლიტანიას და წირვას დაესწრებოდა. როცა წირვა გათავდებოდა, – ემთხვეოდა რა ჯვარს, – მღვდელს გვერდით ამოუდგებოდა და ჯვარზე მთხვეულ გლეხობას ულოცავდა ქრისტეს აღდგომას და სამჯერ ჩვეულებისამებრ პირზე აკოცებდა. მოურავი ეკლესიის კარებთან იდგა და ღირსეულ გლეხებს დიმიტრისთან ინვევდა გასახსნილებლად.

გიორგი ტატიშვილი

79.

დიდმა მთავარმა, მიხეილ [ნიკოლოზის ძემ], დ. ყიფიანი დაიბარა ბორჯომში და შესთავაზა თავის წილში ბორჯომის მამულისა, მიელო სახელმწიფო ტყეები: წიფა, ლიხი და ჩუმათელეთი, და თუ მინდორიანი მამული უნდოდა: დირბი, მოხისი და ქვენატკოცა. დიმიტრის ეპასუხნა: – ჩვენ ეხლა ორთავენი გორის მაზრის აზნაურები ვართო და რა გვიშავს, რომ ერთად ვიყვეთ და ვიუფლოთო.

მაშინ ხუმრობით ეთქვა მთავარს: – თუ ნებით არა, ძალით ჩამოგართმევენო. ეს ისე სწყენოდა დიმიტრის, რომ გაჯავრებული ამდგარიყო, წამოსულიყო... მთავარმა, დასამშვიდებლად და დასაბრუნებლად დაადევნა ჰოფმაისტერი, მაგრამ დიმიტრი არ დაბრუნდა, ჩაჯდა თავის კაბრიოლეტკაში, რომელიც იქ ელოდა და ქვიშხეთს წამოვიდა.

იქიდან მისწერა ჰოფმაისტერს – რადგან ძალა კანონი ყოფილაო, გადაეცით მთავარს, რომ ბორჯომის მამულის სამაგიეროდ ვიღებ ტყიან მამულებს: წიფას, ფონას და ჩუმათელეთსო.

ვიორგი ტატიშვილი

80.

ჩემი უდიდესი სურვილი იყო, მენახა სახლი, რომელშიაც დიმიტრი ყიფიანი ცხოვრობდა. ბედნიერმა შემთხვევამ კიდევაც მარგუნა ამ სურვილის განხორციელება.

პატარა, მაგრამ გემოვნებით მორთული ოთახი, სარკმელიდან ფერადი ტალღით მომავალი მზის სინათლე... და განცდა იმისა, რომ ამ ნუთში მე ის საგნები მახვევია, რომელსაც, ვინ იცის, განსვენებული რამდენჯერ მიკარებია... იქვე, მაგიდაზე, მისი ხელით დაწერილს ბარათს თვალი მოვკარი. ერთს წარჩინებულს, რომელიც მას ადგილიდან გადაყენებით დამუქრებოდა, ამ სიტყვებით აძლევდა პასუხს:

„ადგილიდან დამითხოვთ – შიმშილით არ მოვკვდები...“

ამ ჭეშმარიტების უცოდინარობამ დალუპა ჩვენი ქვეყანა. ამ შიმში ადგილის დაკარგვისამ არა ერთს ამოაგლიჯა გულიდან ყმანვილური სპეციაკი იდეალი.

ჯაჯუ ჯორჯიკია

81.

მახსოვს, რა სიამოვნებით გაიხსენა და მიამბო ერთხელ ჩვენმა დაუვინყარმა ივანე მაჩაბელმა თავისი შეხვედრა [დიმიტრისთან] პირველად:

„ქუჩაში მივდიოდი. თერთმეტოდე წლისა ვიქნებოდი. ვნახოთ, მოდის დიმიტრი ყიფიანი. მე ვიცოდი, ვინც იყო და ამიტომ მაშინვე ქუდი მოვუხადე, მაგრამ როგორ შემრცხვა და გავწითლდი, – თუმცა თან ძალიან გამიხარდა, – როდესაც იმან, ჩემთვის მოულოდნელად, სიამოვნებით გამიღიმა და, იმის მაგივრად, რომ თავი დაექნია ოდნავ, როგორც ეს საზოგადოთ დიდებს სჩვევიათ ბავშვის სალამზე, მოხდელი ქუდი მუხლებამდინ დამიქნია“.

ნინო ყიფიანი

82.

დიმიტრი დაგვიწყებდა ბაასს ჩვენ, ბავშვებს, როგორც ამხანაგი, მეგობარი, სიყვარულით და ისე გაგვიტაცებდა, რომ საუბრის დროს მუხლზედ ხელს დავკრამდით ხოლმე!

დიმიტრი არა ჰგავდა დღევანდელ ცრუ მამულიშვილებს, თვალთმაქცობით მალლა მყვირალებს...

აექსენტი ცაგარელი

83.

დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი მამიჩემის ნათესავი იყო. მე ის ოდნავ მახსოვს – 8 წლისა ვიქნებოდი, როცა ის საქართველოდან რუსეთში გადაასახლეს.

მაგონდება, რომ ჩვენ, პატარებს, გვეთამაშებოდა და გვეხუმრებოდა ხოლმე... დიმიტრის მეუღლე ნინო, იაგორ ჭილაშვილის ასული, დედით რუსი, აღზრდილი და ნასწავლი იყო რუსეთში და ამიტომ ქართული ენა მეტად სუსტად იცოდა. რუსული ენის შემდეგ მეორე ადგილი ეჭირა იმათ სახლში ფრანგულ ენას. თითონ დიმიტრი ლაპარაკობდა ფრანგულად.

ნატალია ყიფიანი

84.

სამეგრელოს უკანასკნელი მთავრის, დავით დადიანის, გარდაცვალების შემდეგ გადაწყდა სამთავროს გაუქმება... აღნიშნულ საკითხებზე კავკასიის მეფისნაცვალმა ბარიატინსკიმ სათანადო მოხსენება გაგზავნა პეტერბურგში. თავად ბარიატინსკის მოხსენების შემდეგ ყიფიანი, როგორც მეურვე მთავრის ობლებისა, გაემგზავრა პეტერბურგს, სადაც იმ დროს მთავრის მეუღლეც იმყოფებოდა შვილებითურთ. ყიფიანმა მისთვის ჩვეული ტალანტით, მთავრის მეუღლემ – მეფური ღირსებითა და სილამაზით გააბათილეს თავად ბარიატინსკის მოსაზრებები...

აჯობა რა ყოველისშემძლე თავად ბარიატინსკის – იმპერატორ ალექსანდრე II-ის პირად მეგობარს! – ყიფიანმა გაუფრთხილებლობა გამოიჩინა და თავის მიამიტ მეუღლეს მოსწერა: ბარიატინსკის „შამათი გავუკეთო“. ცოლმა კი თავისი გულუბრყვილობით ეს ამბავი ქვეყანას მოსდო... მიაღწია თუ არა ამ ამბავმა ბარიატინსკის ყურამდე, დანამდვილებით არაა ცნობილი, მაგრამ ის კი ცნობილია, რომ ყიფიანი ამ საქმის გამო დაითხოვეს სამსახურიდან...

ანტონ ფურცელაძე

85.

სამეგრელოს მთავრინა ეკატერინეს თხოვნით აპე-
კუნად დანიშნული დ. ყიფიანი თითქმის ათი წე-
ლინადი იყო, სანამ ობლები წლოვანები შეიქნე-
ბოდნენ. რუსების ხელისუფლებას რომ ობლები არ
დაეჩაგრა, [დ. ყიფიანმა] ეროვნული თვალსაზრისის
გამო თავისი დიდი თანამდებობა შესწირა და გამო-
ვიდა სამსახურიდან, რადგან მთავრობა უხერხუ-
ლად სცნობდა, რომ მთავრობის დიდი მოხელე
გარეშე პირებისათვის მთავრობასვე ედავებოდეს.

დიმიტრი ასე გვიხსნიდა მთავრის ობლების საქმეს:
უკეთუ მცირეწლოვანებს დაუნიშნავდნენ პენსიას
ან ერთდროულ თანხას, მამულს სულ ჩამოართმე-
ვდნენ; ამიტომ საშიში იყო, რომ ამ ჩამორთმეულ
მამულში კოლონიზაცია არ მომხდარიყო რუსეთი-
დან – ძალიან ბევრი მამული აქვთ მთავრებს, რო-
მელსაც დააპრობდნენ ჭაობებისგან და დიდებულ,
ნაყოფიერ მამულს კოლონიზაციისთვის მოიხმარდ-
ნენ. ეს იყო ჩემი საფიქრებელი და ამიტომ ვიყავ
დიდად თავგამოდებულიო...

და მართლაც, ეს მამული დაიხსნა კოლონიზაციი-
საგან.

86.

გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლობიდან გადადგომის შემდეგ ყიფიანს ზედიზედ არაერთი უბედურება დაატყდა თავს: დაკარგა უსაყვარლესი შვილი – არაჩვეულებრივად ლამაზი არჩილი, წააგო სასამართლო პროცესი ნიკოლოზ მინგრელსკის-თან, რომლისგანაც ვალად დაედო 100-130 ათასი მანეთი, აგრეთვე, ვაჭარ ფორაქოვთან – დაახლოებით 30 ათას მანეთამდე, თუ უფრო მეტი არა.

ყიფიანი თავდებად დაუდგა თავად დიმიტრი აბხაზსა და მის შვილს, რომელთაც ფორაქოვის ვალი ემართათ. ვინაიდან აბხაზებმა ფული ვერ გადაიხადეს, ვალის გასტუმრება ყიფიანს მოუწია... საქმე იქამდე მივიდა, რომ იგი იძულებული გახდა, მთელი თავისი [ქვიშხეთის] ადგილ-მამულიც კი დაეგირავებინა.

ასე ჩააგდეს ადამიანი უკიდურეს სიღარიბეში.

ანტონ ფურცელაძე

87.

თითქმის ყველამ იცის, რომ ერთ დროს კარგად შეძლებული, ბოლო დროს ნივთიერად დაეცა და ამისი მიზეზი თავდებობა იყო. კობტა აბხაზის თავდებობაში ფორაქაშვილს დიდი ვალი გადაუხადა. იმ ვალის გადახდა დიდხანს სწარმოებდა. თანდათანობით ბევრი მამული, უძრავი და მოძრავი ქონება გაეყიდა, პენსია დიდი ხნით ჰქონდა დაგირავებული. ბოლოს მთელი მამული თბილისისა და ქუთაისის ბანკებში დააგირავა...

და აი, მაშინ, როდესაც სასამართლოს უკანასკნელ ინსტანციაში ამ საშინელი ვალის გადახდა გადაუწყვიტეს და ეს ამბავი გაიგო, წარბი არ შეიხარა! იმ დროს მას სტუმრები ჰყავდა სოფელში. ცოლსა და შვილებს თავ-თავის ოთახში გული უღონდებოდათ და არ იცოდნენ, სტუმრებთან როგორ შეეკავებინათ თავი და ის კი იმ დროს მაზურკას თამაშობდა!

ნინო ყიფიანი

88.

როდესაც დაგირავდა ქვიშხეთის სახლ-კარმიდამოც, ამან ძალიან დამწყვიტა გული და ერთხელ შევბედე დიმიტრის საყვედური, რომ მოუწერა ხელი თავდებობისა ილარიონ ფორაქაშვილს. დიმიტრიმ სულაც არ იწყინა ჩემი საყვედური:

- კობტა აბხაზმა მთხოვა, რომ დავხმარებოდი ფორაქაშვილთან, კიდევ მიეცა მისთვის ვადა ვალის გადახდისათვის. ფორაქაშვილმა ჩემს თხოვნაზე თავის მხრივ თავდებობა მომთხოვა. მე გავიკვირვე... ფორაქაშვილმა აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედა და ჩუმად ჩამილაპარაკა: მხოლოდ იმისთვის მინდა თქვენი თავდებობა, რომ აბხაზი მოგერიდებათ და თავის დროზე გადამიხდისო... დავეთანხმე და ხელი მოვუწერე.

- მერე, რომ მოსულა თქვენთან ქვიშხეთში ფორაქაშვილი საქმის ასახსნელად და თქვენ კი კიბიდან ჩაგიგდიათ, არ მიგიღიათ, ეს რალად უყავით?..

- ეგ იმიტომ, რომ იმან თავის პატიოსან სიტყვას უმტყუვნა და საჩივარი პირდაპირ ჩემით დაიწყო...

ნინო ყიფიანი

89.

[კობტა აბხაზს ილარიონ ფორაქაშვილის ვალის გადავადება უნდოდა და თავდებობა დიმიტრი ყიფიანს სთხოვა. მანამდე კი], რუსეთში სტუდენტობის დროს, სილამაზით განთქმულმა კობტა აბხაზმა ცოლი შეირთო – ძალიან მდიდარი კაცის ქალი. საქართველოში მოიყვანა და მისი დიდი სიმდიდრე მოკლე ხანში დასცალა. როდესაც ცოლმა შეიტყო, რომ სულ ცარიელი დარჩება, თუ თავს არ უშველიდა, სამშობლოში გაემგზავრა და, კარეტით გზად მიმავალი ბათუმისაკენ, ქვიშხეთში დიმიტრის კარზე ჩამოხდა. კარეტა – დატვირთული ძვირფასი ნივთებით, ტანსაცმლით და სხვა!

დიმიტრი მიიღებს მას სიამოვნებით, მთელი ოჯახი ფეხზე დადგება სტუმრის პატივსაცემად და კარეტას საგანგებოდ დარაჯებს დაუყენებენ ღამე ყურის საგდებლად. მეორე დღეს აბხაზის ცოლი გაუდგება თავის გზას ისე, რომ დიმიტრისგან ერთ სიტყვასაც ვერ გაიგონებს მისი ქმრის საქციელის გამო! და ეს მაშინ, როდესაც დიმიტრის უკვე მისჯილი ჰქონდა ვალის გადახდა ფორაქაშვილისათვის!

ნინო ყიფიანი

90.

ქუთაისს მივდიოდი რკინისგზით და, მესამე კლასი რომ გავიარე, იქ შევხვდი დიმიტრი ყიფიანს. მოვუჯექ გვერდით. მეტად დაღონებული იყო... მითხრა: „ვფართხალობ, მაგრამ ფართხალსაც ძალა უნდა და მე კი შემომაკლდაო“. მაშინ ქუთაისში გუბერნიის მარშალი [თვადაზნაურობის წინამძღოლი] უნდა აერჩიათ და შევეკითხე: „იმერეთის მარშლობას არ იკისრებთ-მეთქი?“

– რატომ არა, მაგრამ ხელმოკლედა ვარ, საშუალება არა მაქვს და უქონლობა დიდი ხელის შემშლელიაო.

– რომ საშუალებაც გამოგიძებნოთ-მეთქი?

– მაშინ დიდის სიამოვნებითო!.. – მომცა სიტყვა. ჩავედი ქუთაისს და მივაშურე გ. ლოლობერიძეს. შევკრიბეთ იმ ღამესვე მეკენჭეები... შედეგი ის იყო, რომ ერთხმად არჩეულ იქნა დ. ყიფიანი...

იმერეთში რომ ჩამოვიდა ყიფიანი, ძალიან აღტაცებით დაუხვდნენ. მთელი დღე ლიტანიობდნენ... ჩასვეს ფაიტონში, თვითონაც ჩასხდნენ ფაიტონებში და „ვაშას“ დახილით სამჯერ ჩამოატარეს ირგვლივ ბულვარი. მთელი ქალაქი საყურებლად გამოვიდა.

91.

დიმიტრი ყიფიანი მე გავიცანი 1882 წელს სასტუმრო „ლონდონში“, ქალაქ თბილისში... მაშინ მქონდა ბედნიერება, მემსახურა იმ კაცისათვის, რომელმაც ამგვარი სიტყვები დამიტოვა: „სამშობლოსა და ხალხის საკეთილდღეოთ ყოველ ათ წელიწადში თვითო მსხვერპლი უნდა შეინიროსო“.

აი ეს მისი სიტყვა, რომელიც ჩვენდა სამნუხაროთ მალე აღსრულდა...

ვასილ კირვალიძე

92.

რუსეთისკენ მიმავალმა, შევუხვით დიმიტრი ყიფიანთან. მოხუცი მონყენილი და რაღაც ფიქრით გატაცებული დამხვდა. „ბატონო დიმიტრი! როგორღაც დაფიქრებული ბრძანდებით და ვერ გატყობთ სიამოვნებას!“ – გავეკითხე მონინებით.

- კი გემართებს მოწყენა!.. ცუდი დრო გვიდგება, ვაი თუ ქართველობა დაილუპოს?! ის დრო, როცა მტრები ბუზებივით გვეხვეოდნენ და ჩვენც შეუპოვრად ვიგერიებდით, გათავდა... ფულმა დაიჭირა ხმლის ალაგი, რისთვისაც ქართველობა სრულიად არ იყო მომზადებული... დღევანდელი დღის შესაფერ მუშაობის უმეცარი, რიყეზე დარჩა თევზით... მთავრობამ ვითომ ხელი მიანვდინა დასაღუპავად განწირულ თავად-აზნაურობას: პირადი დამოკიდებულება ჩამოართვა ბატონებს, მაგრამ ქონებრივად კი უფრო დაუმონავა. საკუთრება არ მისცა გლეხს, მიწა საბატონო დარჩა... შუაში თავისი „ჩინოვნისკი“ ჩაუყენა. ერთი თავი ჯაჭვისა მინის პატრონს ჩააბა ყელში, მეორე გლეხებს... მინის პატრონს რომ ეტკინებოდა, გლეხს აბრალებდა და გლეხს რომ ემწვავებოდა - მინის პატრონს. ამგვარი ხერხი ამ ორ წოდებას შუა, რასაკვირველია, მტრობას ჩამოაგდებს და ცუდი ბოლოც ექმნება.

- მერე და მთავრობა ვერ ჰხედავს ამ შეცდომას?

- შეცდომას?! ვინ იცის, ეგებ შეცდომა არ იყოს და წინდანინ გამოანგარიშებული გეგმაა!.. არ გაგიგონია: „ნამკიდებელი ნაჰკიდე, ორივეს თავი წასწყვიდეო?..“

გამოვეთხოვე დიდებულ ქართველს და გავუდექ ჩემს გზას.

93.

ყოველივე საქმეს დიმიტრი ყიფიანისა დონდუკოვი აცნობებდა პეტერბურლს... ალექსანდრე მესამემ რომ ჰკითხა: „რა კაცია ეს ვილაცა ყიფიანიო“, ამილახვარმა უპასუხა: „თქვენი მთავრობისათვის ყოვლად მავნებელი კაციაო...“

ეს ამბავი გადმოსცა მამაჩემს ქვიშხეთში პეტერბურლიდან მოსულმა სმირნოვმა, რომელიც მამაჩემთან ერთად წევრად იყო იმ კომისიისა, რომელსაც სამეგრელოს მთავრის ნიკო მინგრელსკის საქმეები უნდა მოეწესრიგებინა. სმირნოვი იყო იმ წამს ხელმწიფესთან, როცა ამილახვარმა ეს უსვინდისო სიტყვები წარმოსთქვა.

კოტე ყიფიანი

94.

ქართულ ლიტერატურულ საღამოზე... რომ ყიფიან-
მა მუნდირი გაიხადა და ჩერქეზული ჩაიცვა ზედ
ვარსკვლავით, სასაცინო პროტესტი იქნება, თუ
დღევანდელის თვალთ შევხედავთ; მაგრამ მაშინ
კი საგულისხმო იყო და იმას ჰნიშნავდა, რომ იმან
მით მაშინდელ ბიუროკრატობას პირდაპირი ბრძოლა
გამოუცხადა...

მაგრამ, რომ ჰფიქრობდა, ის აღარ გამოუვიდა.
მთავრობამ რომ ხელი აიღო, მისიანებმაც ზურ-
გი უჩვენეს და დარჩა მარტოდმარტო ბრძოლის
ველზე. – მაშინ კი დაინახა, რომ თვითონ ველარ
შევიდოდა სამკალში, ნაყოფს ველარ მოესწრებო-
და და შეუდგა მარტოდმარტო მხოლოდ თესვას,
რომ მის ნათესს ოდესმე თავი ეჩინა, დამნიფებუ-
ლიყო და სხვებისათვის მაინც აელებინებინა ხელში
ნამგალი. ეს არის იდეური ბრძოლა, რომელიც არ
ეტანება ხორციელ ძალმომრეობას და ამას დაადგა
ყიფიანიც.

95.

ბობოლები გადამტერების მიზეზი სულ უბრალო იყო: იანოვსკის არ მოსწონდა, რომ ჩემი მამა, როგორც [ქუთაისის] ლუბერნიის მარშალი, წინააღმდეგი იყო სკოლებიდან ქართული ენის განდევნისა; ლუბერნატორს სმეკალოვს არ მოსწონდა, რომ დიმიტრი ყიფიანი იმის განკარგულებას თავად-აზნაურთა და გლეხთა ინტერესების შემცირებაზე ყოველთვის წინ ეღობებოდა; დონდუკოვს არ მოსწონდა, რომ ყიფიანი დიდი წინააღმდეგი იყო, საქართველოს შვილნი ჯარში გაეყვანათ და პავლე ექსარხოსი კი მეტად ჯავრობდა მამაჩემზედ, რომ მკაცრად ეწინააღმდეგებოდა ეკლესიიდან ქართული წირვა-ლოცვისა და გალობის განდევნასა და მის ნაცვლად რუსულის შემოღებას.

კოტე ყიფიანი

96.

1886 წლის 24 მაისს სემინარიის მონაფემ, იოსებ ლალიაშვილმა ხანჯლით მოკლა რექტორი სემინარიისა – ჩუდეცკი. ჩუდეცკის დასაფლავების დროს საქართველოს მაშინდელმა ეგზარქოსმა პავლემ დასწყევლა ლალიაშვილიც და ის ურიც, რომელმაც ტერორისტი ლალიაშვილი წარმოშვა. ამაზე ქუთაისის გუბერნიის მარშალმა, დიმიტრი ყიფიანმა, ეგზარქოს პავლეს გაუგზავნა შემდეგი შინაარსის წერილი: თუ ეს წყევლა მართალიაო, „შეურაცხყოფელი შეურაცხყოფილი ქვეყნიდან დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გაყვანილიო“...

ამ წერილის გულისათვის მთავარმართებელ დუნდუკოვ-კორსაკოვის შუამდგომლობით ხელმწიფე ალექსანდრე III-ის მიერ დიმიტრი ყიფიანი გადასახლებულ იქნა ქალაქ სტავროპოლში.

გიორგი ტატიშვილი

97.

[დიმიტრი ყიფიანის სტავროპოლში გადასახლების შემდეგ] მთავრობამ უხერხულად სცნო, საქართველოს ეგზარქოსი პავლე... საქართველოში დაეტოვებინა და გადაიყვანა ყაზანში.

პავლემ კიდეც, თავის მხრივ, აქედან თან წაიყვანა თავისი სატრფო, პავლე ჩუდეცკის ქვრივი, და თავის ეპარქიაში საეპარქიო სასწავლებლის უფროსად დანიშნა.

თედო სახოკია

98.

[სემინარიის რექტორ პავლე ჩუდეცკის] ცოლი ახალგაზრდა, ლამაზი იყო... თურმე ამავე დროს ეგზარხოსის ცოლიც იყო... როცა ქუჩაში ხმაურობა მისწყდებოდა, ეგზარხოსის კარეტა მოადგებოდა ჩუდეცკის ბინას და ამასაც თავისი ლამაზი ცოლი უნდა ჩაესვა და ეახლებინა ეგზარხოსისათვის. თურა ხდებოდა იმის გულში, ამის ამოცნობა მკითხველისათვის მიგვიჩნდია... ის თავის გულის ვარამს ჩვენს ზურგზედ იქარვებდა...

[სემინარისტი სოსო ლალიაშვილიც] დასტანჯა რექტორმა. ჯვარს აცვა და აი, შედეგიც... იმავე გაზაფხულზედ სოსომ ხანჯლით გამოფაშვა რექტორი ჩვენს თვალწინ... ამას ეგზარხოსის წყევლა-კრულვა მოჰყვა. დიმიტრი ყიფიანმა ხმამალა დაჰკმო ეგზარხოსი. ეგზარხოსი გადაიყვანეს, მაგრამ ყიფიანსაც ბოლო მოუღეს. სემინარია ხომ სულ გაამოთხედეს...

შოი არაგვისპირელი

99.

იქნებ წინასწარ იმასაც გრძნობდა, თუ რა საბედისწერო იყო მისთვის ის წერილი პავლე ეგზარქოსისადმი...

„თუ ბოდიშს არ მოიხდით, ხსნა თქვენის ხარისხისა მხოლოდ შეურაცხყოფელის წასვლით-ლა შეიძლება შეურაცხყოფილი ქვეყნიდანაო!“ – ასეთ მუქარას უბედავდა სხვათა შორის დაჩაგრული ქვეყნის შვილი მეფის წარმოგზავნილ დიდ მოხელესა...

ცოლ-შვილმა გამოსთქვა თვისი შიში ასეთი წერილის გამო ბევრის შემძლებელ პიროვნებისადმი, მაგრამ დიმიტრის ნებასთან სუსტი იყო ყველაფერი.

– დიალ, ბოდიში, ბოდიში უნდა მოიხადოს! – იმეორებდა ის ურყევლად და ამ დროს ისეთი ძლიერი იყო მასში სურვილი ამ ბოდიშისა, შეურაცხყოფილი ხალხის ღირსების აღდგენისა, რომ სამაგიეროს მოთხოვნას: მოისპე თავი, აღმოფხვერი ქართველი ხალხის მახსოვრობიდან თვით სახელიც კი დიმიტრი ყიფიანისა, – ის, ვფიქრობ, წარბშეუხრელად მოაწერდა ამაზე ხელს...

ნინო ყიფიანი

100.

რამდენიმე დღის წინეთ [სტავროპოლში] გაგზავნი-
 სა, ქვიშხეთს მიველ, ვნახე და მისმა მხიარულმა
 სახემ გამაოცა. „ერთი იმ თავითო და მეორე ამ
 თავითო! – მომაყვირა სიცილით – პატიმრობით
 დავინყე ცხოვრება და პატიმრობითვე ვათავებო!..“
 დაღრეჯილობა რომ შემატყო, სიცილით მითხრა:
 „ნუ გშურს ჩემთვის ეს ღვთის წყალობაო! უკეთესს
 ჯილდოს მე ვერც კი მოვიფიქრებდიო!.. ეს ერთი
 საუკუნეა, რაც ქართველები ცუდკაცობისათვის
 იგზავნებიან ციმბირში და ჯერ იდეურად არა-
 ვინ დასჯილაო და დეე, პირველი მერცხალიც მე
 ვიყოო!.. მართალია, პირველ მერცხალს ხანდახან
 სუსხი დაჰკრავს და გაზაფხულს ველარ ესწრება,
 მაგრამ მაინც პირველი მახარობელია და გაზაფხუ-
 ლი მაინც მოვაო!..“ – სთქვა და ჩაფიქრდა.

მართლა რომ იწინასწარმეტყველა თავის თავზე:
 იქ, სტავროპოლში, პატიმრობის დროს მოჰკლეს!..
 ის ტვინი, რომელიც საქართველოზე ჰფიქრობდა,
 თავზე გადაანთხიეს და იმ გულზე, რომელიც სამ-
 შობლოსათვის სძგერდა, ცივი ხელები დააკრე-
 ფინეს!

101.

ერთ დღეს ქვიშხეთში დიმიტრი ყიფიანის სახლის ახლოს, ეკლესიასთან, მოვიდნენ გორის მაზრის უფროსი და ხაშურის ბოქაული... სადარბაზო ოთახში ყველამ მოვიყარეთ ერთად თავი დიმიტრის გარშემო. მაზრის უფროსმა კანკალით და დიდი მონივნებით მიმართა დიმიტრის: – თქვენო აღმატებულებავ! მე მინდოდა თქვენთან ხლება მხიარულის გულით და, ჩემდა სამნუხაროდ, გაახელით თქვენთან არასასიამოვნო ამბით. ხელმწიფე-იმპერატორმა ბრძანა, გადასახლდეთ საცხოვრებლად ქალაქ სტავროპოლში.

დიმიტრიმ დაამშვიდა შენუხებული მაზრის უფროსი და უთხრა: თქვენი მოვალეობაა, შეასრულოთ ის, რასაც თქვენ გიბრძანებენ. ასე რომ, თქვენ ამაზე არ უნდა ნუხდეთ...

სადილობის დრო იყო. დიმიტრიმ მაზრის უფროსიც თავის ბოქაულით სუფრაზე მიიწვია, მაგრამ არ დარჩნენ... ცოლსა და ქალს აუტყდათ ისტერიული ტირილი.

გიორგი ტატიშვილი

102.

ახლომახლო სოფლებისა და ქვიშხეთის გლეხობა შეგროვდა დიმიტრის ეზოში გამოსათხოვებლად. დიმიტრი მაშინვე ჩავიდა გლეხებთან, უძღვნა რა ყველას სალამი, ამხილა [აუნყა] ხალხს:

- ხელმწიფის ბრძანებით მე თქვენ უნდა მოგშორდეთ. იცოდეთ, რომ სადაც უნდა ვიყვე, ჩემი გული თქვენთან და ჩემს ტანჯულ სამშობლოსთან იქნება.

ამ სიტყვების შემდეგ ხალხმა უსურვა მშვიდობით დაბრუნება თავის სამშობლოში - ჯანმრთელობით და გამარჯვებით...

გიორგი ტატიშვილი

103.

როდესაც [დimitრი] სტავროპოლში მიდიოდა, ვსთხოვე, [ჩემი მოსამსახურე უტუ აფშილავა] თან წაეყვანა. უტუ მზად იყო, გაჰყოლოდა მამაჩემს... მამაჩემმა არ ინება, თუმცა მეცა და ჩემი დაც – ელენე – ბევრი ვეხვეწეთ...

ეს ჩვენი ერთგული უტუ აფშილავა მაინც რომ გაჰყოლოდა მამაჩემს სტავროპოლში, არ დაგვემართებოდა უბედურება და ცოცხალი გვეყოლებოდა ჩვენი ძვირფასი და თაყვანსაცემი მოხუცი, რადგანაც შვიდმა ექიმმა, როდესაც გასინჯეს, ერთხმად გამოაცხადეს – იმისთანა აგებულებისა არისო, რომ კიდევ შეეძლო ეცოცხლა დიდბანსაო...

ნიკოლოზ ყიფიანი

104.

[დიმიტრი რომ ჩაიყვანეს სტავროპოლში], გაეგო რა სტავროპოლისა და ახლომახლო მცხოვრებ ქართველობას, მაშინვე მისულიყვნენ დიმიტრის სანახავად და გასამხნეველად. იმათაც თურმე ბევრი საჭირობო და გამამხნეველი სიტყვები უთხრეს მოხუც დიმიტრის, რომლის გული, – შეუდრეკელ-გამხნევეული, – ყველას უპასუხებდა:

– ოღონდ ჩემს სამშობლოს გამოადგეს ჩემი სიკვდილი თუ სიცოცხლე, ყველაფერზე მე მზად ვარო და თქვენც, სამშობლოდან გადმოხვენილნი, ნუ დაიფანტებით და გული და სული ისევ თქვენი სამშობლოსკენ გქონდეთო.

თურმე დიდის ბოდიშით შესთავაზეს დახმარება ფულით, რაზედაც დიდი მადლობა გადაეხადა და არასგზით არ მიეღო.

გიორგი ტატიშვილი

105.

ქართველი კაცის ნახვა (ქართველი მონაფენი სულ ოთხნი ვიყავით მთელს სტავროპოლში) ჩვენთვის აღდგომა იყო. ერთი ასეთი ბრწყინვალე დღე გამითენდა, როცა იქაური ქართველი მასწავლებლის, იოსებ ლაგაზიძის, ოჯახში გავიცანი საქართველოდან გადმოსახლებული დიმიტრი ყიფიანი. მისმა თოვლივით ჭალარამ და ტკბილმა ლაპარაკმა დიდი შთაბეჭდილება დასტოვა. წასვლისას მომიბრუნდა და მითხრა: – ყმანვილო, გთხოვთ, თქვენი ამხანაგებით იაროთ ჩემთან...

რამდენიმე დღის შემდეგ მარტო მე მომიხდა მისვლა მასთან. დიმიტრი სახლში დამიხვდა და პატარა ხანს უკან ის უკვე მარიგებდა: „გიყვარდეთ საქართველო, იკითხეთ ქართული წიგნები, გაზეთები. სწავლის დასრულების შემდეგ უსათუოდ საქართველოში დაბრუნდით“ და სხვ. გამოსალმების შემდეგ მომცა „დროების“ ნომრები და მთხოვა, მასთან ხშირად მევლო.

ალექსანდრე ლეონიძე

106.

[სტავროპოლიდან] დიმიტრისგან მიიღო წერილი მისმა მეუღლემ – ნინომ, რომელშიც სწერდა შემდეგს: „როგორც გავიგე, მალე ბორჯომში მოვა დიდი მთავარი მიხეილ ნიკოლოზის ძე, რომელთანაც შენ და ლოკუნა (მისი ქალიშვილი – ელენე) ახვალთ, ჩემს მაგივრად გადასცემთ თხოვნას, მომიხერხოს ხელმწიფესთან აუდიენცია და არასგზით არავითარი თხოვნა პატიებაზე! თუ ეს აუდიენცია დიდმა მთავარმა ხელმწიფესთან მომიხერხა, ჩემი დანვრილებითი მოხსენების შემდეგ, რაც უნდა რუსიფიკატორი იყვეს, ის მე გამათავისუფლებს და დიდ გამოძიებასაც დანიშნავსო“...

დიმიტრის ცოლი ნინო და ქალი ლოლა რომ დაბრუნდნენ ბორჯომიდან, გახარებულნი შემოვიდნენ სახლში და გვიამბეს, რანაირი სულითა და გულით მიეღო მიხეილ ნიკოლოზის ძეს, რომელიც სულ ღიმილით გვამშვიდებდაო ჩვენ. ამის შემდეგ კი იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი ღვთაებრივი დიმიტრი თავის ოჯახს დაუბრუნდებაო.

გიორგი ტატიშვილი

107.

[სტავროპოლში დიმიტრი] თურმე საშინელ სულიერ ტანჯვას განიცდიდა თავის ოჯახს, თავის სამშობლოს დაშორებული უსამართლოდ, უღვთოდ, განუკითხავად!..

ეს მისი სულიერი ტანჯვა მხოლოდ მისი ვერაგული სიკვდილის შემდეგ, იმისი დღიურიდან გავიგეთ... თან არავინ წაგვიყვანა... არც სტავროპოლში ყოფნის დროს მიიღო ჩვენი ვედრება – მოეცა ნება, ჩვენთაგანი ვინმე წასულიყო მასთან, მარტოობა გაეზიარებინა.

– თქვენით ვსცოცხლობ, თქვენთან ყოფნა, თქვენი ნახვა მე სიცოცხლეს შემმატებდა, მაგრამ აქ არა, არა, ამ უცხო მხარეს არ მინდა თქვენი ხილვა, მე თქვენს ნახვას ისევ ჩემს ქვიშხეთში უნდა მოვესწრო, თავისუფლად, – ერთთავად ამას გვიპასუხებდა.

† კვირას, 25 ოქტომბერს, მივიღეთ
 სტავროპოლიდამ შემდეგი დეპეშა:

„დღეს დილაზე დიმიტრი ივანეს ძე
 ყიფიანი მოკლული ნახეს თავის სად-
 გურში. გამოძიება სწარმოებს.“

გაზეთ „ივერიის“ ცნობა დიმიტრი ყიფიანის
 მკვლელობის შესახებ

108.

ჯერ ისევ 1887 წლის ზაფხულში საზოგადოებაში
 ხმა იყო, რომ პეტერბურგის მაღალ სფეროში დი-
 მიტრის სიმართლემ გაიმარჯვაო და ორთავე მის
 მტრებს გადააყენებენო...

ჩვენი ხალხის აშკარა მტრების დამარცხებას ყველა
 მოუთმენლად მოელოდა და ემზადებოდა დიმიტრის
 დახვედრას დიდის დემონსტრაციულის ზეიმით. მა-
 გრამ ბნელეთის ძალებმა საზოგადოების სიხარუ-
 ლის მოლოდინი სიმწარისა და სასონარკვეთილების
 შხამად შესცვალეს.

დიმიტრი ყიფიანი მოჰკლეს სტავროპოლში, შაბათს,
 24 ოქტომბერს, ღამით. თვალების ასახვევად წაე-
 ლოთ შვიდიოდე თუმანი ფულად და ოქროს საათი
 ძენკვით.

109.

დილაადრიან სტავროპოლის მთავარ ქუჩაზე მივე-
შურებოდი. შორიდანვე დავინახე, დიმიტრი ყიფია-
ნის სადგომთან აუარებელი ხალხი ირეოდა...

– ბებერი ბერძენის ლენერალი მოუკლავთო, –
იძახოდნენ აქეთ-იქით.

მე მაშინვე გავარღვიე ბრბო და ავვარდი კიბეზე,
სადაც პოლიციელი დამხვდა მუშტით. მე ვუთხარი:

– ჩემი ბიძაა, გთხოვთ გამიშვათ.

პოლიციელი დამაკვირდა, გაარკვია რა, რომ მე
არარუსი ვიყავი, ამიშვა. ერთი ნუთის შემდეგ
მე აღელვებული და ცრემლმორეული ვიდექი
დიმიტრის საწოლის გვერდით. თოვლივით სპე-
ტაკ საწოლში და საცვლებში დიმიტრი იწვა პირ-
სახოცით ფეხებ და ხელებშეკრული. საფეთქელში
ჰქონდა დარტყმული გირი ან რალაც მრგვალი რამ.
ჩაჭყყყილიდან ტვინი და სისხლი გადმოხეთქოდა
სპეტაკ ქალარაზე...

ალექსანდრე ლეონიძე

110.

დადგა გამოსვენების დღე. სემინარიაში სასტიკად აგვიკრძალეს, დავსწრებოდით დიმიტრის გამოსვენებას. მე, რასაკვირველია, არ დავემორჩილე ამ ბრძანებას...

გაცილებაში მონაწილეობის მიღებისთვის სემინარიის მმართველობამ ატესტატში ყოფაქცევაში ოთხი დამინერა.

ალექსანდრე ლეონიძე

111.

თბილისს ელვასავით სწრაფად მოედო შემზარავი ამბავი: სტავროპოლში ვერაგულად მოჰკლეს მხცოვანი და დიდებული დიმიტრი ყიფიანი...

საზოგადოდ იმ ხანებში რეაქცია დაუსჯელად ნავარდობდა რუსეთში... მაგრამ იმ დროსაც კი არ ყოფილა მაგალითი, რომ თავადაზნაურობის წარმომადგენელს ისე უკიდურესად მოჰყრობოდნენ, როგორც დიმიტრი ყიფიანს. მეფური რეჟიმი ყოველთვის წყალობდა „სახელოვანსა და ერთგულ თავადაზნაურობას“... ხოლო დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი, – ყოფილი დიდი ნაცადი, ერთგული მოხელე, ქუთაისის თავადაზნაურობის მარშალი, – არათუ სამსახურიდან გადააყენეს, სამშობლოდანაც კი გააძევეს...

მიზეზი? მიზეზი იყო ეროვნული დროშა, რომლის ბაირალტრად იყო დიმ. ყიფიანი, ხოლო საბაბად – დიმიტრის წერილი ეგზარხოს პავლესადმი.

ვალერიან გუნია

112.

[თეატრში] გაცხარებული მუშაობა სდულდა, როცა დილის ათ საათზედ გავრცელდა თავზარდამცემი ამბავი დიმიტრი ყიფიანის მოკვლისა... ვანო მაჩაბელმა მაშინვე კაცი აფრინა ილიასთან... მალე მოვიდა თვითონ ილიაც. იმას უკვე სცოდნია ჩვენი უბედურება – რედაქციაში დეპეშა მოსულიყო.

ილია პირმოკუმული და წარბშეკრულია. ხმას არავინ იღებს. ვანოს ნერვიული ქვითინი აუვარდა... ილიას ჯერ ტუჩმა დაუნყო თრთოლვა და მერე მის განითლებულ თვალთაგან ორი მსხვილი ცრემლი გადმოიწურა და ლამაზ უღვაშებზე დაენტხია... მე არასდროს არ მენახა ასეთი ჩუმი, მუნჯი და იმავე დროს უმაღლესად მეტყველი მწუხარება.

ვალერიან გუნია

113.

ბანკის გამგეობამ გადასწყვიტა დიმიტრის ოჯახისათვის სამძიმარის გამოსაცხადებლად დეპუტატი გაეგზავნა. გამგეობამ მე დამავალა ქვიშხეთს წასვლა... ხაშურში დავიქირავე ცხენი გამძლოლითურთ... გამძლოლი გლახკაცი სურამელი აღმოჩნდა – დიმიტრის ვერაგული მოკვლა გულს ლახვრად მოხვედროდა...

დიმიტრის ქვრივმა სამუშაო ოთახში მიმიღო. მივესალმე ხელზე კოცნით. რუსულად გამომელაპარაკა: „Мой божественный Димитрий убит... Отблагодарили на старости за долгую службу и правду... Я так долго ждала, ждала... Мой божественный Димитрий!...“¹ – დაიწყო ქვითინი.

შვილები შემოეხვივნენ მოხუცებულს, წელში მოხრილს დედას და ალერსითა და ტირილით ამშვიდებდნენ... ვერ გავუძელი მწუხარების სურათს. ისედაც ნერვებდანყვეტილს ბოღმა მომანვა და ქვითინით გავვარდი მეორე ოთახში.

ვალერიან გუნია

¹ „მოკლეს ჩემი ღვთაებრივი დიმიტრი... ასე დაუფასეს სიბერეში ხანგრძლივი სამსახური და სიმართლე... მე ისე დიდხანს ველოდი, ველოდი... ჩემი ღვთაებრივი დიმიტრი!..“

114.

პირველი პანაშვიდი [დაინიშნა] ქვაშუეთის (წმ. გიორგის) ეკლესიაში 1 ნოემბერს, რომელსაც აუარებელი ხალხი დაესწრო: ეკლესია, მისი გალავანი და ახლო-მახლო ქუჩები ხალხით იყო გაჭედილი... ეტყობა, ამ პანაშვიდმა ცუდ გუნებაზე დააყენა მთავარმართებელი და მეორე პანაშვიდი, რომელიც ქალაქის მოურავმა და თვითმმართველობამ გამოაცხადა პირველ გიმნაზიაში, მთავრობის განკარგულებით მოხსნილ იქნა... პანაშვიდი იძულებით კალოუბნის ეკლესიაში გადაატანინეს. ამ პანაშვიდსაც აუარებელი ხალხი დაესწრო, თუმცა საძაგელი ამინდი იყო – ტალახი და წვიმა.

ხალხი, – დიდი თუ პატარა, – აშკარად გრძნობდა, რომ დიმიტრი ყიფიანის სახელთან რალაც არაჩვეულებრივი ხდება და თანდათან თვალი ეხილებოდა მთავრობის ვერაგობაზე. ცენზურა მძვინვარებდა – გაზეთებში არაფერს აწერინებდნენ. ერთადერთი მძლავრი გოდება ილიასი იყო „ივერიაში“.

ვალერიან გუნია

115.

სხვადასხვა დაწესებულებათა წარმომადგენლების კრებას უნდა შეემუშავებინა დიმიტრის დაკრძალვის წესრიგი და მოსალოდნელ დაბრკოლებათა გათვალისწინება. კრებას დიდძალი ხალხი დაესწრო. იყვნენ სრულებით გარეშენი: სომხები, თათრები და რუსებიც კი. ყველა მზად იყო საქმისათვის – ოღონდ დაგვაგაღეთ რამეო...

4 თუ 5 ნოემბერს ძლივს მოვიდა დეპეშა კოტე და მიშა ყიფიანთაგან, რომ ცხედარს მოვასვენებთ და გზადაგზა პანაშვიდს ვიხდითო – კავკავში, ყაზბეგში, დუშეთში და მცხეთაში. ცხედარი უნდა ჩამოესვენებინათ შაბათს დილით, 7 ნოემბერს, რკინის გზით და სადგურიდან პირდაპირ ქვაშუეთის ეკლესიაში; მაგრამ საქმეში ჩაერია ჟანდარმერია და მცხეთაში შეაჩერეს. ხალხი, რომელიც შეიკრიბა ცხედრის შესახვედრად, გულმოკლული და აღშფოთებული დრტყინვით დაიშალა.

ვალერიან გუნია

116.

კვირას დილაადრიანად დაინყო ხალხმა ვერისაკენ დენა. დიდი და პატარა, ქალი და კაცი, მოხუცი და ახალგაზრდა, ყველა მიეშურებოდა ვერისაკენ, რომ შეხვედროდნენ ძვირფას ცხედარს – „დიმიტრი თავდადებულს“. ამოძრავდა, რა თქმა უნდა, პოლიცია და ჟანდარმერია; აქა-იქ ყაზახების ჯგუფი გამოჩნდა...

ალექსანდრე ნებიერიძემ ცხენი მოაქროლა და შეგვატყობინა, რომ ცხედარი უკვე საბურთალოზეა; იქ მივეგებოთ თუ აქ დავუცადოთო. ჩვენ ვუთხარით: ვერის ხიდს გალმა შევეგებოთ-თქო. ნებიერიძემ უკან გააქროლა ცხენი, და ათი წუთის შემდეგ გამოჩნდა ბალდახინით დიმიტრის ცხედარი. უკან მოყვებოდნენ კოტე და მიშა [ყიფიანები]. გადავხვივენით ერთმანეთს და მაგრად ჩამოვართვი ორივეს ხელი.

არც ერთი სიტყვა, არც ერთი ცრემლი!

ვალერიან გუნია

117.

სამხედრო გზით მოსვენებულს ცხედარს აუარებელი ხალხი დაესწრო ჯერ ისევ ქალაქ-გარეთ, საბურთალოზე. პირველ წამს, როდესაც ბალდახინი მიცვალებულის კუბოთი მოახლოვდა, რალაც უხერხულობა ჩამოვარდა. არ იცოდნენ, რა ექნათ, პირველად რა უნდა თქმულიყო. აქ წამოდგა წინ [ალმასხან] ნიჟარაძე, ყიფიანის მოადგილე ქუთაისში, მიუახლოვდა ძირს გადმოღებულ კუბოს, შუბლში ხელი ირტყა და ზარით მოსთქვა:

– ვაი ჩემს თავს, რომ ცოცხალი ვარ და შენ კი მაგ კუბოში გხედავ!

ეს საკმარისი იყო: უხერხული წამი გაჰქრა, ყველა ამოძრავდა.

იაკობ მანსვეტაშვილი

„ივერიის“ ღეკეუა

30, ოქტომბერს საღამოთი

სტავროპოლი. უოველიფერი მო-
მსადებულია. სხალ რუა საათზე,
დილით, დიმიტრი ეიფიანის
კვამს წამოასვენებენ. თან მოს-
დევნ მიხეილ საალის ძე ეიფია-
ნი და შვილი გარდაცვალებუ-
ლისა კოსტანტინე. ჰანაშვიდი
გარდასდილ იქმნება ვლადიკავ-
ჯუსა, დუშეთსა და მცხეთაში.

118.

ცინკში ჩაჭედილი კუბო გადმოვიღეთ და საკა-
ცეზედ დავდეთ. ხალხი მყისვე შეება საკაცეს და
ერთმანეთს გლეჯდნენ ხელიდან. ძლივს აღვად-
გინეთ წესრიგი... ოლლასა და წყნეთის ქუჩათა

შესახვედრში ცოტა ხნით შევჩერდით, რადგან ყოველად სამღვდელო ალექსანდრე ეპისკოპოსს ის იყო სიონში გაეთავებინა წირვა და ეხლა ვერის პატარა ეკლესიაში იმოსებოდა. დიდძალი გვირგვინები იყო, მაგრამ პოლიცია და ჟანდარმერია ჩაგვერია და გამოაცხადეს, რომ გვირგვინების ხელით წაღების ნებას არ მოგცემთო. არავითარი თხოვნა და მუდარა არ გავიდა და ამიტომ იძულებული ვიყავი, უფრო ბევრი წილი ბალდახინში ჩამეწყო და ზოგი კი საკაცზე გამემართა. ამ გვირგვინების წარწერების დაბეჭდვის ნება არც ერთს გაზეთს არ მისცეს. მე კი მაინც ჩემთვის გადავიწერე:

მოსკოვის სტუდენტობისაგან – „სიმართლე შენი არ დავფარე გულსა შინა, ჩემო უფალო“; ქართველ მოვაჭრეთაგან – „თქვენთა სახელთა ამაყად წარმოსთქვამს შთამომავლობა...“, ქუთაისის ახალგაზრდობისაგან – „შავთა დროთ ვერა შესცვალეს მის გული ანდამატიისა...“; ქართველ ასოთ-ამწყობთაგან – „ცუდათ ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირული სულის კვეთება“; სათავად-აზნაურო სასწავლებლისაგან – „ტანჯვა არს ვალი და მსხვერპლი უზომო სიყვარულისა“; ქართველ ქალთაგან – „მსხვერპლო ბნელისა მტერობის, შეუბრალებლად ჯვარცმულო, შეირყა შენი სამშობლო, რა შთახვედ საფლავს ლომგულო“... და ბევრი ამისთანა საგულისხმიერო წარწერები.

119.

მთავარმართებელს თბილისის პოლიცემისტერისათვის ებრძანებინა: დიმიტრი ყიფიანის სამგლოვიარო პროცესია [ჩემი] სასახლის წინ არ გაატარებინოთ. ამიტომ პოლიცემისტერის წარმომადგენელი გადაეღობა და შეაჩერა პროცესია...

ქუთაისიდან ჩამოსულებს სულ ხმლებზე ეკიდათ თურმე ხელი.

თედო სახოკია

120.

მთავრობის მიერ დაყრილი ხმა, ვითომც დიმიტრი ყიფიანი გაძარცვის მიზნით მოეკლათ, არავის არა სჯეროდა: ყველა დარწმუნებული იყო, რომ იგი რუსული ხელისუფლების აგენტების მიერ იყო მოკლული.

[დამკრძალავ] კომისიაში ამირჩიეს მეც... საქართველოს ყველა კუთხიდან ჩამოვიდნენ დეპუტატები და სხვადასხვა დაწესებულებათა წარმომადგენლები. ყველანი, – სამგლოვიარო ლენტებით შემოსილნი (მკლავებზე გაგვიკეთეს), – დავხვდით ცხედარს ვერაზე... პოლიცია, რასაკვირველია, გამრავლებული იყო და ფეხზე იდგა...

როგორც კი მოვუახლოვდით გრიბოედოვის ქუჩის ასავალს, პოლიცია გადაგველობა და გამოგვიცხადა, რომ პროცესია გრიბოედოვის ქუჩით ნავიდეს. შეიქნა ერთი ჩოჩქოლი, ხალხი წინ მიმავალთ მიანვა. ამასობაში ნიკო დიასამიძემ, რომელიც ნაბლისფერ ტაიჭზე იჯდა ქართულად ჩოხაში გამოწყობილი, ცხენდაცხენ გაარღვია პოლიციის რაზმი და გასწია წინ, დავით ყიფიანიც მას გაჰყვა... ხალხიც მიანვა, გაარღვია პოლიციელთა წყება და მედგრად გასწია წინ. მთელ პროსპექტზე გაიმართა უზარმაზარი პროცესია.

დიმიტრი ყიფიანის დაკრძალვა

121.

[ალექსანდრე] ჭავჭავაძის ქუჩას რომ მივუახლოვდით, ჟანდარმების უფროსი, ლენერალი იანკოვსკი გვერდზედ ამომიდგა და ყურში ჩამიჩურჩულა: გირჩევთ, პროცესია ჭავჭავაძის ქუჩით გაატაროთ, თორემ იძულებული ვიქნები, სხვა ზომები მივიღოთ; - თქვენო აღმატებულებაჲ! მე მხოლოდ

მიცვალებულის ქვრივის სურვილს ვასრულებთ. იანკოვსკი გაექანა ეტლისაკენ, რომელშიაც იჯდა დიმიტრის ქვრივი და მოახსენა: უბრძანეთ, რომ პროცესია ჭავჭავაძის ქუჩით გაემგზავროს მამადავითზეო. ჩვენ ყველანი გარს შემოვერტყით ეტლს და ქართულად ვუთხარით ნინა იაგორის ასულს: „მაგრა დაუხვდით, არ დათანხმდეთ“.

– მე ჩემს მიცვალებულს ისე ვცემ პატივს, როგორც ჩემი გრძნობა და სინიდისი მავალებსო. თქვენთვის სულ ერთი არ არის, ასე ავალთ დავითზე, თუ იმ გზით... მე კი გოლოვინის პროსპექტით ვამჯობინებო.

რა თქმა უნდა, რაც ლაპარაკი იყო პოლიციასთან და ჟანდარმერიასთან, ყოველივე ელვის სისწრაფით ხალხს ედებოდა და ყველა ლელავდა, მუშტს იკუმშავდა და იმუქრებოდა.

როცა დავიდოვის ქუჩას მივუახლოვდით, გოლოვინის პროსპექტზე უკვე პოლიციელების რაზმი იდგა და ქუჩა შეეკრათ. წინ ლადო აღნიაშვილი მიდიოდა თავის ხოროთი. იგი შედგა დარაზმული პოლიციელების წინაშე. მდგომარეობა მეტად სერიოზული შეიქნა. მე და სანდრო ყაზბეგი გავეშურეთ წინ... ნიკა დიასამიძე სულ კბილებს აკრაჭუნებდა და ხანჯალზე ედო ხელი: „რაც მოგვივა, მოგვივიდეს, ამაზე უარესი რა უნდა გვიყონო!“

122.

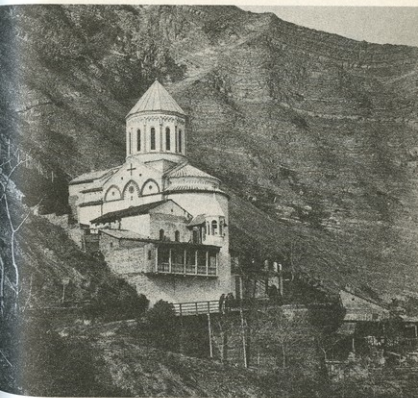
ხალხი თანდათან მჭიდროდ გაერთიანდა; სამღვდელოება შეჯგუფდა, ცხედრის მხლებელი ყველა ცხენოსანი ყმანვილკაცობა რაზმის ახლოს აქეთ-იქით შეიკრიბა. მას თანდათან ღელვა ემატებოდა; მოთმინების უნარი ხალხს ელეოდა. წამი-ლა აკლდა ხალხის გულისწყრომის აფეთქებას და აი, მაშინ სამღვდელოების წინ მოქცეულს ალექსანდრე ეპისკოპოსს თითქოს ზეგარდმო შთაგონება მოევიდნა, რუსის რაზმის შიგ პირში მდგარმა, მოზღვავებულს ხალხს თვალი გადააეღო, ჯვრის წინ წანევით დაიძახა: „Дорогу Кресту“ [„გზა მიეცი თ ჯვარს!“] და მტკიცე ნაბიჯი გადადგა რაზმში. რაზმი მსწრაფლ გაირღვა. ამგვარად, ჯვარის მალლა წარმართვით, იწყო სვლა ეპისკოპოსმა...

123.

ცხედარს... მიჰყვებოდნენ: ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, სხვა პოეტები და მწერლები... საფლავზე პირველი სიტყვა წარმოსთქვა აკაკი წერეთელმა, რომელმაც დიმიტრი ყიფიანი გამოაცხადა საქართველოს მეორე დიმიტრი თავდადებულად და, რა თქმა უნდა, დიდი შთაბეჭდილებაც მოახდინა. ის ცნობილი მშვენიერი ლექსი რომა აქვს, „ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტოო“, მაშინ არ უთქვამს, მერმე დანერა, დიმიტრი ყიფიანს კი გულისხმობდა შიგ!

მოელოდნენ ილიას სიტყვასაც, მაგრამ მას არაფერი უთქვამს. ისე კი გვითხრა რამდენიმე კაცს: „რა ამბავსაც დღეს აქ ვუყურებთ, ამას არავითარი სიტყვა არა სჯობიაო!..“ ილიას მიერ სიტყვით არგამოსვლა ზოგმა მის სიფრთხილეს მიაწერა. ისიც კი გაიხსენეს, რომ ერთ დროს მას ყიფიანთან პოლემიკა ჰქონდა, მაგრამ ერთიცა და მეორეც, რა თქმა უნდა, ცილისწამება იყო...

ექვთიმე თაყაიშვილი

მთანმინდა, მამადავითის ეკლესია

124.

ამ სტრიქონების დამწერს, მაშინ გიმნაზიის მეორე კლასის შეგირდს, კარგად ახსოვს დიმიტრი ყიფიანის დასაფლავების დღე... ზღვა ხალხი, საქართველოს ყველა კუთხიდან შეგროვილი, ეროვნული გრძნობის აპრიალეზა და საზოგადოებრივი სოლიდარობის გამტკიცება დიდებული, ჯერ კიდევ უნახავი პოლიტიკურ-ეროვნული დემონსტრაცია იყო.

და საკვირველი ის არის, რომ ყველანი, უზომო მწუხარებასთან ერთად, განიცდიდნენ რალაც სევდიან სიხარულს, რომელიც საერთო უბედურების დროს ისადგურებს ხოლმე ხალხის გულში. ისადგურებს იმიტომ, რომ ამ დროს საკვირველის სიცხადით იღვიძებს გრძნობა საერთო ნათესაობისა, მახლობლობისა და ერთობისა... ამიტომაც არის, რომ ეს დღე ქართული ეროვნული თვითშემეცნების ისტორიაში ისტორიულ დღედ დარჩება...

არჩილ ჯორჯაძე

125.

[სტავროპოლში, როდესაც] დიმიტრი ივანეს ძე მიმედ გახდა ავად, სამკურნალოდ მე მიმინვია. მისმა ავადმყოფობამ, გამონვეულმა ზნეობრივი შერყევით, ძლიერ დაგვაახლოვა ერთმანეთს... ასეთმა დაახლოებამ შემაძლებინა, ჩავწვდომოდი განსვენებულის გრძნობებსა და ქეშმარიტ ზრახვებს და მე მეძლევა საუკეთესო საშუალება... საჯაროდ განვაცხადო:

მთელი ჩემი 47 წლის ცხოვრების განმავლობაში არ შევხვედრივარ მოხუცს, რომელსაც დ. ი. ყიფიანით ჰყვარებოდა ადამიანები და სიმართლე მათში, ასე ურყევად ყოფილიყო დარწმუნებული სამართლიანობის საბოლოო გამარჯვებაში, ასე დაუფარავად და მედგრად დაეცვა სიმართლე ყველგან და ყოველთვის, ასე ვაჟკაცურად გადაეტანა უბედურებანი, რომელსაც თანამედროვე ცხოვრება მოუვლენს ხოლმე სიმართლისათვის მეზრძოლთ.

პაველ სკლოტოვსკი

126.

როცა გურულებმა შეიტყვეს, რომ დიმიტრი ყიფიანს მოსყიდულმა მკვლელმა რუსეთში გირით თავი გაუპო და საყვარელი მოხუცი მონამებრივი სიკვდილით მოჰკლა, ამან ყველა ააღელვა... დიმიტრის ვერაგული სიკვდილი ქართველი ერის სიკვდილათ მიიღეს და ყველა გურულს „პილის კრაჭუნით“ უნდოდა შურისძიება.

ამ დროს გურიაში ნაროდნიკ ისიდორე ქიქოძის წრე მაგარი იყო. ამ წრის წევრებმა: ვახტანგ გურიელმა (მამიას ძმა) და მელქისედეკ მახარაძემ გადასწყვიტეს დუნდუკოვის მოკვლა... სამი გურული წამოვიდა (დიმიტრი შემოდგომაზე მოჰკლეს და ეს იანვარში იყო) და დუნდუკოვს ჩაუსაფრდნენ მცხეთას იქით, წინამურის პირდაპირ. სამი დღე იქ „იყურყუტეს“... მაგრამ, სამწუხაროთ, დუნდუკოვს, როგორც ცნობა იყო, იქ არ გაუვლია.

აპოლონ წულაძე

127.

ერთ კვირა დღეს, [ზუგდიდის მაზრის სოფელ კოკში], ჩემი სკოლის ეზოს მოადგნენ ცხენოსანი ყაზახები... ყველა გასასვლელ-გამოსასვლელში ხმალამონვდილი ყაზახ-რუსები ჩააყენეს, მე აქეთ-იქიდან ორი უანდარმი დამიყენეს – ვერ გავიგე, რაშია საქმე... შემიყვანეს ჩემს ოთახში, გამისინჯეს ტანისამოსის ჯიბეები, გადაქექეს ნიგნები, აძვრნენ სხვენშიც, ჭაშიც კი ჩაიხედეს. თითქმის მთელ დღეს ეძებდნენ რალაცას.

მოსალამოვდა. დამინყეს დაკითხვა: მაჩვენებენ ვილაცათა სურათებს – „ამას იცნობ?“, – „არ ვიცნობ“. „ამას?“ – „არა“. ბოლოს ამოიღეს ერთი სურათი და მაჩვენებენ. მაშინვე ვიცანი! გამიკვირდა... „იცნობ თუ არა?“ – „არა, არ ვიცნობ“.

ეს იყო სურათი დიმიტრი ყიფიანისა, რომელიც ვერაგულად მოჰკლა მეფის ოხრანკამ... ამის გამო ხალხში დადიოდა ყიფიანის სურათი და მონინავე პირთაგან შედგენილი წერილი, რომელიც ქართველობას მეფის წინააღმდეგ გამოსვლისაკენ მოუწოდებდა. ეს წერილი და სურათი მეც მქონდა, მაგრამ, საბედნიეროდ, სწორედ წინა დღეს აფხაზეთში ვავაგზავნე იქაურ ინტელიგენციასთან.

თეიმურაზ ჭიჭინაძე

128.

იმ დროს სტავროპოლში გამომძიებლად იყო ნიკოლოზ ტარსაიძე, შემდეგში თბილისის ოლქის სასამართლოს თავმჯდომარე. აი, ამ ტარსაიძეს ებარა [დიმიტრი ყიფიანის] შემზარავი მკვლევობის საქმე, რომელ საქმესაც დიდად თვალყურს ადევნებდა დიმიტრის იურისტი შვილი – ნიკო. გამომძიებას ბევრი რამე აღმოეჩინა... მაგრამ მისი გამომჟღავნება შეუძლებელი ყოფილა, რადგან რუსეთის ხელისუფლებას დიდ ჩირქსა და ჭუჭყს სცხებდა.

ნიკო ტარსაიძესაც ბარემ გული უკვდებოდა. როგორც ნიკო, – შვილი დიმიტრისა, – ამბობდა, ტარსაიძეს არ შეეძლო ეს საზიზღარი პოლიტიკური მკვლევობა გამომძიებით დაემტკიცებინა და გამოეტანა გარეთ, რადგან წინდანინ ყველაფერში გაფრთხილებული იყო დიდი პასუხისგების ქვეშო.

გიორგი ტატიშვილი

129.

1893-ის თუ 1894 წლის შემოდგომა იყო. ქვიშხეთის მცხოვრებლებს სიამოვნება მოგველოდა: ლუარსაბ ყიფიანის ქალის დაქორწინება უნდა ყოფილიყო... ილიაც ეწვია ქვიშხეთს... მეორე დღეს, საათის თორმეტზე, გვეწვია ილია [ჩვენც] თავისი თანმხლებლებით. შემოვიდა დარბაზში, შემოანათა თავისი ნათელი, მშვენიერი შუბლითა და მოციწარი ლამაზი თვალებით. პირველად იყო ჩვენთან ქვიშხეთში...

გაჰყვნენ სადღეგრძელოებს... პირველი ხსენება, რა თქმა უნდა, დიმიტრისა იყო. ამ სახელზე პირველი წამოდგა ფეხზე ილია და დიდი შთაბეჭდილების სიტყვა წარმოთქვა, რომლითაც მიჰმართა დიმიტრის მეუღლეს და მწარედ აატირა. ჩემდა სავალალოდ აღარ მახსოვს მთელი მისი შინაარსი, ხსოვნაში ჩამრჩა მხოლოდ უკანასკნელი სიტყვები:

„ამნაირად დიმიტრი იყო ჩვენი ხუროთ-მოძღვარი და ჩვენ კი მისი კალატოზები“.

ნინო ყიფიანი

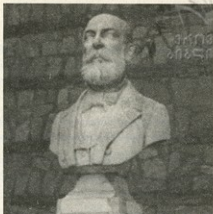
130.

ამბობენ, დიმიტრი ყიფიანი სტავროპოლში იმეორებდა ნაპოლეონის მიერ ეგვიპტის პირამიდების პირისპირ ნათქვამ სიტყვებს: „ორი ათასი წელიწადი დაგცქერით თქვენ ამ პირამიდებიდან...“ მარტო ამ შეგნებისათვის, მარტო ამ სიამაყისათვის დიდი პიროვნებაა დიმიტრი ყიფიანი. შერცხვეს ის თაობა საქართველოში, რომელიც ვერ შეიგნებს ამ ორი ათასი წლის სიმძიმეს და მნიშვნელობას...

ახლაც, ამ წამში, როცა დიმიტრი ყიფიანის დიდი ლანდი თავს დაგვცქერის, სტავროპოლელი მარტვილის სახეზე მე ვკითხულობ:

„ორი ათასი წელიწადი ზედ დაგვცქერის ჩვენ“.

კონსტანტინე გამსახურდია

დიმიტრი ყიფიანის საფლავის ძეგლი მთანმინდაზე.
მოქანდაკე ფელიქს ხოდოროვიჩი

131.

დიმიტრი დასაფლავებულია მთანმინდაზე, – იქ, სადაც ილიაც განისვენებს ამჟამად. ეს ორი მოღვაწე, სხვა და სხვა გზით მოსიარულე, ერთ შესაფარში მეზობლად დააბინავა ქართველმა ერმა... ამას დიდი და ღრმა აზრი უდევს საფუძვლად. ორივენი საქართველოს გენიის სხვა და სხვა სახით გამომსახველნი იყვნენ...

დიალ, შემთხვევით არ არიან დიმიტრი და ილია იმ მშვენიერ მაღლობზე, უძველეს ტაძრის გვერდით, საიდანაც ეს ძველისძველი ტანჯული, ხოლო გულგაუტეხავი დედა-ქალაქი ასე ლამაზად იშლება მთების დაქანებულ ფერდობზე და დაბლა ნელად მღელვარე მტკვრის ორივე ნაპირებზე...

არჩილ ჯორჯაძე

წიგნები შესული „ამბავი“ ამოღებულია
შემდეგი პუბლიკაციებიდან, გამომცემებიდან
და საარქივო ფონდებიდან:

1. ავალიშვილი ნიკო. დიმიტრი ყიფიანის დასაფლავების შესახებ. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
2. არაგვისპირელი შიო. დიმიტრი ყიფიანი. გაზ. „ლომისი“, 1922, №11.
3. არონა. ნარევ-ნაკვეს-გასართობი. გაზ. „ივერია“, 1903, №116.
4. ბაგრატიონ-დავითაშვილი გიორგი. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
5. გაბაშვილი ეკატერინე. დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი. ჟურნ. „ჯეჯილი“, 1911, №12.
6. გაბაშვილი ეკატერინე. ქართული თეატრის ბუდე. ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1925, №6.
7. გამსახურდია კონსტანტინე. ტრალედიის გმირი. გაზ. „ლომისი“, 1922, №11.
8. გოგებაშვილი იაკობ. როგორ დაარსდა „წერა-კითხვის საზოგადოება“. // ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი (ხუთ ტომად). ტ. III (ტომის შემდგენლები: ვლ. გაგუა, დ. გურგენიძე, გ. სიხარულიძე, ვ. ქაჯაია). თბილისი: 1990.
9. გომართელი ივანე. კონსტანტინე დიმიტრის ძე ყიფიანი. // ი. გომართელი. რჩეული თხზულებანი (ორ ტომად). შეადგინა, ნარკვევი და ბიბლიოგრაფია დაურთო ვ. ნონელიამ. ტ. II. თბილისი: 1966.

10. **გომართელი ივანე.** ჩვენი მოღვაწე ქალები – ნინო ბეჟაძის ასული ყიფიანისა. // ი. გომართელი. რჩეული თხზულებანი (ორ ტომად). შეადგინა, ნარკვევი და ბიბლიოგრაფია დაურთო ვ. ნონელიამ. ტ. II. თბილისი: 1966.
11. **გუნია ვალერიან.** დიმიტრი ყიფიანის დაკრძალვა (მოგონებანი 35 წლის თავზე). გაზ. „ლომისი“, 1922, №11.
12. **თაყაიშვილი ექვთიმე.** მოგონებანი. // ე. თაყაიშვილი. რჩეული ნაშრომები. გამოსაცემად მოამზადეს და შესავალი წერილები დაურთეს ალ. ბარამიძემ და გ. ლომთათიძემ. ტ. I. თბილისი: 1968.
13. **თულაშვილი ვახტანგ.** შენიშვნა (ბ-ნ ნ. დ. ყიფიანის წერილის გამო – „დიმიტრი ყიფიანის ცხოვრება“). ურნ. „მომბე“, 1895, №5 (განყ. II).
14. **კირვალაძე ვასილ.** [წერილი არჩილ ჯორჯაძისადმი]. კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. არჩილ ჯორჯაძის არქივი, საქმე №97 (ავტოგრაფი. 1. II, 1913).
15. **ლეონიძე ალექსანდრე.** დიმიტრი ყიფიანი სტავროპოლში. გაზ. „ბახტრიონი“, 1922, №20.
16. **მანსვეტაშვილი იაკობ.** მოგონებანი. ნახული და გაგონილი. ლ. ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. ტფილისი: 1936.
17. **მაჩაბელი ვასილ.** ჩემი თავგადასავალი. გაზ. „თემი“, 1912, №96.
18. **მაჭარაშვილი ნესტორ.** [სიტყვა წარმოთქმული 1899 წლის 24 ოქტომბერს დიმიტრი ყიფიანის საფლავის ძეგლის კურთხევაზე]. გაზ. „ივერია“, 1899, №229.
19. **მგალობლიშვილი სოფრომ.** კ. ყიფიანის 45 წ. არტისტული მოღვაწეობის გამო (მოგონებიდან ნაწყვეტი). გაზ. „თემი“, 1914, №160.

20. N. გლუბთა განთავისუფლება და დიმიტრი ყიფიანი. „სახალხო გაზეთი“, 1911, №236.
21. **წურული გიორგი.** ილიასთან შორი-ახლოს დგომით (ფურცლები ჩემი თავგადასავლის რვეულიდან). // ილია ემიგრანტთა თვალით. შემდგენელ-რედაქტორები: დ. სინჯარაძე, ნ. ბებიაშვილი. ტ. I. თბილისი: 1996.
22. **სახოკია თედო.** დიმიტრი ყიფიანი. // თ. სახოკია. ჩემი საუკუნის ადამიანები. ს. ცაიშვილის რედაქტორობითა და ნინასიტყვით. თბილისი: 1969.
23. **სკლოტოვსკი პავლე.** დ. ი. ყიფიანის ხსოვნას. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. I. თბილისი: 1997.
24. **ტატიშვილი გიორგი.** მოგონებანი. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
25. **ფურცელაძე ანტონ.** სკოლა და ბანკი. გაზ. „ივერია“, 1896, №17.
26. **ფურცელაძე ანტონ.** ჩვენი საზოგადოებრივი საქმეები და მათში ვახტანგ თულაშვილის მონაწილეობა. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
27. **ყიფიანი კოტე.** „მეფე ლირი“. გაზ. „თემი“, 1912, №64.
28. **ყიფიანი კოტე.** დიმიტრი ყიფიანის მკვლელობა. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
29. **ყიფიანი მიხეილ (მიშო).** მიმართვა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის საზოგადოების“ ბიბლიოთეკისადმი. კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. დიმიტრი ყიფიანის არქივი, საქმე №632 (ავტოგრაფი. 18. IV, 1916).

30. ყიფიანი ნატალია. მოგონებანი. // საშვილიშვილო მთ-კავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
31. ყიფიანი ნიკოლოზ. დიმიტრი ყიფიანის ცხოვრება. ტფილისი: 1894.
32. ყიფიანი ნიკოლოზ. დიმიტრი ყიფიანის უკანასკნელი დღენი. გაზ. „თემი“, 1912, №95.
33. ყიფიანი ნინო. დიმიტრი ყიფიანი კერძო ცხოვრებაში. გაზ. „თემი“, 1911, №№14, 15.
34. ყიფიანი ნინო. დიმიტრი ყიფიანის ცხოვრებიდან. ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1925, №10.
35. ყიფიანი ნინო. [მოგონება]. // მოგონებები გარდასულ დღეთა. ილია. შემდგენლები: გ. გვერდნითელი, ს. ცაიშვილი. თბილისი: 1987.
36. ყიფიანი ნინო. მოგონებანი. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
37. ჩიჯავაძე-კედია სოფიო. ნასმენ-ნახული. პარიზი: 2002.
38. ცაგარელი აექსენტტი. მოგონებანი (მუდმივი ქართულ დრამატიულ სცენის დაარსებიდან). <https://burusi.wordpress.com/2010/05/25/avksenti-tsagareli-3/> (21.III.2018)
39. წერეთელი აკაკი. ჩემი თავგადასავალი. // ა. წერეთელი. თხზულებათა სრული კრებული (თხუთმეტ ტომად), გ. აბზიანიძის საერთო რედაქტორობით. ტ. VII. თბილისი: 1958.
40. წერეთელი აკაკი. ფიქრები ბუხრის წინ. // ა. წერეთელი. თხზულებათა სრული კრებული (თხუთმეტ ტომად). გ. აბზიანიძის საერთო რედაქციით. ტ. XIII. თბილისი: 1961.

41. **წერეთელი აკაკი.** როგორ დაარსდა ჩვენში საადგილ-მამულო ბანკები? // ა. წერეთელი. თხზულებათა სრული კრებული (თხუთმეტ ტომად). გ. აბზიანიძის საერთო რედაქციით. ტ. XIV. თბილისი: 1961.
42. **წერეთელი აკაკი.** ქართული თეატრის დაარსება საქართველოში (სიტყვა წარმოთქმული მ. საფაროვის ქალის პატივსაცემად გამართულ „დილაზე“, 1912 წლის 15 იანვარს). // ა. წერეთელი. თხზულებათა სრული კრებული (თხუთმეტ ტომად). გ. აბზიანიძის საერთო რედაქციით. ტ. XIV. თბილისი: 1961.
43. **წულაძე აპოლონ.** მოგონება დიმიტრი ყიფიანზე. // საშვილიშვილო მოკავშირე – დიმიტრი ყიფიანი. შეადგინა თ. ჯოლოგუამ. II. თბილისი: 2007.
44. **ჭავჭავაძე ილია.** ყრმობა დიმიტრი ყიფიანისა (მისს საკუთარ ნაწერთაგან). // ი. ჭავჭავაძე. თხზულებათა სრული კრებული (ოც ტომად). ტ. IX (ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შენიშვნები და საძიებელი დაურთო ც. ყიფშიძემ). თბილისი: 2006.
45. **ჭიჭინაძე ზაქარია.** დიმიტრი ყიფიანი. ტფილისი: 1892.
46. **ჭიჭინაძე თეიმურაზ.** მოგონებანი. გაზ. „თბილისი“, 1987, №228.
47. **ჯორჯაძე არჩილ.** დიმიტრი ყიფიანი (ცხოვრების, აზროვნების და მოღვაწეობის მატრიანე). // ა. ჯორჯაძე. წერილები. შემდგენელი ა. ბაქრაძე. თბილისი: 1989.
48. **ჯორჯიკია ჯაჯუ.** შთაბეჭდილებანი. გაზ. „კოლხიდა“, 1912, №121.

მოკლე ცნობები ავტორთა შესახებ:

ავალიშვილი ნიკოლოზ (ნიკო) (1844-1929) – მწერალი, ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, თეატრალური და საზოგადო მოღვაწე, ჟურნალ „მნათობის“ (1869-1872) რედაქტორი, „ქართული კალენდრის“ (1867) შემდგენელ-გამომცემელი, თვალსაჩინო ფიგურა XIX ს. ქართული თეატრის ისტორიაში. თარგმნა ევროპული ლიტერატურის არაერთი შედეგრი, მათ შორის: სერვანტესის „დონ კიხოტი“, ფ. შილერის „ვილჰელმ ტელი“ და „ყაჩაღები“, პ. სენკევიჩის „ვიდრე ჰხვალ?“ და სხვ.; დაკრძალულია თბილისში, ვერის სასაფლაოზე.

არაგვისპირელი (ნამდვილი გვარი – დედაბრიშვილი) შიო (1867-1926) – მწერალი. თბილისის სასულიერო სემინარიაში სწავლის (1883-1889) შემდეგ დაამთავრა ვარშავის საბეითლო ინსტიტუტი; 1893 წ. ვარშავაში დაარსებული „საქართველოს განთავისუფლების ლიგის“ ერთ-ერთი ორგანიზატორი, რის გამოც ერთხანს დაპატიმრებული იყო. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

არონა – გაუხსნელი ფსევდონიმი.

ბაგრატიონ-დავითაშვილი გიორგი (1861-1929) – გორის მაზრისა (1890-იანი წწ.) და თბილისის გუბერნიის (1900-1910 წწ.) თავადაზნაურობის წინამძღოლი („მარშალი“) [ამ უკანასკნელ პოსტზე 1913 წელს შეცვალა კონსტანტინე (კოტე) აბხაზმა (1867-1923)]. რუსულ ენაზე დაწერილი მისი ვრცელი გამოუქვეყნებელი მოგონებები („Мои воспоминания“) საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული.

გაბაშვილი (ქალიშვილობის გვარი – თარხნიშვილი) ეკატერინე (1851-1938) – მწერალი, პედაგოგი, ჟურნალისტი, საზოგადო მოღვაწე, წევრი „ქართველ ქალთა ამხანაგობისა“, რომელმაც 1872 წ. გამოსცა „თარგმანნი საამო

საკითხავთა თხზულებათა", ჟურნალ „ჯეჯილის“ დაარსების ერთ-ერთი ინიციატორი და აქტიური თანამშრომელი, „ქმნ-კგ საზოგადოების“ საპატიო წევრი (1914 წლიდან). დაკრძალეს ვაკის სასაფლაოზე, საიდანაც მოგვიანებით დიდუბის პანთეონში გადაასვენეს.

გამსახურდია კონსტანტინე (1891-1975) – მწერალი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე; განათლება მიღებული ჰქონდა რუსეთისა (პეტერბურგი) და გერმანიის (კენიგსბერგი, ლაიფციგი, მიუნხენი, ბერლინი) უნივერსიტეტებში. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი. დაკრძალულია თბილისში, საკუთარი სახლის („კოლხური კომპი“) ეზოში.

გოგებაშვილი იაკობ (1840-1912) – მეცნიერული პედაგოგიკის ფუძემდებელი საქართველოში, მწერალი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე, ქველმოქმედი, ერთ-ერთი ინიციატორი „ქმნ-კგ საზოგადოების“ დაარსებისა, რომელსაც ქონება და საავტორო უფლებები უანდერძა, ავტორი „დედა ენისა“ და „ბუნების კარისა“, რომლებითაც ფასდაუდებელი ამაგი დასდო ქართველთა არაერთი თაობის პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას. დაკრძალეს დიდუბის პანთეონში, საიდანაც 1940 წელს მთანმინდის პანთეონში გადაასვენეს.

გომართელი ივანე (1875-1938) – მწერალი, პუბლიცისტი, კრიტიკოსი, ექიმი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, „მესამე დასის“ წევრი (შემდგომში – მენშევიკი), საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი. თანამშრომლობდა ქართულ პრესაში („ჯეჯილი“, „მომამბე“, „კვალი“, „ივერია“, „ცნობის ფურცელი“, და სხვ.), აქვეყნებდა პუბლიცისტურ თხზულებებს, ორიგინალურ მხატვრულ ნაწარმოებებს, კრიტიკულ-ლიტერატურულ წერილებს, სამეცნიერო-პოპულარულ და მემუარულ ტექსტებს... დაკრძალულია თბილისში, ვაკის სასაფლაოზე.

გუნია ვალერიან (1862-1938) – მწერალი, ჟურნალისტი, საზოგადო და თეატრალური მოღვაწე, საქართველოს სახალხო არტისტი, გაზეთ „თეატრის“ რედაქტორ-გამომცემელი (1886), „საქართველოს კალენდრის“ დამაარსებელი და გამომცემელი (1888-1898, 1903-1905), გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ დამაარსებელი და მისი რედაქტორ-გამომცემელი (1896-1900), გაზეთ „ისრის“ რედაქტორი (1908), რედაქტორ-გამომცემელი ჟურნალებისა: „ნიშადური“ (1907-1908) და „საქართველო“ (1908). დაკრძალულია თბილისში, ვაკის სასაფლაოზე.

თაყაიშვილი ექვთიმე (1863-1953) – ისტორიკოსი, არქეოლოგი, ეთნოგრაფი, ნუმისმატი, ლიტერატურათმცოდნე, ფოლკლორისტი, ლინგვისტი... საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პარიზის ნუმისმატა და სააზიო საზოგადოებების წევრი, „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ დამაარსებელი (1907) და პირველი თავმჯდომარე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი პირველი პროფესორი. 1921-1945 წწ. იყო ემიგრაციაში (საფრანგეთში), სადაც მეთვალყურეობდა და პატრონობდა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობის მიერ უცხოეთში გატანილ ეროვნულ განძს. დაკრძალულია მთაწმინდის პანთეონში.

თულაშვილი ვახტანგ (1834-1910) – ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, პედაგოგი, ქველმოქმედი, თეატრალური და საზოგადო მოღვაწე, „ქმნ-კგ საზოგადოების“ დამაარსებელთაგანი და საპატიო წევრი (1904 წლიდან); მონაწილეობდა „ვეფხისტყაოსნის“ 1888 წლის ე. წ. ქართველიშვილისეული გამოცემის მომზადებაში; თვალსაჩინო ფიგურა იმ მოძრაობაში, რომელიც მიზნად ისახავდა საქართველოში პატრიოტული მიზანდასახულობის კულტურულ-საგანმანათლებლო პროცესების აღორძინებასა და განვითარებას (ჟურნალისტიკა, თეატრი, სასწავლო და სასტამბო-საგამომცემლო საქმე და სხვ.).

კირვალძე ვასილ (1862-1933) - მწერალი, ქართველ სოციალ-დემოკრატთა თანამდგომი. იყო მოსამსახურე თბილისის სასტუმროებში, მისდევდა წერილ ვაჭრობას; პრესაში („კვალი“, „თეატრი და ცხოვრება“...) აქვეყნებდა პუბლიცისტურ თხზულებებს, ლექსებს... 1900 წელს, როგორც „თფილისის მოსამსახურეთა წარმომადგენელმა“, სიტყვა წარმოთქვა გიორგი წერეთლის დაკრძალვაზე, რომელშიც მწვავედ გააკრიტიკა გაზეთი „ივერია“, რასაც ქართულ პრესაში მოჰყვა პოლემიკა (გ. ლასხიშვილი, ნ. ჟორდანიას, ა. ახნაზაროვი...), მათ შორის, ი. ჭავჭავაძის პასუხიც. საინტერესო მოგონებები დატოვა ქართველ მწერლებსა და საზოგადო მოღვაწეებზე (დიმ. ყიფიანი, ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, ი. მაჩაბელი, ალ. ყაზბეგი...). 1933 წლის თებერვალში მოკლული იპოვეს საკუთარ ბინაში.

ლეონიძე ალექსანდრე - სწავლობდა ჯერ თბილისის (1884 წლიდან), შემდეგ კი სტავროპოლის სასულიერო სემინარიებში.

მანსვეტაშვილი იაკობ (1855-1939) - მწერალი, მემუარისტი, პუბლიცისტი, ნავთობის მსხვილი მრეწველი (ბაქოში), ქველმოქმედი, ი. ჭავჭავაძესთან დაახლოებული საზოგადო მოღვაწე. დამთავრებული ჰქონდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი. თანამშრომლობდა ქართულ პრესასთან („ივერია“, „ჯეჯილი“, „მომამბე“ და სხვ.), აქვეყნებდა პუბლიცისტურ და მხატვრულ თხზულებებს (ფსევდ.: „დონ-იაგო“, „ბარელი“, „ალექსანდრიძე“, „შერმადინი“ და სხვ.). „ქმნ-კვ საზოგადოების“ მდივანი, 1912 წლიდან - „საზოგადოების“ საპატიო წევრი. მისი მემუარები უაღრესად საინტერესო მასალას შეიცავს XIX საუკუნის II ნახევრის ქართული საზოგადოებრივ-კულტურული ცხოვრების ისტორიისათვის. გარდაიცვალა თბილისში, დაკრძალეს იქვე (ვაკის სასაფლაოზე).

მაჩაბელი ვასილ (1845-1918) – იურისტი (ნაფიცო ვეკილი), საზოგადო მოღვაწე, ივანე მაჩაბლის ძმა, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის თვალსაჩინო წევრის, გიორგი მაჩაბლის (1885-1935), მამა. დამთავრებული ჰქონდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი და იქვე (პეტერბურგში, 1873-1894 წწ.) იყო ნიკო დადიან-მინგრელსკის (1847-1903) იურისკონსულტი. ახლო მეგობრობა აკავშირებდა ი. ჭავჭავაძესთან, თუმცა ილიასა და ივ. მაჩაბლის ცნობილმა კონფლიქტმა ვასილ მაჩაბლისა და ილიას მეგობრული ურთიერთობაც გააფუჭა. გარდაიცვალა თბილისში, დაკრძალულია ვერის წმ. ნიკოლოზის ეკლესიის გალავანში.

მაჭარაშვილი ნესტორ (1856-1931) – სასულიერო პირი (დეკანოზი). ათეული წლების განმავლობაში იყო მთაწმინდის მამა დავითის ეკლესიის წინამძღვარი. ავტორი ნიგნისა „აღწერა მთა-წმინდის ეკლესიისა და წმ. მამა დავითის ცხოვრებისა“ (ტფილისი: 1895). შეენირა ბოლშევიკურ რეპრესიებს (დახვრიტეს 1931 წელს).

მგალობლიშვილი სოფრომ (1851-1925) – მწერალი (პროზაიკოსი, მემუარისტი), ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე, გაზეთების „ჩვენი დროება“ (1912-1913; 1915 წ. გამოვიდა ერთადერთი ნომერი) და „თემის“ (1912) რედაქტორი, პრესაში („დროება“, „ივერია“, „იმედი“, „მოამბე“, „თეატრი და ცხოვრება“ და სხვ.) აქვეყნებდა პუბლიცისტურ თხზულებებს, მოთხრობებს, დრამატულ სცენებს, მემუარებსა და სხვ. (ფსევდ.: „ზაქარიძე“, „იერაძე“, „ერაძე“, „ნაკოლა“, „ნაკოლა ერაძე“, „კიკია“, „გუმცაძე“...). დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ჟურული გიორგი (1865-1951) – ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, პოლიტიკური (ეროვნულ-დემოკრატი) და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის წევრი (ფინანსთა, ვაჭრობისა და მრეწ-

ველობის მინისტრი). გარდაიცვალა ემიგრაციაში (საფრანგეთში). დაკრძალულია ლევილის ქართულ სასაფლაოზე.

სახოკია თედო (1868-1956) – მწერალი, ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, ფოლკლორისტი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე. 1903-1905 წწ. რედაქტორობდა (ა. ჯორჯაძესა და გ. ლასხიშილთან ერთად) სოციალისტ-ფედერალისტთა გაზეთ „საქართველოს“ (პარიზი), დიდი ამაგი დასდო ეროვნულ კულტურას ეთნოგრაფიული და სამოგზაურო ხასიათის თხზულებებით, მემუარებით, ქართულ ხატოვან სიტყვა-თქმათა შეკრებითა და გამოცემით, თარგმანებით (ბოკაჩო, ვოლტერი, ზოლა, მოპასანი და სხვ.). დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

სკლოტოვსკი პავლე (1841-1903) – ექიმი, მკვლევარი, 1887 წ. მსახურობდა სტავროპოლში, წლების განმავლობაში იყო კისლოვოდსკის მთავარი ექიმი. დაკრძალულია კისლოვოდსკში.

ტატიშვილი გიორგი (1870-1955) – დიმიტრი ყიფიანის ოჯახთან დაახლოებული პირი (კოტე ყიფიანის ცოლისძმა), სამეურნეო და საზოგადო მოღვაწე, ქველმოქმედი. მსახურობდა სააქციზო უწყების მოხელედ ჯერ ნუხაში (აზერბაიჯანი), შემდეგ – სილნალსა და სოფ. გომში. მოგვიანებით სამსახურს თავი დაანება და დასახლდა სოფელ ნრომში, სადაც გახსნა სკოლა, კოოპერატივი, საფეიქრო, გააშენა სანიმუშო ვაზის სანერგე და სხვ., თუმცა რევოლუციამ მოუსწრო, ნრომის მამული სოფელს უსასყიდლოდ დაუტოვა, ერთხანს გორში იმსახურა, მაგრამ იქ ფეხი ვერ მოიკიდა და საბოლოოდ თბილისში დამკვიდრდა. ჰყავდა ოთხი ვაჟიშვილი, რომელთაგან სამი 1920-1930-იანი წწ. ბოლშევიკურ რეპრესიებს შეენირა. დაკრძალულია გორში.

ფურცელაძე ანტონ (1839-1913) – მწერალი, ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, საზოგადო და თეატრალური მოღვაწე,

თანამშრომლობდა როგორც ქართულ (ივ. კერესელიძის „ცისკარი“, „დროება“, „ივერია“ და სხვ.), ისე რუსულ პრესაში (ფსევდონიმები: „ქერელი ბეჟა“, „ზურაბ მოენიძე“, „თავხედი“ და სხვ.). დაკრძალულია მშობლიურ სოფელ მერეთში (გორთან).

ყიფიანი კონსტანტინე (კოტე) (1849-1921) – მსახიობი, თეატრის თეორეტიკოსი, მწერალი, პუბლიცისტი, ლექსიკოგრაფი, საზოგადო მოღვაწე, დიმიტრი ყიფიანის შვილი. ქართულ და რუსულ პრესაში („დროება“, „ივერია“, „ფასკუნჯი“, „თემი“, „კავკაზსკი ვესტნიკ“, „მოსკოვსკიე ვედომოსტი“) აქვეყნებდა პუბლიცისტურ და კრიტიკულ-ლიტერატურულ ნერილებს, ორიგინალურ და ნათარგმნ მხატვრულ ნაწარმოებებს, რეცენზიებს; ქართველ სამოციანელთა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო შეხედულებების ერთგული მიმდევარი და დამცველი. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ყიფიანი მიხეილ (მიშო) (1846-1916) – პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, პედაგოგი, ჟურნალისტი, მწერალი, საქართველოში ხალხოსნური მოძრაობის ერთ-ერთი მეთაური (რევოლუციური საქმიანობისათვის ორჯერ იყო ციმბირში გადასახლებული), ეწეოდა ინტენსიურ პედაგოგიურ, თეატრალურ, ჟურნალისტურ, ლიტერატურულ მოღვაწეობას, აქვეყნებდა პუბლიცისტურ, საისტორიო, საენათმეცნიერო თხზულებებს, თარგმანებს, ორიგინალურ ლექსებს (ფსევდ.: „ზემოქართლელი“, „იორდანე“, „იორდანე ტუსალი“ და სხვ.). დაკრძალულია მშობლიურ ქვიშხეთში.

ყიფიანი ნატალია (1878-1943 წ. შემდეგ) – დიმიტრი ყიფიანის ძმისშვილის, იოსებ იოსების ძე ყიფიანის, ქალიშვილი.

ყიფიანი ნიკოლოზ (ნიკო) (1846-1905) – კრიტიკოსი, პუბლიცისტი, მეცნიერი, მემუარისტი, გამომცემელი, ვეჟილი, პოლი-

გლოტი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, დიმიტრი ყიფიანის უფროსი შვილი. 1890 წ. საზღვარგარეთ გაემგზავრა სამკურნალოდ და სამუდამოდ იქ დარჩა, იყო ბრიუსელისა და მოსკოს უნივერსიტეტების პროფესორი, ბელგიაში ფემინისტური საზოგადოების დამაარსებელი. მიუხედავად უცხოობაში ყოფნისა, არ გაუნყვეტია კავშირი სამშობლოსთან – ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს უგზავნიდა კორესპონდენციებს, სტატიებს, მოგონებებს; იყო ქართული კულტურის პოპულარიზატორი ევროპაში. საქართველოს ისტორიის, ქართული ლიტერატურის, ეთნოგრაფიის, ფოლკლორის საკითხებზე აქვეყნებდა ნაშრომებს ფრანგულ, იტალიურ, ინგლისურ ენებზე. გარდაიცვალა ბრიუსელში. იქვეა დაკრძალული.

ყიფიანი (ქალიშვილობის გვარი – ტატიშვილი) ნინო (1867-1937) – პუბლიცისტი (ფსევდ.: „ნ-ნო ყ-სა“, „მეთვალყურე“, „მეგობარი“...), მწერალი, თეატრალური და საზოგადო მოღვაწე, რ. ჯოჯანიოლის „სპარტაკის“ მთარგმნელი, დიმიტრი ყიფიანის რძალი (კოტე ყიფიანის მეუღლე). 1923 წ. მემკვიდრის უფლებით დიმ. ყიფიანისეული სახლ-კარი უსასყიდლოდ გადასცა საქართველოს მწერალთა კავშირს. დაკრძალულია ქვიშხეთში, მაცხოვრის აღდგომის დედათა მონასტრის ეზოში.

ჩიჯავაძე-კედია სოფიო (1885-1993) – მემუარისტი, საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თავმჯდომარის, სპირიდონ კედიას (1884-1948), მეუღლე, 1928 წლიდან ცხოვრობდა ემიგრაციაში (საფრანგეთში), მეუღლესთან ერთად დაკრძალულია ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე.

ცაგარელი ავქსენტე (ასიკო) (1857-1902) – მწერალი (პოეტი, დრამატურგი), მსახიობი, პუბლიცისტი, ცნობილი მეცნიერის, აღ. ცაგარელის (1844-1929) ძმა, პოპულარობა მოუპოვა პიესებმა: „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, „ხანუმა“ და სხვ.; მეუღლესთან, მსახიობ ნატო გაბუნიასთან (1859-1910), ერთად დაკრძალულია თბილისში, კუკიის სასაფლაოზე.

ნერეთელი აკაკი (1840-1915) – მწერალი (პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, კრიტიკოსი, მთარგმნელი), ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, თეატრალური და საზოგადო მოღვაწე, ჟურნალ „აკაკის კრებულისა“ (1897-1900) და გაზეთ „ხუმარას“ (1907) რედაქტორ-გამომცემელი, აღმანახ „ზურნას“ (1908) რედაქტორი, ჟურნალ „ცეცხლის“ (1907-1908) ფაქტობრივი რედაქტორი.

ნულაძე აპოლონ (1871-1942) – მწერალი, პუბლიცისტი, მეცნიერი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე. ქართულ პრესაში („ივერია“, „ცნობის ფურცელი“, „ემმაკის მათრახი“ და სხვ.) აქვეყნებდა პუბლიცისტურ თხზულებებს, თეატრალურ რეცენზიებს, ლექსებს, მოთხრობებს, სატირულ-იუმორისტულ ნაწარმოებებს, ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს (ფსევდ.: „ჭანჭათელი“, „ნაჭანჭათელევი“, „აპოლონ“, „აპ. ჭა-ლი“, „პიტნა“ და სხვ.). 1900-1920-იან წწ. პატრიოტული მიზანდასახულობის პოლიტიკური მოღვაწეობისთვის არაერთხელ იყო რეპრესირებული. 1942 წელს კიდევ ერთხელ დააპატიმრეს, გარდაიცვალა ციხეში.

ჭავჭავაძე ილია (1837-1907) – მწერალი, ჟურნალისტი, პუბლიცისტი, ბანკირი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, პერიოდული გამოცემების, „საქართველოს მოამბისა“ და „ივერიის“, რედაქტორ-გამომცემელი, ავტორი „ნაციონალური კონსოლიდაციის“ კონცეფციისა, რომლის მიხედვითაც, მხოლოდ კონსოლიდირებულ ერს შეუძლია, ერთი მხრივ, ტრადიციებზე დაფუძნებული და ინდივიდუალიზმით აღბეჭდილი ეროვნული კულტურის განვითარება, ხოლო მეორე მხრივ, ახალი იდეებისა და ღირებულებებისათვის გახსნილი, დროის გამოწვევების მიმართ ადეკვატური საზოგადოების ჩამოყალიბება.

ჭიჭინაძე ზაქარია (1854-1931) – ისტორიკოსი, ფილოლოგი, ფოლკლორისტი, საზოგადო მოღვაწე, ძველი ქართული ხელნაწერებისა და ზეპირსიტყვიერების ნიმუშთა შემკრები

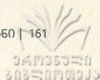

და გამომცემელი (ფსევდონიმები: „ზ. ჭ.“, „ზ. მთაწინდელი“, „სანდალა“, „ია მარუშიძე“, „შავშელი“ და სხვ.). დაკრძალულია მთაწმინდის პანთეონში.

ჭიჭინაძე თეიმურაზ (1866-1947 წ. შემდეგ) – დაიბადა და გაიზარდა სამეგრელოში, სოფ. ბანძაში; დამთავრებული ჰქონდა ოდესის პედაგოგიური სასწავლებელი. 1888-1946 წწ. ქართულ ენასა და ლიტერატურას ასწავლიდა დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა სოფელში (ძირითადად – სამეგრელოში). თანამშრომლობდა ქართულ პრესაში, მათ შორის, ი. ჭავჭავაძის „ივერიაში“; მონაწილეობდა 1905-1907 წწ. რევოლუციურ მოვლენებში. ეროვნული ინტერესების დაცვისა და ანტისახელისუფლებო მოძრაობაში მონაწილეობისთვის 1907 წელს გადაასახლეს ვიატკაში, საიდანაც გაიქცა, თუმცა დაიჭირეს და სასჯელი ქუთაისის საგუბერნიო ციხეში მოახდევინეს.

ჯორჯაძე არჩილ (1872-1913) – პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, სოციოლოგი, პუბლიცისტი (ფსევდ. „საბუელი“), „საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიის“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი და მისი ფაქტობრივი მეთაური, პარიზში გამომავალი ქართული გაზეთის, „საქართველოს“ (1903-1905), თანარედაქტორი (გიორგი ლახვიშვილსა და თედო სახოკიასთან ერთად), თვალსაჩინო ფიგურა ქართული კულტურის ისტორიაში. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ჯორჯიკია ჯაჯუ (კონსტანტინე) (1885-1953) – მწერალი, პედაგოგი, საზოგადო მოღვაწე. დამთავრებული ჰქონდა ვალაბრის (საფრანგეთი) სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი. 1907 წლიდან ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას ჯერ ქუთაისში, ხოლო 1931 წლიდან – თბილისში. „ქუთაისის საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამაარსებელი.

თან საკითხავი

სერიის გამომცემები:

1. გია ბულაძე. 200 ამბავი მხატვრობაზე. გამოსაცემად მოამზადა მარიამ უგრეხელიძემ.
2. ალექსანდრე მაკედონელი. 120 ამბავი. გამოსაცემად მოამზადა ნატო გორდელაძემ.
3. ალექსანდრე მიქაბერიძე. უცხოეთში დაკარბული ქართველები. 60 ამბავი.
4. ლუდი. 130 ამბავი. გამოსაცემად მოამზადეს ვლადიმერ პერანიძემ და ნიკა ხოფერიამ.
5. გურამ ნიბახაშვილი. 64 ამბავი ფოტომგრაფიაზე. გამოსაცემად მოამზადა თამარ კიკნაველიძემ.

6. ილია ჭავჭავაძე. 180 ამბავი. შემდგენელი თამაზ ჯოლოგუა.
7. კახმეგ კუდავა. ნობელიანტი ფიზიკოსები. 150 ამბავი.
8. მსოფლიო მონარქები. 100 ამბავი. შემდგენელი ბაკურ გელაშვილი.
9. ნინო სადღობელაშვილი. ძართველი მწერლები. 130 ამბავი.
10. ზვიად ბერეკაშვილი. ფეხბურთი. 45+45 ამბავი.
11. ნიკა ხოფერია. შუა საუკუნეები. 111 ამბავი.
12. ძართველები უცხოელთა თვალით. 150 ამბავი. შემდგენელი ალექსანდრე მიქაბერიძე.
13. გურამ ნიბახაშვილი. 80-იანები. 100 ფოტოამბავი.
14. გურამ ნიბახაშვილი. 90-იანები. 100 ფოტოამბავი.
15. გურამ ნიბახაშვილი. 2000-იანები. 100 ფოტოამბავი.
16. ფრიდონ საყვარელიძე. იმპრესიონისტები. 60 ამბავი.
17. ნიკოლოზ რურუა. 50 ალბომით შემოკარული თავისუფლება.
18. 1978 წლის 14 აპრილი. 78 ამბავი. შემდგენელი ანა ბაქანიძე.
19. ზვიად გამსახურდია. 79 ამბავი. შემდგენლები - ნინო ოდილავაძე და კახმეგ კუდავა.
20. დიმიტრი ყიფიანი. 131 ამბავი. შემდგენელი თამაზ ჯოლოგუა.

128

63/778

641773147

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

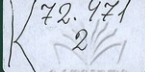

თბილისი, პ. ჩანჩიბაძის ქუჩა 6

☎ 214 34 01, 577 33 38 57

stamba.damani@gmail.com

📌 სტამბა დამანი / Print House Damani

ცხოვრების ჩქარი რიტმი, დაძაბული გრაფიკი, ცოცხალი დრო, ბევრი საფიქრალი... ნაკლებად გვაძლევს კითხვის შესაძლებლობას.

არადა, ბევრს უყვარს კითხვა და ბევრს აქვს მოთხოვნილება იკითხოს.

გამომცემლობა „არტანუჯმა“ გადაწყვიტა ასეთ ადამიანებს საინტერესო გამოსავალი შესთავაზოს. ეს არის სერია „თან საკითხავი“.

დიახ, თან საკითხავი. საკითხავი თანდათანობით, სვენება-სვენებით თუ ერთი ამოსუნთქვით. ადვილი და საინტერესო საკითხავი. საკითხავი დასვენებისას, მგზავრობისას, თუნდაც მუშაობისას. საკითხავი ისე, ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ ვითარებაში...

თითოეული გამოცემა ერთი საინტერესო თემისა თუ პიროვნების გარშემო შეკრებილ ინფორმაციას აერთიანებს.

დიმიტრი ყიფიანის მკვლელობა რუსეთში, ცხედრის სამშობლოში ჩამოსვენება და დაკრძალვა საპროტესტო მანიფესტაციაში გადაიზარდა. „იმ მოხუცის წყალობით, მთაწმინდაზე რომ მიწას აბარია, გამოვერკვიეთ ძილისა და ბურანისაგან...“ (არჩილ ჯორჯაძე)

„ძილისა და ბურანისაგან“ გამორკვევიდან 131 წელია გასული. ამითაა განსაზღვრული წიგნში შესულ „ამბავთა“ რაოდენობა.

ისინი მემუარებიდან არის ამოკრებილი. მოგონებათა ავტორები (ი. ჭავჭავაძე, აკ. წერეთელი, ი. გოგებაშვილი, ექ. თაყაიშვილი, ვ. გუნია...) წარმოაჩინენ დ. ყიფიანს როგორც საზოგადოებრივ ასპარეზზე, ისე ყოველდღიურობაში.

„ამბები“ დალაგებულია ქრონოლოგიური პრინციპით, რაც მკითხველს საშუალებას მისცემს თვალი გაადევნოს დ. ყიფიანის ცხოვრებას ბავშვობიდან მოწამებრივ აღსასრულამდე.

ISBN 978-9941-478-16-1

9 789941 478161